This copy contains the reengraved
plates III, IV. VI. VII. X. XII
of 1st part.
Church 221.
The second part with reengraved plates is in [illegible] copy.

ARCHITECTVRA
INDIÆ
ORIENTALIS
PARS IX.
HISTORICAM DESCRIPTIONEM NAuigationis ab Hollandis & Selandis in Indiam Orientalem, sub imperio Petri-Guilielmi Verhuffii, cum nouem maiorum & quatuor minorum nauium classe, Annis 1607. 1608. & 1609. susceptæ & peractæ, &c. continens:
Addita omnium, quæ hoc tempore eis obtigerunt, annotatione;
Auctore
M. GOTARDO ARTHVSIO
DANTISCANO.
Elegantissimis in æs incisis Iconibus illustrata & in lucem emissa per
Ioann. Theodorum de Bry, &c.
FRANCOFVRTI,
Ex officina Typographica Wolffgangi Richteri.
M. DC. XII.
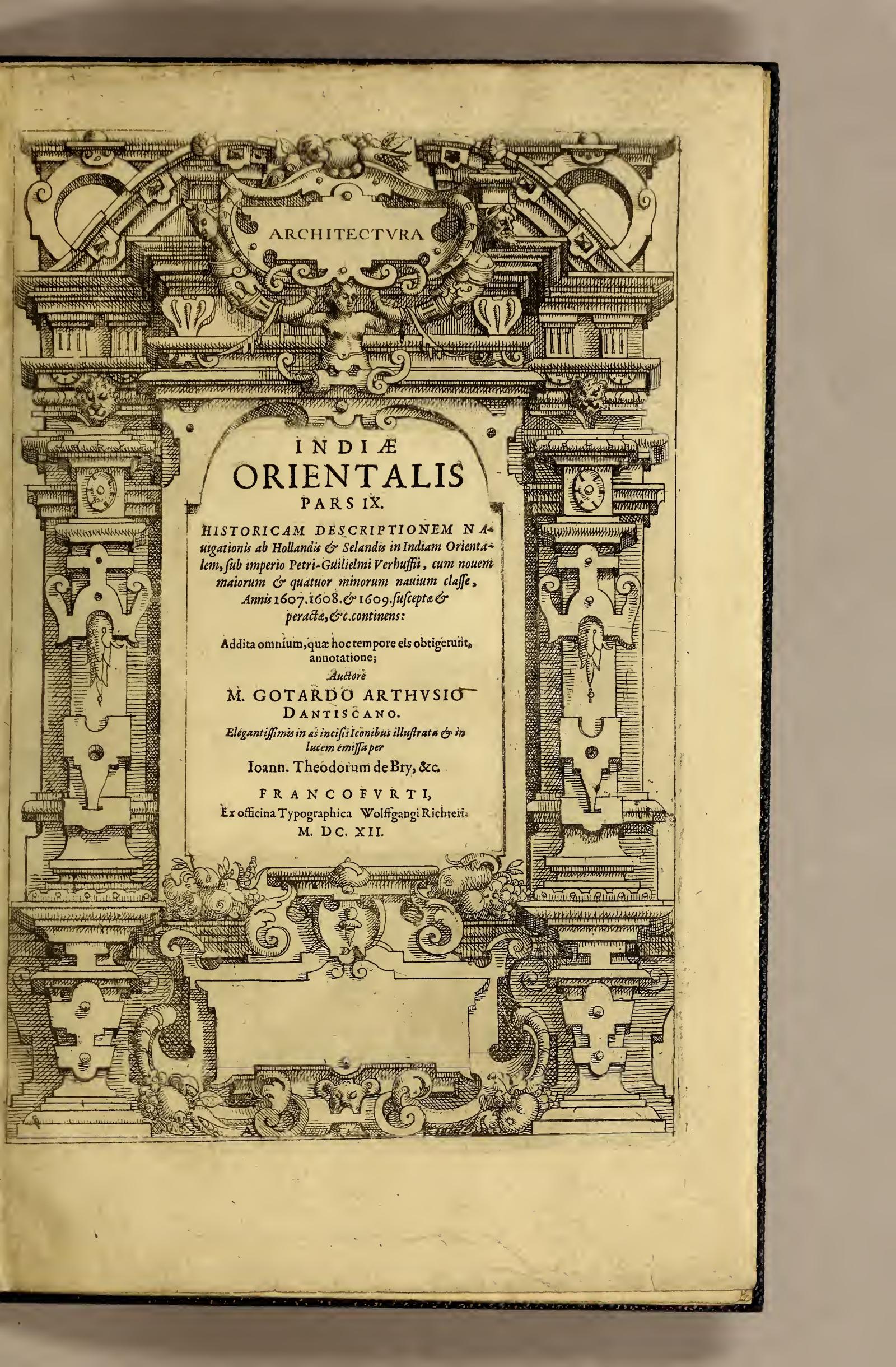
LECTORI BENEVOLO S.

VANDOQVIDEM Lector beneuole non iucundum solum & delectabile, sed & vtile admodũ & fructuosum est, quod quis domi suæ, in museo nempe suo sedens, terras & regiones varias earumq; situs, cõmoditates & qualitates, cũ variis variarũ gentium morib. & aliis peregrinis atque exoticis rebus perlustrare, peruagari & quasi coram intueri potest; nos quidem in diuersis nauigationibus quæ ab Hollandis atque Selandis in Orientalem Indiam susceptæ fuerunt, typis excudendis & in publicum edendis, nullis neq; sumptibus neque laboribus parcere voluimus. Quin imo vt omnia Lectori ad oculum quasi paterent, isque velut præsens omnia intueri posset, nauigationes istas multis in æs pulcherrime incisis Iconibus illustrauimus, quæ omna in peregrinis locis gesta, ad viuum repręsentarent, quemadmodum id ex tomis istis octo, quos in lucem hactenus emisimus, notum omnibus & manifestum esse potest.

Quemadmodum igitur hactenus in nobis nihil desiderari passi sumus, sic cum nuper pręsens hęc nauigatio, quam Hollandi & Selandi cum magna classe, ex nouem magnis onerariis nauibus, & quatuor celocibus constante, in Indiam Orientalem susceperunt, ad manus nostras perueniret, nosque descriptionem eius ita comparatam deprehenderemus, vt ex ea non minorem, quam ex superioribus delectationem Lector percepturus esset, quin eam publici itidem iuris faceremus, nihil in nobis desiderari passi sumus. Inchoauimus igitur hac descriptione tomum Orientalis Indiæ nonum, sancteque pollicemur, nos quamprimum pluribus eiusmodi nauigationibus potiti fuerimus, eas quamprimum tibi communicaturos & in lucem daturos esse.

ros esse. Interim rogatum te Lector volumus, vti studium hoc nostrum commendatum tibi habeas, & gratum tibi esse reipsa testeris: hoc enim si feceris, & calcar nobis, ad alia quæ sub manibus habemus maioris momenti opera in lucem propediem mittenda, addideris, & nos totos tibi commodisque tuis obstrictos & deuinctos feceris. Vale.

INDIÆ

INDIÆ ORIENTALIS PARS NONA.

NAVIGATIONIS AB HOLLANDIS ET SELANDIS IN INDIAM ORIENTALEM, SVB IMPERIO Petri Guilhelmi Verhuffii, Annis 1607. 1608. & 1609. peractæ, &c. descriptio.

POstquam Indicarum nauigationum Curatores, Amstelrodami, circa finem Anni 1607. sub imperio Petri-Guilhelmi Verhuffii, destinatam in Indiam Orientalem classem adornassent, commeatuque & rebus ad nauigationem istam necessariis omnibus probe instruxissent, inter classiarios milites reliquos Iohannes Verken etiam, natione Lipsiensis, conscriptus, & sub præfecto Henrico Cronenburgio, cui legatus Iacobus Wigandus, Signifer vero Hiobus Iansonius adiuncti erant, in classem traditus fuit.

Ioahannes Verken in classiariorum numerum cooptatus.

Constabat tum classis ex quatuor maioribus & duabus minoribus nauibus, quarum prima, confœderatæ prouinciæ nomen obtinens, vehendoque Admirali Petro-Guilhelmo Verhuffio inseruiens, onerum erat quadringentorum & quinquaginta capax, Nauclerum habebat Franciscum Iacobi classiariis centum & sexaginta quatuor, tormentis vero viginti octo munita. Altera Hallandia dicta, quingentorum & quinquaginta onerum capax, Naucletum habebat Simonem Iansonium Gallum, classiariis ducentis & triginta sex, tormentis vero triginta duobus munita. Tertia Amstelrodamum dicta, onerum quadringentorum & quinquaginta capax, Nauclerum habebat Petrum Gerritsonium, classiariis centum & sexaginta quinque, tormentis vero viginti sex munita. Quarta, Ruffus Leo cum sagittis dicta, onerum trecentorum quinquaginta capax, Nauclerum vel Rectorem habebat Iohannem Walitsium, classiariis centum & octodecim, tormentis vero viginti duobus munita. Nauis minor siue celox prima Pauo dicta, centum & viginti quinque onerum capax, Nauclerum habebat Bartholomæum Iansonium, classiariis sexaginta quinque & tormentis octodecim munita. Celox altera, Arnoldus dicta, onerum centum & triginta capax, Nauclerum habebat Rudigerum Thomam, classiariis centum & octodecim, tormentis vero octodecim munita.

Nomina & numerus nauium.

His postmodum & aliæ naues accesserunt, Roterodamo nempe duæ; vna oneraria Roterodamum dicta, quæ onerum quingentorum capax, Nauclerum Ioannem Widdium habebat, classiariis ducētis & tribus, tormentis vero viginti quatuor munita: & altera celox, Griffon nomine, quæ onerum centum & viginti capax, Nauclerum habebat Cornelium Cornelii, classiariis sexaginta quinque, tormentis vero sedecim munita:

 Delphis

Delphis oneraria vna Diabolus Delphensis dicta, quæ quingentorum onerum capax, Nauclerum habebat Simonem Nigrum, classiariis ducentis & quinquaginta sex, tormentis vero viginti quinque munita erat. Horno oneraria vna Cornu dicta, quæ onerum quadringentorum & quinquaginta capax, Nauclerum habebat Martinũ Clotendreicherum, classiariis centũ & sexagintá sex, tormentis vero viginti duobus munita.

Præterea ex Selandia quoque naues tres soluerunt, onerariæ nempe duæ: Vna Mittelburgum dicta, quæ subpræfectum seu Viceadmiralem, Franciscum Witterum nomine portabat, onerum quingentorũ & quinquaginta capax. Hæc Nauclerum habebat Leonhardum-Cornelium Cracelium, classiariis ducentis & septendecim, tormentis vero viginti octo munita. Altera onerum erat ducentorum & viginti capax, Nauclerum habens Guilielmum Iacobi, & classiariis centum quadraginta, tormentis vero viginti sex munita. Tertia celox erat, onerum centum & triginta capax, Nauclerum habens Cornelium-Adrianum Heuvvagium, classiariis sexaginta septem, & tormentis sedecim munita.

Constabat igitur vniuersa hæc classis, nauibus onerariis seu maioribus nouem, minoribus vero siue celocibus quatuor, in quibus omnibus tam classiarii milites, quam duces, & ministri seruitoresque nautici alii, mille nongenti & quadraginta duo, tormenta vero trecenta & duo numerabantur.

Classis quando soluerit & mari se commiserit.

Et milites quidem ad quatuor istas onerarias & duas Celoces Hollandicas destinati, cum post institutam 20. Nouemb. die lustrationem, Texeliam 27. Nouembris, quod 14. miliaribus ab Amstelrodamo distans oppidum est, delati essent, subsistere ibi ad *22.* Decemb. diem, quod rebus necessariis instructæ naues reliquæ nondum essent, coacti sunt. Prædicta igitur *22.* Decemb. die, cum ventum sibi fauere vidissent, sublatis statim anchoris soluerunt & carbasa ventis permiserunt, Hollandia naui, in arenis, quibus paulo post adhæserat, post se relicta.

Die *23.* Decemb. cum horis matutinis Dunquercam Flandriæ oppidum prætervecti essent, ad Caletum Galliæ oppidum post meridiem delati, cursum suum ita direxerunt, vt á sinistris illud, Douera vero castellum in præalto monte situm, & á Cacodæmone, vti fama est, ibi excitatum á dextris ipsis essent. Die *25.* Wichtam Angliæ cernentes, ad dextram eam post se reliquerunt, Ruffo leone cum sagittis, in nauim, quam confœderatam prouinciam vocabant, cum impetu, vt malum inde non exiguum contraheret, delato. Inde *26.* Decemb. certum singulis cibi potusq; demensum, ministrari cœptum est, ne alimonia per incuriam iusto citius absumpta, carere postmodum & cum fame conflictari necesse tandem esset.

Calendis Ianuarii Anno 1608. Hispanicum mare vix ingressi, procellas tempestatesque ingentes per octiduum experti sunt, vt non parum inde damni in nauibus, maxime vero in Cacodęmone Delphensi contraherent, quod progredientes tamen quoquo modo repararunt Sexto Ianuarii dissipata ventis classe, tres onerarias, vnamq; Celocem, Amstelrodamum nempe, Ruffum leonem Sagittiferum, Cornu & Pauonẽ ex conspectu amiserũt, vt quid ipsis factum, incerti omnino essent. Quin & ventus ex aduersa plaga ingruens, tanto eos impetu inuasit, vt abreptas vi maxima cum Celoce vna ex residua classe, onerarias suas in Angliam ad leucas nonaginta reiecerit. Verum tempestate illa ad *12.* Ianuarii tandem

tandem sedata, facile quod perpessi hactenus damni fuerant, superarunt & repararunt.

Die 14. Ianuarii cum ad præaltas in mari rupes scopulosque, (Barrels Hollandi vocant) delati essent, quotquot nauigationibus istis nunquam antea adfuerant, in mare præcipites dederunt & baptizatos quasi albo nauigantium adscripserunt. Est enim hic mos nautis sacer, vt ad scopulos istos delati, vlterius non progrediantur, priusquam omnes locorum istorum ignaros & nauigationem istam nunquam antea expertos vndis immergant, suntque tam rigidi consuetudinis istius obseruatores, vt nec summæ nec infimæ sortis hominibus parcant, quin imo canes etiam felesque funi alligatos ter in mare abiiciant, idque in Regis Hispani (vt ferunt) gratiam, qui suscepta aliquando per loca ista nauigatione, cum ad scopulos istos peruenisset, vndis sese cum Regina vxore ter immergi passus fuerit, morique isti initium dederit, sequenti vero die peractis istis immersionibus seruitor quidam nauticus, ex Noruegia oriundus, qui operam suam cacodæmoni Delphensi locarat, ab anchora in mare prolapsus periit.

Nauigationum Indicarum inertes & nouitii baptizantur.

Die 21. Ianuarii, occidente iam circa vesperam sole, Insula ipsis cui Portæ Sanctæ nomen, apparere cœpit, ad quam circa noctis medium postmodo appulerunt. Estque ea prima inter Canarias fertilis admodum & vini saccharique prouentu diues, à Texelia leucis quingentis & triginta distans.

Insula Sancta Porta.

Sequenti die ad insulam Los Cerxes venerunt, quæ & ipsa pulchra est, vini sacchari que ferax, distatque à Porta Sancta leucis 12.

Los Cerxes.

Inde ad Insulam Ile Madera dictam delati sunt, quæ ab insula Los Cerxes 4. leucis distat, & quotannis aliquot centena vini sacchariq; onera suppeditat.

Ile Madera.

Die 25. Ianuarii ad insulam Teneriffam, quam magnam Canariam vocant, appulerunt. Hæc reliquarum Canariarum maxima est, tribus pulcherrimis oppidis conspicua, & multorum fructuum, vini potissimum sacchari que admodum ferax, distat à Madera Insula 70. leucis.

Teneriffa.

Inde ad insulam Chersicam, tribus leucis à Teneriffa distantem venerunt, altissimo monte, quem Biccam vocant, conspicuam. Mons iste altissimus omnium quotquot in mundo sunt habetur, potest enim ad 60. leucas videri, nubesque penetrat tanta altitudine, vt licet æstus per insulam istam deprehendatur maximus, per totum tamen annum vertex & cacumen montis glacie niuibusque plurimis scateat, referuntq; Insulani, impossibile esse, ad supremum montis verticem, ob niuium copiam, frigorisque vim maximam pertingere.

Chersica Insula.

A Chersica insula ad Gomeram insulam peruenerunt, quæ Canariis itidem adnumeratur, sed cum reliquis comparari nullo modo potest, cum nec vini nec sacchari quicquam producat, distat autem ab insula Chersica leucis quatuor.

Gomera.

E regione autem Gomeræ ad dextram sitam reliquerunt insulam Del Palma dictam, quæ & ipsa fertilis elegansque insula est, vini sacchari que & aliorum fructuum ferax, & à Gomera quatuor leucis distans.

Del Palma.

A Gomera autem ad insulam El ferro peruenerunt, quatuor leucis ab ea distantem, quæ & ipsa pulchritudine & fertilitate sua, aduentantibus satis se commendare potest. Celebris est autem maxime ab insigni miraculo Dei, in media enim insula arbor est crassa admodum & procera,

El ferro.

quæ obſcura nube perpetuo tecta latet, vnde folia tam redduntur humida, vt guttas perpetuo ſtillare cernantur. Itaq; Inſulani, cum aquam aliam dulcem nullam habeant, aſportatis, & vel ſub arborem diſpoſitis, vel ad ramos appenſis vaſis, aquam eam colligunt & ad quotidianos vſus adhibent, Deo ita penuriam iſtam & defectum aquæ mirabiliter ſupplente. Hæ octo Inſulæ Canariæ dicuntur, quæ generoſiſſima vina Hiſpanica, & præſtantiſſimum ſaccharum nobis ſuppeditant. Tametſi vero ad iuriſdictionem Hiſpaniæ Regis pertineant, maxima tamen parte à Luſitanis habitantur & poſſidentur.

Inſula de Sal. Secundo Februarii circa meridiem, viſendam ſe eis inſula alia vulgo Ila de ſal dicta, præbuit, cum adhuc leucas duodecim & amplius ab ea abeſſent, & ante Solis occaſum eam aſſequi non poſſent. Diſtat autem ab inſula ſuperiori El ferro leucis centum & ſeptuaginta ſex.

Bona Fiſta Inſula. *Ile de Maio.* Cum illuxiſſet iterum, ad Inſulam, Bona Fiſta vulgo dictam, quæ à priori Inſula de Sal, octo leucis abeſt, venerunt, eaque ad dextram relicta, circa veſperam ad Inſulam Ile de Maio, quæ à Bona Fiſta 16. leucis abeſt, appulerunt. Hic omnes ſuas naues ab ancoris quieſcentes deprehenderunt, nempe non ſolum onerarias duas cum Celoce Selandicas, itemque onerariam vnam cum Celoce ſua, Roterodamenſem, ſed & onerariam, cui Hollandiæ nomen, quæ cum Texelia ſoluiſſent arenis adhærens remanſerat. Ea enim poſtero ſtatim die, ex arenis per gratiam Dei liberata, curſum ſuum ita inſtituerat, vt claſſem reliquam præuertens, Inſulam illam de Maio omnium prima aſſequeretur. Inuenerunt autem ibi & tres onerarias cum Celoce, quas 6. Ianuarii die per tempeſtates & procellas è conſpectu amiſerant, vt ita naues omnes onerariæ videlicet nouem & Celoces quatuor ſimul ibi conuenerint, itaque diſploſione omnium tormentorum, lætitiam ſuam abunde teſtati ſunt. Cæterum numerus leucarum ab Amſtelrodamo, ad Inſulam hanc Ile de Maio dictam, ad 841. aſcendere putatur.

Inſulæ de Maio deſcriptio. Quinto Februarii, claſſiarii omnes in terram expoſiti ſunt, vt ſalutari aura ſe reficeret. Inſula vero de Maio, tota horrida & inculta eſt, montibus ſcopuliſq; referta, leucas in circuitu ſeptem continet & à nullo habitatur. Reperiuntur tamen ex Hiſpanis, Luſitanis & Æthiopibus ad quadraginta ferme, partim ob facinora eo deportati & relegati, partim paſcendis pecoribus, & feris capiendis deſtinati. Hi tribus diſtinctis locis tuguriola habent miſera admodum, & eo ſolum fine excitata, vt ab æſtu nimio, pluuiiſque tuti latere in eis poſſint, quamuis pluuias toto anno ne ſemel quidem, præterquam tribus menſibus, Iulio nempe, Auguſto & Septembri continuas & die nocteque non ceſſantes, experiantur.

Animalia in Inſula de Maio. Fructuum hæc Inſula expers eſt, præter enim goſſypium & ficos nihil producit. Reperiuntur tamen ibi multi admodum equi agreſtes, boues item & aſini, multi item Cercopitheci, quorum non paucos Hollandi comprehenderunt & in cibum aſſumpſerunt. Capros ibi reperias capellaſque feras tanta copia, vt ad mille vno loco numerare frequenter poſſis. Itaque Hollandi multos venando ceperunt. Quin & aceruos paſſim ex ſole duratis caprarum carnibus, ad tugriola iſta extructos viderunt.

Aues in Inſula de Maio. Anſeres præterea inſula habet ſylueſtres rubri coloris, innumeros, itemque & varia volucrum genera, quarum Hollandi aliquot ceperunt, grues ferme & ciconias noſtrates colore & forma referentes. Quin & multas auiculas in foraminib. petrarum, manibus comprehenderũt, bre-

ues

ues latoſque pedes & roſtra oblonga habentes, colore albo & per dorſum alaſque ſubcinericeo, criſtas habentes in cauda tres tenues admodum & vlnam integram cum vna quarta longas.

Sed & piſces ibi ceperunt Hollandi varios & mirabiles, quorum alii flaui erant coloris, malorum aureorum inſtar, multis nigris punctulis variegati, alii Cyprinos, alii Merulas ſiue Thinnas referebant. Capite tamen & cauda pinniſque ita flaueſcentibus ac ſi Croco infecti fuiſſent, alii forma & magnitudine Murenas fluuiatiles referebant, canales habentes ex fronte ad vlnæ dimidium prominentes, in quorum extremitate foramen cernebatur exiguum, oris vicem ſuſtinẽs, alii lucios mediocres longitudine exprimebant, roſtra ficedularũ noſtratium inſtar habẽtes, alii forma erant & ſpecie alia, quos omnes hic deſcribere longũ nimis foret.

Piſces in Inſula de Maio varii.

Octauo Februarii, miles quidam claſſiarius ad mortem ob facinus aliquod condemnatus cum iam Sclopis conficiendus eſſet, ad quorundam interceſſionem, vita donatus eſt, ita tamen vt ad Inſulam quandam in India Orientali expoſitus, vitam ibi perpetuo degeret, eratque caput facinoris, quod rerum capitalium præfectum, qui eum obiurgarat, gladio à tergo vulnerauerat, ita quidem, vt poſt dies aliquot inde moreretur, vnde etiam in naui quam Cornu vocabant, compede ſemper hactenus vinctus & captiuus detentus fuerat.

Miles quidam claſſiarius ad mortem damnatus.

E regione huius Inſulæ, ſitam habebant inſulam San-Iago vulgo dictam, eratque trium leucarum inter vtramque diſtantia. Ingens autem inter vtramque, quoad fertilitatem & bonitatem differentia eſt. San Iagonis enim inſula culta admodum eſt, & frequenti populo habitata, caſtella habens ſeu propugnacula tria, & vrbem munitiſſimam, quam San Michaelem dicunt, poſſuntque in ea, vt conſtans fama eſt, breui tempore, ad tria equitum armatorum millia colligi. Vini autem fructuumque aliorum eſt feraciſſima.

San Iago Inſula.

Quatuor hæ Inſulæ, nempe Ile de Sal, Bona viſta, Ile de Maio, & San Iago, Salis inſulæ vocantur, eam ob cauſam, quod multum ibi ſalis coquatur. Quotannis enim aliquot cẽtenas naues ſale oneratas in Germaniam, Angliam, Galliam, Daniam & regna alia dimittit, Regem autem omnes Hiſpanum, Dominum agnoſcunt.

Inſulæ Salis.

Die 14. Februarii, militibus omnibus naues iterum ingreſſis, inde ſoluerunt, curſumque ſuum verſus San Helenæ inſulam direxerunt. Erat autem iam cereuiſia, quam ex Hollandia aduexerant, omnis euacuata, itaque vini ſingulis & aquæ certam quotidie menſuram præbere cœperunt. Die vero 16. volantes ipſis piſces primo viſi ſunt, magnitudine Haleces vt plurimum æquantes.

Piſces volantes.

Die 18. Februarii in plagam Æquinoctialis lineæ venerunt, in qua quidem ſuperanda, ad decimum ſeptimum vſque Martii deſudandũ ipſis fuit. Sexto tamen Martii die ipſam lineam in parte auſtrali tranſierunt. Diſtat autem linea iſta æquinoctialis ab Inſula de Maio, leucis trecẽtis, & nihil aliud eſt quam tractus aliquis ſiue ſectio in cœlo obſeruata, ad quam Sol bis in Anno, 22. nempe Martii, & 22. Septemb. die pertingere ſolet. Quicquid autem intra ſex gradus, hoc eſt, intra 90. miliaria cis lineam, quemadmodum etiam intra ſex gradus vel 90. miliaria trans lineam iſtam, ſpacii ſitum eſt, omne à nautis ad lineam iſtam computatur. Aerem experiuntur nautæ toto itinere non magis quam ibi inſalubrem, æſtumque tam intenſum, vt cum nullo balneo comparari poſſit,

Perueniunt ad lineam æquinoctialem.

nam vel nudos incedentes sudore profundere toto corpore largissimum videas, præterea aer plane quietus est, ita vt ventum ne deprehendere quidem minimum possis; nihilominus tamen tempestates & procellæ subito tam ingentes sæpe cum imbribus & tonitruis exoriuntur, vt submersionis & naufragiorum periculum euitare, non nisi subita velorum contractione naues possint. Quin & inconstans ibi maxime tempestas est, ita vt vel vicies ea vel tricies vno die mutetur, vnde fieri interdum solet, vt vix quatuor vel quinque mensibus tractum istum naues conficere & superare possint. Pluuia eius loci tam perniciosa est, vt vestimenta nisi in mari statim eluantur, breui tempore corrodat & consumat. Quin & vermiculis scatet pluuia, & aer tam pestilens est, vt pulices pediculique eum ferre nequeant, sed omnes quam primum ad locum istum venias, extinguantur, vnde virginibus mulieribusque gratus esset hic locus maxime, quod nulla ibi cum pulicibus lucta ipsis sustinenda.

Pisces ab Hollandis intra tractu lineæ æquinoctialis capti.

Hollandi ibi stellam polarem, cum Vrsæ sidere ex conspectu suo amiserunt, orientibus ipsis stellis australibus, & aliis incognitis, quæ in nostris regionibus nunquam cernuntur. Proxima quam ibi viderunt regio, SanteMee vocatur, vnde plurimum auri & argenti prouenit. Eam ad centum leucas a se dissitam, sinistram versus reliquerunt, dextram vero versus Indiæ occidentalis seu Americæ regionem, ad centum & quinquaginta leucas à se remotam habebant. Multos autem & varios pisces ibi viderunt. Ceperunt enim primo quos Haien vulgo vocant. Suntq; pisces magni & longi, latis admodum & crassis capitibus, cute crassa & nigra per tergum, albescente tamen nonnihil in ventre, obducti, hominibus admodum infesti & perniciosi, quos in mari aliquando lauantes discerpere & totos deglutire solent, carnem habent duram admodum, & quæ in cibum assumi non potest, itaque licet multi ab Hollandis subinde caperentur, omnes tamen ipsi vel in frusta dissectos, vel ad ligna alligatos & exenteratos in mare iterum abiecerunt. Ceperunt deinde pisces quos Tonninas vocant, cutem itidē nigram & asperam habētes, gibboso tergo & pinnis admodum acutis. In mari magna copia oberrantes, piscibus volantibus & aliis minutioribus insidiantur, qui volatu & saltatu insidias hostium subinde euitare iucundo spectaculo cernuntur. Pisces hi nocturno sæpe tempore tanta copia nauibus adhæserunt, vt splendorem instar flammæ ardentis emiserint: cibum alioqui non ingratum vescentibus præbent. Porro pisces etiam alios ceperunt, quos Bonnitos vocant. Hi forma & colore Bdellis nostratibus similes sunt, multo tamen maiores, duarum nempe & trium vt plurimum librarum, caudam habentes instar dimidiatæ lunæ incuruatam & latitudine palmam viri æquantem, in tergo & ventre pinnas habent tenues & ordine pulcherrimo dispositas, & carnem palato non ingratam præbent. Sed & pisces ceperunt quos Albo Cores vocant, forma & specie Bonitis omnino similes; sed magnitudine eos multum superantes. Hi volantibus piscibus ita insidiantur, vt ad viri sæpe altitudinem ex aqua, volantes pisces captum exsiliant, qui vbi eos animaduertunt, non facile in aquam se rursus dimittunt, sed adsunt interea nigræ volucres, quas vulgo Rabos forcados vocant, in mari passim oberrantes. Hæ volantes istos pisces vnguibus suis corripiunt & deuorant, vt ita miseri isti pisces tam in vndis quam extra eas hostes suos habeant, & persecutionem patiantur. Pisces autem isti quos Albo Cores vocant, carnem similiter bonam habent & cibum non ingra-

ingratum præbent. Tandem & pisces alios ceperunt quos Toratos vocant, pisces sunt oblongi, Mullis seu Barbis nostratibus similes, Cæruleo colore per corpus totum conspicui cum flauescentibus nonnihil cauda & pinnis, cibum præbent gratum & iucundum.

Abrolhos seu scopuli occulti in mari superati.

Die 25. Martii primus in naui, quam confœderatam prouinciam vocant, mortuus est, eratq; is ex Norvegia oriundus. Sequenti autem die vini demensum ipsis minuere cœperunt. Die 29. Martii Abrolhos prætervecti sunt, scopulos nempe ex Brasilia ad triginta miliaria sub vndis decurrentes, & maximum nauigantibus periculum creantes, fieri enim haud raro solet, vt postquam eo peruentum est, nisi ad iustam altitudinem pertingant, domum redire naues & iter eo anno intermittere cogantur. Distant autem ab æquinoctiali linea ducentis & septuaginta miliaribus, hoc est gradibus integris duodecim.

Triumphus ob reportatam ab Hispanis victoriam.

Die 25. Aprilis tormenta omnia disploserunt, in recordationem pugnæ istius & victoriæ, quã superiori anno Hollandi sub Hembskirchii imperio in freto, quod Gollatar siue Iupiter vulgò vocatur, ab Hispanis reportarant, Hemskirchio quidem, cum classe ex vna & viginti militaribus, atque octo onerariis aliis nauibus constante, classem Hispanicam ex octo Gallionibus & decem aliis Hispanis nauibus constante, fortiter aggrediente, & Admirali eiusque vicem gerente cum nouem ingentibus nauibus aliis, littus versus in arenas propulsis atque profligatis, victoriam fortiter obtinente.

Perueniunt ad San Helenæ Insulam.

Die 30. Aprilis balenæ ingentes duæ per dimidium diem naues circumierunt, quarum altera ad 30. orgyas longa putabatur. Tertio autem Maii die Senatus militaris in Admiralis naui congregatus de itinere ita instituendo, vt terram aliquam quamprimum assequi possent, consultarunt, ventos enim tales omnino habebant, quorum beneficio ad San Helenæ insulam pertingere nullo modo poterant. Erantq; iam multi in nauibus ægrotãtes, vt refectione & aeris tempestiua mutatione opus omnino esset, responsum tamen ab Admirali est, expectandum adhuc ad biduum vel triduum, si Deus forsitan ventos largiri commodiores vellet. Sub vesperam autem, cum ad naues suas quisq; reuersi essent, tanta tempestas tonitruis fulgoribusque permistis exorta est, vt extremum omnibus periculum immineret, cum præsertim & Carbasa, quæ nimia festinatione contrahi non poterant, iam discerperentur. Quarto autem Maii, tempestate illa paululum sedata, ventus ipsis exoptatus, cuius beneficio San Helenæ insulam assequi possent, aspirare cœpit.

Die 15. Insula San Helenæ ipsis apparere cœpit, vnde lætitiam non exiguam animis conceperunt cum longo admodum, tredecim nempe mensium spacio, quamdiu scilicet ab insula de Maio abfuerant, terram nullam vidissent. Sequenti autem 16. die portum San Helenæ ingressi, anchoras suas in profundum abiecerunt. Verum enimuero spe sua, quia naues aliquot Lusitanicas sese ibi deprehensuros putauerant, frustratos sese, hac quidem vice videbant, itaque sequenti die ægrotos suos omnes & male habentes ex omnibus nauibus in terram exportarunt, erantque numero quingenti sexaginta quatuor, qui omnes tamen decem dierum spacio sanitati restituti sunt viresque pristinas recuperarunt, tribus solummodo exceptis, qui vitam cum morte commutantes ibi sepulti sunt: perquam opportune autem acciderat, vt portum istum assequerentur, nisi enim id factum fuisset, mortem profecto effugere quam

re quam plurimi nullo modo potuissent, atq; ita sepulchrum inter monstra marina in medio mari inuenissent.

San Helenæ insulæ descriptio.

S. Helenæ insula alta admodum & montosa regio est, ab Æquinoctiali linea ad sexcenta & triginta miliaria distans, quæ distantia tamen scopulis istis quos Abrolhoc vocant imputanda est, si enim sine illis esset, & quis recta ad eam cursum suum dirigere posset, distantia ista vlt a sedecim gradus, hoc est, ducenta & quadraginta miliaria non excurreret. Hollandis hac vice miliaria bis mille & amplius conficienda fuerunt, propter ventum plane contrarium, quo mox versus orientem, mox versus occidentem, mox versus meridiem, mox versus septentrionem propellebantur. Solent quidem singulis annis hoc ipso tempore Hispani & Lusitani, ex China, Goa & aliis locis domum repetentes, nauibus suis ad insulam istam appellere, sperabant igitur Hollandi se naues aliquot Hispanas vel Lusitanas ibi deprehensuros, verum spe sua hoc tempore frustrati sunt. Cæterum insula ista tota deserta est & inculta, ita vt nullum in ea ædificium, præter templum siue sacellum aliquod exiguum, à Lusitanis ad sacra; quando aduenissent, in eo peragenda, extructum, cernatur, interim tamen fertilis est admodum & bona; aeremque habet tam salutarem, vt nulli loco quicquam concedat; quemadmodum id ex ægrotantium statu colligere facile est. Nascuntur in hac insula mala aurea, citrina, lemonia, & ficus magna copia; abundat item auibus, vtpote perdicibus, pauonibus, columbis, alaudis & aliis syluestribus, quin & damarum, caprarum, aprorum & aliarum ferarum prouentus ibi maximus est, quas etiam Hollandi magno numero ceperunt & in cibum assumpserunt; carnes habent boni saporis & magnitudine pinguedineque feras in insula de Maio repertas longe superantes. Sed & pisces ibi ceperunt Hollandi varii generis, vtpote Macarellos, qui tenues sunt & oblongi, caudam habentes subflauam, dorso cæruleo, ventre vero albescente, squamas raras habentes & magnitudine Lucios nostrates vnius libræ æquantes. Deinde pisces ceperunt, quos Iacebissos vocant, multis punctulis toto corpore variegatos, & magna capita, oculosque admodum conspicuos cum acutis admodum pinnis instar porculorum vel percarum minorum, habentes, & pondere duarum librarum constantes, præterea pisces alios ceperunt tres quartas vnius vlnæ vt plurimum longas, & vix digitum crassos, rostrum habentes sex digitos longum instar ficedularum, sed & alios, orgyam longos, & brachium crassos ceperunt, dentes habentes in ore admodum proceros & prominentes, & carne quæ colore & sapore anguillis nostratibus non absimilis est, cõstantes. Hos & alios cum magna copia cepissent, nihil ipsis quod ad corporis refectionẽ pertinet deesse potuit. Insula ipsa in circuitu septem continet miliaria, & medio mari, inter continentem Africæ, & continentem Brasiliæ, itemque auriferi littoris Guineæ sita est.

Ab insula San-Helenæ iterũ soluunt.

Secundo Iunii die conuasatis rebus omnibus, naues iterum conscenderunt, & circa vesperam ab insula ista soluentes, cursum suum versus promontorium, quod Cabo de bona Esperanca vocant, direxerunt. Exorta autem 14. Iunii ingens tempestas, ad *18.* vsque durauit. Sequenti autem die velificationem, versus Euro-austrum direxerunt, cum eodem die veram altitudinem, ad caput bonæ spei perueniendi assecuti essent. Die 16. sub noctis initium nauis Selandica quam Falconem nominant, partim negligentia ad remos sedentium, partim ventorum iniuria ad Admiralis nauim, vnitam nempe prouinciam proiecta est, tãto cum impetu

& fra-

& fragore, vt certiſſimum ſibi imminere interitum omnes putarent, Diuinitus tamen, partibus in vtraque naui, quæ ſine incommodo & periculo reparari facile poterant, diſturbatis & perfractis, conſeruati ſunt.

Die *19.* Iunii ſingulis matutino tempore, vini aduſti hauſtulum prębere cœperũt, idque eam ob cauſam, quod frigida nonnihil loca ipſis iam tranſeunda eſſent, durauitque frigus iſtud ad *20.* vſque Iulii. Sciendum enim eſt in tractu iſto ad ducenta miliaria cis & trans promontorium illud bonæ ſpei, aerem eſſe frigidum admodum, atque ita neceſſe eſſe, vt nauigantes hauſtulum vini aduſti pro calefaciendo ventriculo quotidie bibant. Die *20.* Iunii circa veſperam ventum nacti ſunt cum procella multiſque imbribus vehementiſſimum, cum igitur iuſtam iam promontorii altitudinem aſſecuti eſſent, curſum ſuum verſus Euroauſtrum tenuerũt. Die *24.* Iunii, quæ San Ioanni Baptiſtæ ſacra erat, tempeſtas ventorum niuibus imbribuſq; admiſtis tam pernicioſa extitit, vt nauis Hollandia dicta non parum inde damni contraxerit, durauitq; tempeſtas iſta per ſequentem etiam diem, vſque ad *26.* quo vento remittente, aerem experiri placidum iterum cœperunt.

Frigus circa promontorium bonæ ſpei.

Viderunt autem hoc die multas ingentes volucres nigras & cinerei coloris punctulis variegatas, roſtro candido, ſimiliter & alias rubri coloris, magnitudine anates ferme noſtrates æquantes, & earum inſtar in mari natantes. Videbant etiam herbas quas Trombas vocant, nauibus adnatantes, quæ omnia bona erant indicia, quod à Promontorio bonæ ſpei non longe amplius abeſſent, cum volucres iſtæ, quemadmodum & herbæ quas Trombas vocant, quæque arundines vel algam marinam forma ſua referunt, in nullo alio loco cernatur. Creſcunt autem ad ripas fluminum continentis Africæ regionis, atque à rapidiſſimo fluxu, qui inter duo iſta promontoria, bonæ ſpei nempe & Falconis, mare ingreditur, in tractum iſtum propelluntur, excedũtque ſæpe longitudine duas vel tres orgyas, latitudine vero & craſſitie brachium viri. Itaque quando prædictæ iſtæ volucres cum Trombis ſeu arundinibus iſtis apparere incipiunt, certiſſima inde coniectura capitur, quod à promontorio bonæ ſpei naues amplius non longe abſint.

Volucres nigræ in mari natantes.

Die *27.* Iunii, hora matutina antequam illuceſceret tertia, diſploſione vnius atque alterius tormenti in Celoce aliqua facta, ignis accenſus eſt, vnde colligere reliquis difficile non erat, quod à promontorio bonæ ſpei non longe amplius abeſſent. Miſſa igitur in profundum bolide, ad centum & quinq; orgyas, arenoſam terram nigris lapillis permixtam, deprehenderunt. Poſtquam autem dies facta eſſet, prætervectos ſeſe iam promontorium illud viderunt, quod ad ſiniſtram oculis ipſorum adhuc patebat, experiebantur autem ſummum frigus iſto die, vento afflante, & curſum eorum egregie promouente Zephyro.

Perueniunt ad caput bonæ ſpei.

Eſt autem promontorium iſtud, ingens terræ tractus à continente Africæ regione ad quinquaginta vel ſexaginta miliaria in mare excurrens, multis & variis latentibus ſub vndis ſcopulis formidabilis, vnde mare etiam ibi ad centum miliaria cis & trans promontorium fluctibus valde deformatur. Diſtat à San Helenæ Inſula ſexcentis miliaribus, tempeſtateſque ibi tam crebræ & magnæ exiſtunt, vt multæ Luſitanæ naues plane illis obruantur & euertantur, cum præſertim niues & frigora imbreſque, cum quibus ſemper ibi depugnandum eſt, perferre non poſſint. Eſt profecto loco iſto nullus toto itinere periculoſior, vt non immerito naui-

Capitis bonæ ſpei deſcriptio.

gationem in Orientalem Indiam facientes, vbi promontorium istud superarint, periculis laboribusque defunctos sese maximis arbitrentur.

Cabo de Falco.

Circa vesperam ad promontorium aliud, quod Cabo de Falco nominant, peruenerunt. Distat illud à promontorio bonæ spei 12. miliaribus, estque regio admodum eleuata, Hollandi vero eo ad sinistram relicto, cursum suum versus promontorium de Aguilhas direxerunt. Die 28. tempestate exorta subito, naues vndis plane obrutæ sunt, factumque est, vt nauem Cornu dictam ex cōspectu suo amitterent. Frigus autem experiebantur maximū, & post meridiem Caput de Aguilhas assequebantur.

Cabo de Aguilhas.

Est promontorium istud de Aguilhas, terra humilis & depressa ad continentem Africæ regionem se extendens, distatque à promontorio de Falco, tredecim miliaribus. Peruenerunt autem paulo post ad sinum maris, Aguada de Sambras dictum, qui sinus quidem ab omnibus ventis tutus est, exceptis borealibus, conclusus est vndique terra admodum eleuata, & in latere occidentali arborem habet, quæ castelli cuiusdam speciem eminus aduentantibus exhibet, portus ibi est optatissimus, & qui ad decem vel sedecim orgyas terram arenosam in fundo præbet.

Sinus Aguada de Sambras.

Sinus iste Aguada de Sambras situs est in aurifero regno Monomatapa, & pecoris admodum diues est, abundat enim bobus & ouibus, habetq; leones & Elephantos. Suppeditat item volucres, vtpote Struthiones, Coturnices, alaudas & alias, & quidem vilissimo precio omnia ibi cōparare licet. Emas enim vno cochleari stāneo, vel cultello, vel ferri frustulo, bouem vel oues duas tresve pingues admodum & elegantes. Oues istic loci tanta sunt bonitate & magnitudine, vt præstantiores vix vllo loco inueniantur. Caudas habent tam amplas & crassas, vt vndecim interdum & duodecim libras pondere suo superent. Carnem vero habent boni admodum saporis, quod herbis quibus vescuntur, pręstantissimis acceptum ferendum est, Lanam tamen nullam, sed crines tantum instar vitulorum nostratium habent. Homines ibi degentes, staturæ multo breuioris quam in nostris regionibus sunt, colore fusco & subnigro, voce submissa vtentes, ita vt vix audiri possint, illic qui in Campania ad Alpes habitāt, qui strumis à collo dependentibus impediti claram edere vocem non possunt. Omnes nudi incedūt, aliqui tamen ditiores & præstantiores aliis pelle bubula vel ouina corpus instar amiculi & pallii tegunt, crinibus ad interiora conuersis. Corpus præcingunt baltheo ex pelle bubula vel ouina palmi latitudine resecto, ei vero plerunquę caudam ouinam appendunt, qua pudendas corporis partes contegant, plantis pedum folia arborum substernunt, quæ calceorum munere fungantur. Ornatus corporis reliquus nullius est momenti vel precii, primarii tamen annulos ex ebore vel cupro confectos brachiis induunt, globulisque ligneis & osseis vtuntur. Paucos ex præcipuis videas annulos aureos exiguos in digitis, & globulos ex carne fumo durata confectos in collo gestantes. Moribus sunt omnino feris & caninis siue beluinis, vbi enim bouem vel ouem aliquam diuenderint, intestina sibi plerunque repetunt, eaque postmodum nacti, in pellem crudam bubulam vel ouinam fimo haudquaquam liberata & purgata profundunt, pellem istam vel cutem quatuor palis alligant, subiecto sub eam lento igni, vt calefieri intestina possint, quæ ita paululum macerata & calefacta, cum fimo & stercoribus omnibus deuorant, spectaculo fœdo admodum & detestabili. Quod autem ad gallinarum & auium volucrumque intestina attinet, ea simulatque excor-

ex corporibus extrahuntur, cruda canum instar deuorant, ad quorum etiam propius, quam hominum naturam accedunt, olentque & fœtent tam grauiter, vt eorum præsentiam vix ferre queas, corpora subinde pinguedine & seuo animalium fœtido inungentes.

Vltimo Iunii & 1. Iulii ingentem experti sunt tranquillitatem, velificationemque his diebus iuxta continentem Africæ regionem fecerunt. Circa medium autem noctis ventum acceperunt commodum, sed multa grandine, tonitruisque & fulguribus admixtum, vt carbasa colligere cogerentur. Cumque tempestas ista paululum remisisset, cursum suum septentrionem versus direxerunt. Sequenti die Cornu nauis, quam 28. Iunii per tempestates maximas è conspectu amiserant, classi se iterum adiunxit.

Tranquillitas in mari magna, eamque secutæ tempestates.

Quarto autem Iulii primo statim diluculo ex naui Amstelrodamo displosum tormentum, ignisque expositus est, vnde colligere poterant damnum ei aliquod illatum esse, quemadmodum etiam paulo post, vbi dies facta esset, partes aliquas tempestatibus fractas & dissipatas cognouerunt.

Cæterum 6. Iulii tanta iterum ventorum vis exorta est, vt vela & carbasa sua omnia colligere cogerentur. Ferebantur igitur per diem integrum, sine velis in mari, fluctibus subinde naues operientibus, tantumque in eas aquæ profundentibus, vt Seruitorum nauticorum aliqui vmbilicotenus aquis quæ tam cito defluere non poterant, insisterent.

Die 13. Iulii tormenti displosione in Falcone Celoce, quæ classem reliquam præcesserat & iam longe admodum excurrerat, facta, vexillum in puppi circa meridiem explicatum fuit, vnde colligere qui in reliquis erant nauibus, poterant, terram ipsis forte visam esse, quod ipsum etiam qui in specula constituti erant, paulo post confirmarunt. Circa vesperam igitur ad terram istam pertingentes, Cephaliæ regionem esse cognouerunt. Regionis i[illegible]ius incolæ barbari admodum & agrestes sunt, nudi maximam partem incedentes, paucis exceptis, qui linteamina, sed vlnam dimidiam lata, pudedis obuelata gestant. Fusco sunt colore, & staturæ paulo maioris, vocemque crassiorem, quam qui ad Cabo de Aquilhas habitant, emittentes. Sunt autem Anthropophagi, hominibus omnibus infensi, ita quidem, vt si aliquos ex Hollandis, sine armis apprehendere possint, eos statim occidant vorentque.

Perueniunt ad regionem Cephaliæ.

Die 17. ad promontorium quod Cabo Carindos vocant, venerunt. Distat hoc promontorium à superiori Cabo de Aquilhas, ducentis & quinquaginta miliaribus, estque terra montosa & albescens instar cretarum in Norvegia & Anglia montium. Situm est in regione Cephaliensi auri ditissima. Homines habet non tam agrestes ferosque quam qui ad caput bonæ spei, itemque ad caput de Aquilhas habitant. Quin & illis mitiores humanioresq; sunt, qui initium regionis Cephaliæ possidet, quamuis statura & colore illis per omnia assimilentur. Abstinent etiam ab humanis carnibus, quamuis interim candidis hominibus admodum sint exosi & infesti, nam & illos si inermes deprehendant, inuadunt & interficiunt, interfectis vero Cranium auferunt illudque postmodo sole duratum in tuguriolis suis recondunt & inter preciosissima quæq; asseruant. Quin & vbi ex familiaribus quosdam conuiuio exceperunt, Crania ista proferunt, iisque pro poculis vtuntur. Regem cui parent, natione Lusitanum habent.

Promontorium Cabo Carindos.

Manica regnum auri diues.

Die 18. velificationem iuxta continentem Boenæ terram fecerunt, quæ terra incolas & ipsos Anthropophagos, nudosque incedentes habet: situm est autem in hac regione, Manicæ regnum, auri gemmarumque preciosissimarum, quales vix toto orbe reperias, prouentu admodum diues, distatque a maris littore ad triginta miliaria.

Promontorium San Sebastiani.

Sequenti 19. die ad promontorium quod Cabo San Sebastiani vocant venerunt. Distat hoc à Cabo Carindos viginti quinque miliaribus. Terra est bona admodum & fertilis, mala aurea, citrina, medica, limonia, & fructus alios proferens. Incolæ nudi etiam incedunt, sed tamen non adeo feri & agrestes sunt, sed mitiores paulo & humaniores, à quibus obtineri quæ ad refectionem corporum necessaria sunt, facile possunt, vili plerunque pretio, permutatione nempe cochlearium, cultellorum, ligularum, & globulorum acu traiectorum, quæ omnia preciosa admodum in oculis ipsorum apparent. Portus ibi est recipiendis nauibus admodum conueniens, quem Verhagii sinum vocant. Die 20. tanta ventorum tranquillitas erat, vt ne animaduertere quidem, vnde aura moueretur, possent. Sequenti vero die ventum oportunum nacti, velificationem mirifice promouerunt. Factum est autem, vt cum 23. die tormenta in Falcone Celoce nempe Selandica exonerarentur & disploderentur, tormentum in superiori nauis parte ad malum constitutum disruptum, famulum coqui trucidarit, & alteri cuidam brachium colliserit.

Præmeries Insulæ, & nuces Indicæ.

Die 24. ad Præmerias peruenerunt, quæ tres Insulæ sunt exiguo interuallo ab inuicem seiunctæ, desertæ plane & incultæ, nihilque præter Coquos, nuces nẽpe Indicas, quas ad conficienda pocula nostri interdum adhibent, ferunt. Fructus sunt elegantes admodum & vtiles, cibũ potumque hominibus præbentes. Arbores quibus crescunt proceræ sunt, ne vnicum quidem internodium ramumve ad verticem vsque & summum fastigium habentes, fastigia vero siue vertices ex coaceruatis multis foliis constant, quæ ad duas orgyas longa, & duas vlnas lata pellucida tamẽ sunt, & pulcherrimo ordine disposita, vsum chartæ siue papyri Indianis, qui stylo ferreo in illis scribere solent, præstantia. Inter media autem folia ista, prorumpunt ex arboribus nuces istæ, quæ nullo non tempore in illis reperiuntur, repullulantes nempe, crescentes, maturescentes, & quæ maturitatem perfectam iam sunt assecutæ. Crescunt autem in aceruos conglobatæ & vuarum instar accumulatæ, constantque fasciculi isti, vicenis, tricenis, & quadragenis sæpe nucibus, possuntque singulis mensibus tot maturæ nuces ab vna arbore decerpi. Arbor enim est præstantissima, similem aliam toto orbe, quoad commoditates quæ inde percipi possunt, non habens, reperiturque passim per vniuersam orientalem Indiam & regiones vicinas alias.

Vtilitates nucum Indicarum quas Coquos vocant.

Vtilitates quæ ab arboribus istis percipiuntur, hæ sunt. Principio folia papyri vicem Indianis supplent. Deinde tegendis ædificiis, siue tuguriis adhibentur. Tertio funes etiam ex cortice arboris conficiuntur & ex superiori nucum putamine siue cortice Carbones parantur. Mulieres fila parant ex nucum filamentis, indeque linteamina texunt tam pulchra & preciosa, vt ex serico illa parata præstantissimo dicas. In exteriori putamine nux latet, quæ enucleata pollicis magnitudine est, dummodo ad maturitatem peruenerit, nucleus durus est & candidus, sapore vel Corylos nostros superans. Paratur vero ex nucleis istis etiam lac dulcissimum, quemadmodum in nostris regionibus ex Cannabe & papauere. Quin & oleum

oleum ex illis conficitur. Nux vero ipsa multo humore abundat, qui tantæ claritatis & dulcedinis est, vt vel vini haustu interdum præferatur, reperitur sæpe in nuce vna, mensuræ nostratis pars octaua. Tandem nux ipsa nucleo & humore omni euacuata, poculum hominibus suppeditat, arbores vero extruendis ædificiis siue tuguriis potius adhibentur.

Insulæ hæ à promontorio seu Cabo San-Sebastiani centum & triginta miliaribus distant, estque inter continentem regionem & insulas hasce distantia vix vnius quartæ partis mil. German.

Perueniunt ad Insulam Mosambiquen.

Die 25. Senatu militari in naui Admirali congregato, decretum est, ad Insulam Mozambiquen velificationem dirigere, & videre an castellum quod Lusitani ibi possident, expugnari & occupari posset. Itaque statim omnia quæ ad obsidionem istam pertinere videbantur parari cœpta sunt.

Die 26. tranquillitas erat per totum diem tanta, vt naues hinc inde iuxta littus continentis regionis, quæ Præto-Iohannis regio est, fluctuarent. Sequenti autem die cum ventum accepissent commodum, velificationem mirifice promouerunt; ita vt 28. ad Insulam Mozambiquen venirent, vbi duas naues Lusitanicas cum Gallione siue triremi vna, exiguaque insuper nauicula deprehenderunt, parua hac naui cũ Gallione quam proxime sub castello, reliquis vero duabus inter continentem regionem, & Insulam Mozambiquen hærentibus.

Decretum de castello Mozambique oppugnando factum.

Cum igitur in portum ad Insulam istam venissent, missisq; in profundum anchoris, vela & carbasa collegissent, facta in Admirali naui displosione, Senatus militaris vti conuenitet, monitus, vexillumque militare in naui ista expositum est. Conuentu igitur Senatus habito, decretum est, debere Celoces quatuor solutis anchoris, naues Lusitanicas occupatum excurrere, milites vero Amstelrodamios cum Selandicis, Delphensibus & Roterodamensibus, & Seruitoribus quibusdam nauticis, in terram exponendos esse, quemadmodum etiam mox cum sex explicatis vexillis Scaphas ingressi sunt, inque terram ab altera parte, vbi nullum castellum est, sine vlla lucta descenderunt. Qui in Celocibus erant, leuatis statim anchoris, pleno cursu iuxta castellum ad naues Lusitanicas cõtenderunt, Lusitanis ex castello multa in eas tormenta displodentibus, nihil tamen damni eis, nisi quod in Falcone Celoce capite aliquem truncarunt, inferentibus. Ex nauibus Lusitanis tormenta solum quinque in Hollandos displosa sunt, absque vllo damno, itaque Celoces duæ, Falco nempe & Gryphus, facto in maiorem nauim impetu, eam expugnarunt, sed præter sex Lusitanos & sexaginta mancipia Æthiopica, neminem in ea inuenerunt; reliqui enim quorum ad ducentos fuisse dicebantur, metu nimio consternati in terram clam descenderant, inque castellum confugerant. Erat autem nauis ista, multis preciosissimis mercibus, pannis nempe sericeis, laneis & linteis, Elephantorum item dentibus, oleo, vino, & aliis id genus probe admodum onusta, itaque ab anchoris solutam secum abducere & suis coniungere Hollandi dicebantur, verum cum non longe à classe iam abesset, ab onere nimio in arenas consedit, itaque exonerare eam mercesque in Celoces transferre coacti sunt. Non poterant autem eo die nocte præuenti eam plane euacuare, sequenti igitur die opus iterum aggressuri, ardere eam vndique viderunt, incerti omnino, vnde ignem concepisset, erant enim

Naues Lusitanicæ duæ ab Hollandis expugnatæ.

qui à Lusitanis coniectum in eam nocte dicebant; alii ab incuria Hollandorum, scintillas aliquot vesperi in eam obiicientium, cum præsertim vino Hispanico inebriati fuissent, flammam concepisse, affirmabant, ipsi tamen nihilominus Scaphis aduecti pannos aliquot, Elephantorumque dentes, & ad ducenta oleo Lusitanico repleta dolia flammis eripuerunt, reliquis bonis omnibus vna cum naui in cineres conuersis, quod damnum quidem nõ exiguum erat, cum vini adhuc præter bona alia, ad centum & quinquaginta dolia seu vasa ingentia, in naui fuerint. Quod vero ad Celoces duas reliquas, Arnoldum scilicet & Pauonem attinet, eæ recta ad nauim alteram aduectæ, hominem in ea nullum, nec mercium quicquam præter ebenum lignum atrum repererunt, itaque lignorum parte aliqua ex ea assumpta, ad classem iterum reuersæ sunt.

Hollandi in oppidum Mozambique proficiscuntur.

Quod ad milites classiarios attinet, eorum cum adiunctis seruitoribus nauticis ad mille in terram expositi erant, nec tamen nauibus sua deerant præsidia. Erant autem in sex cohortes distributi, adiuncto eis Francisco Wittero Viceadmirali Duce. Steterant autem in acie per totam noctem, inuenerantque ad sexaginta Æthiopes, mancipia nempe Lusitanorum, hinc inde inter arbusta & fruteta latentes, sed de numero viribusque Lusitanorum in castello, certi nihil ab eis cognoscere poterant, itaque paruis tuguriolis inclusi, asseruati sunt. Die *29.* antequam illuxisset, cohortes omnes ad oppidum Mozambique profecti sunt, neminem autem in eo, præter quinque vel sex Lusitanos cum pueris aliquot, & mulieribus siue vetulis Lusitanis tribus vel quatuor, offenderunt. Aderant præterea nigri seu Æthiopes trecenti vel amplius, mancipia nempe Lusitanica; & quinquaginta Turci qui à Lusitanis in naui illa flammis iam exusta, constitutis ante menses septem, vna cum nauigiis quibus Goam petere voluerant intercepti, & captiui Mozambiquen delati fuerant. Eos Hollandi omnes iam liberatos secum in classem traduxerunt, & postmodum, vt domum redire possent, ad terram Lusitanis non subiectam exposuerunt.

Oppidum Mozambique direptum.

Oppidum hoc ingens admodum est muris ædificiisque eleganter extructis constans, monasteria & templa duo habet, & vix ad Sclopeti ictum à castello distat. Mercatores & incolæ omnes cum vxoribus liberisque suis in castellum se abdiderant, tametsi autem preciosissima quæque secum asportarant, impossibile tamen fuerat, omnia tam breui tempore simul abducere. Itaque Hollandi multa adhuc bona in ædibus passim inuenerunt, vtpote vina Hispanica, oleum, gossypium, linteamina & vestimenta Lusitanica, ex quibus potissima ipsorum constat negotiatio, præterea corallos elegantes admodũ & rubros, pecuniam item, torques aureas & alia id genus, quæ omnia in prædam versa sunt, maxima vini & potus alterius quem Araccam vocant, in terram diffractis doliis, cũ milites eo ad furorem vsq; inebriarentur, copia profusa. Cum dies iam instaret, centum ex vniuerso numero selecti & palis, ligonibus ad extremum monasterium, ex opposito castelli situm, missi sunt, vt vineas ibi & munimentum aliquot excitarent, quo facto duæ statim cohortes militum eo traductæ & in aciem dispositæ sunt. Lusitani vero in castello etiamnum quiescebant, & tormentum nullum ad meridiem vsque disploserunt, tum vero fulminare magno feruore cœperunt, damni tamen nihil Hollandis, præterquam quod militem vnum, Christianum Widdium nomine, qui ex Dania oriundus in naui quam vnicam prouinciam vocant ve-

ctus

ctus fuerat, traiecto per caput globo plumbeo interfecerunt. Post meridiem Lusitani, ex castello erumpentes, bonorum aliquid, in fouea quadam absconditorum, allatum processerunt, verum cum Hollandos tanta copia adesse, & quatuor eorum cohortes sibi in occursum tendere viderent, conuerso statim itinere in castellum recesserunt, & tormēta plurima ex muro & propugnaculo in Hollandos exonerarunt, ita vt plurimi vulnerarentur, & præfecti militum duo, cum tribus gregariis militibus occumberent. Itaque Hollandi in munitionem suam, & constitutis ibi excubiis, in castra iterum reuersi sunt.

Postero die, qui 30. Iulii erat, in locum alterius præfecti quem à Lusitanis tormento percussum occubuisse diximus, Iohannes Verckius, ex cuius consignatione, nauigationem hanc modo describimus, substitutus est.

Iohannes Verckius in præfectum eligitur.

Primo Augusti die, cū propugnacula duo castello obiecissent, dispositis in altero duob. tormentis, castellū quatere circa vesperam cœperunt. Sequenti die nouam adhuc munitionem & vineam siue fossam, ad viginti quinque passus castello propiorem priori fecerunt, & plerosque Æthiopes seu Nigros quos in oppido deprehenderant Scaphis impositos ad continentē Præto Iohannis regionem traduxerunt, illisque libere ibi cum lætitia dimissis, tres Scaphas, malis aureis, medicis, citrinis & fructibus recentioribus aliis probe onustas ad naues reduxerunt. Die 3 Augusti, dispositis in propugnaculo altero quatuor tormentis castellum ab altera etiam parte, qua naues spectabat, quatere cœperunt, id agentes sedulo, vt parte aliqua muri disiecta & prostrata, aditum sibi ad castellum patefacerent. Reliqui verò qui in naui adhuc erant sequenti die Scaphas septem vel octo ad continentem regionem ablegarunt, magnamque inde pomorum aureorum, Medicorum, Citrinorum & Granatorum, Caprarum item & gallinarum copiam acquisiuerunt. Incolæ istius loci magno numero tum passim cum armis, quæ arcus & sagittæ, hastæque missiles sunt, conspiciendos se dederunt, impetum tamen in Hollandos facere non audebant, qui duos ex illis comprehensos secum abduxerunt, bene potos & cum Lusitanis per omnia facientes, quos deinde, cum nihil ex illis cognoscere possent, glande plumbea traiectos trucidarunt. Eodem hoc die duo adhuc tormenta mediocria ad monasterium exterius castello oppositum traduxerunt, nocte vero, nouam adhuc vineam quam proxime ad castellum, ita quidem, vt vix pedibus decem ab eo abesset, excitarunt.

Castellum Mozambique tormentis quatitur.

Septimo Augusti, Hollandi propter excubitorum incuriam à Lusitanis ex castello erumpentibus, ex vinea seu fossa altera eiecti sunt, sex eorum trucidatis, & multis quorum numerus sciri præcise nō potuit, vulneratis, verum cum viderent Hollandos conuerso itinere, locum amissum recuperatum redire, aduentum eorum expectandum minime censentes, in castellum reuersi sunt.

Hollandi à Lusitanis cæsi.

Die 8. decreuerant Hollandi sub noctem castellū clam inuadere, ita quidē, vt excitato in vineis siue fossis tumultu, aliqui Pētai tum ad portam aquatilē admouerēt, & eā disiecta ingressum reliquis patefacerēt. Verum cum conatū suum in actū iam iam producturi essent, accidit, vt nauis ista Lusitanica quam ligno ebeno nigro oneratā supra diximus, accenderetur, ignorantibus, vnde flammam conceperit, omnibus. Hoc fortuito casu factum

factum eſt, vt conatus iſte impediretur, cum ab incendio iſto omnia paſſim colluſtrarentur. Tametſi vero ſperarent ſequenti conatum ſuum nocte in actum producere, nihil tamen tentare, Luſitanis paſſim lucernas caſtello, vnde omnia colluſtrarentur, noctibus ſingulis appendentibus & ignes hinc inde excitantibus, auſi ſunt.

Pagi aliquot in Mozambique vaſtati.

Die 10. Hollandorum ducenti cum decem Scaphis ad continentem regionem profecti ſunt, factaque excenſione ad quartæ miliaris dimidium progreſſi, pagos duos direptos vaſtarunt, hominibus quos ibi inuenerant omnibus interfectis, idque eam ob cauſam, quod cum Luſitanis facientes nihil vel fructuum vel cibariorum Hollandis concedere voluerant, id reſponſi eis ſubinde occinentes, debere eos caſtellum prius expugnare, hoc enim facto, omnia ſe eis communicaturos.

Verckius in humero percuſſus.

Die 11. Ioanni Verckio à Mareſchalco & Senatu militari iniunctum eſt, vt aſſumptis aliquot claſſiariis militibus ad caſtellum accedere, & quo loco ſuffoſſionibus & cuniculis illud tētari poſſet, explorare. Cum enim vidiſſent tormentorum diſploſionibus contra murum vallumque tam craſſum & amplum proficere ſeſe parum poſſe, alia ratione expugnationem tētare decreuerant. Verckius igitur dicto obediens, vna cum ſex militibus aliis, ſaluus quidem ad caſtellum acceſſit, cum vero loco omni quam optime perluſtrato ad caſtra reditum pararet, ſphęrula plumbea ex Sclopeto in humerum ſiniſtrum percuſſus eſt, qui dolorem tamē omnem vocemque comprimens, cum in caſtra rediiſſet, obligato ſtatim vulnere in Scapham delatus, & ad naues dimiſſus eſt.

Nauigium commeatu vario onuſtum occupatur.

Die 13. nauigium aliquod, pecoribus, aqua potabili & rebus aliis neceſſariis oneratum in mari interceperunt, quod decem quidem Æthiopes ex continente regione, ad caſtellum traducere voluerant, quos Hollandi, cum reluctantes modis omnibus, in poteſtatem eorum concedere nequaquam vellent, omnes confoſſos trucidarunt, vi ſumma nauigium iſtud occupantes.

Tormenta à propugnaculis abducuntur.

Die 15. tormenta iterum ex propugnaculis & monaſterio noctu abducere, & Scaphis impoſita ad naues transferre cœperunt, videntes nimirum diſploſionibus nihil ſe proficere, ſubfoſſionibus vero & cuniculis tam breui tempore caſtellum expugnari non poſſe. Vltra enim octo vel decem dies moram ibi trahere amplius non licebat, idque propter ventorum opportunitatem, qui certo anni tempore flare iſtis in locis ſolent, illis enim ceſſantibus (& vero iam finis eorum præ foribus erat,) ad ſex vel ſeptem menſes ibi, cum nimis magno & nauium & Dominorum ad quos pertinebant incommodo, hærendum ipſis fuiſſet. Sciendum enim eſt ventos iſtis in locis certa ſua & ſtata per totum annum habere tempora, & propterea diligenter obſeruari oportere, hoc enim niſi fieret impoſſibile eſſet nauigationem iſtam Indicam perficere.

Miles quidā claſſiarius ad Luſitanos deficit.

Nocte autem iſta ex militum claſſiariorum numero quidam natione Heluetius, patria Baſileenſis, ab illis ad Luſitanos deficiens, in caſtellum tranſiit. Sequenti die nauis aliqua peregrina ipſis viſa eſt, quæ tamen ſimulatque Hollandos contra vidiſſet, conuerſa velificatione manus eorum effugere ſtatuit, tres igitur Celoces Hollandicæ, Arnoldus nempe, Pauo & Gryphius, leuatis anchoris ſummo eam conatu, quemadmodum nauis etiam oneraria, quam ruffum leonem vocant, perſecutæ ſunt. Eodem die Hollandi cum ſex illis Luſitanis, quos in nauium accenſarum altera, (vt ſupra dictum) ceperant, & hactenus in nauibus ſuis captiuos detinue-

detinuerant,ad castellũ profecti; vt facta permutatione eos pro profugo isto milite reciperent; petierunt. Cumque non facturos se istud aperte testarentur, simulque vnicum istum profugum chariorem sibi quam mille ex suis asserentes,licere ipsis quicquid vellent de eis statuere,dicerent, inspicientibus ex castello Lusitanis; globis eos plumbeis transfactos occiderunt.

Die 18. solutis castris,cum adhuc vnus ex militum numero natione Brabantus, patria Antuerpianus, ad Lusitanos defecisset, naues iterum conscenderunt, oppido prius & monasterio vtroque accensis & in cineres redactis. Amiserant vero ex suis in hac Insula, ad quadraginta qui occubuerant, & vulneratorum ad centum numerabantur. Sed in naui Admiralia duo tantum desiderabantur, Christianus nempe Widdius, natione Danus, & Gedronius Grillefallius, Præfecti San Andreæ filius, de quo tamen certi aliquid, vtrum nempe à Lusitanis interfectus, vel captiuus abductus fuisset, sciri non potuit.

Obsidionem castelli in Mozambique Hollandi soluunt.

Die 19. nauibus, recenti aqua & lignis, à continenti regione allatis, prospexerunt. Interim vero nauis cui ruffo Leoni cum sagittis nomen ad classem reuersa est. Celoces enim ob cursus velocitatem assequi non potuerat, quas sequenti die vnà cum peregrina ista, de qua paulò ante diximus, naui, in mare procul aduentantes viderunt. Eodem die Admiralis ipse cum centum plus minus militibus ad Insulam aliam, non procul à Mozambique distantem, vectus erat, pagumque ibi quendam, cum pertinente ad Lusitanos Monasterio accenderat, & plane deuastarat, multis malorum aureorum & citrinorum arboribus succisis.

Monasterium quoddam & oppidum Lusitanicum ab Admirali exustum.

Die 21. Augusti, Celoces istę quarum paulò ante mentionē fecimus, peregrinam secū nauim ducentes ad classem aduenerunt, vbi qualis illa nauis esset, primum ipsis innotuit. Sciendum igitur est; classem hoc anno sub Aprilis initium Vlyssapona Lusitaniæ ablegatam fuisse, Gallionibus siue triremibus bellicis nouem & quinque nauibus magnis aliis constantem, vt Goam versus & in Orientalem Indiam penetraret. Ad classem istam hæc etiam nauis Bon-Iesus nomine, pertinebat, quæ circa Canarias Insulas ventorum & procellarum vi, à classe distracta, in Hollandorum iam potestatem, post ingentem nouem horarum pugnam, peruenerat. Inuenerant autem in ea Hollandi centum adhuc & quadraginta milites, de centum & nonaginta, (tot enim cum Vlyssapona soluissent numerati dicebantur) superstites, valentes partim, partim morbo correptos, Hollandi simulatque naui potiti fuissent, eos ad Celoces suas traduxerant, & ex suis aliquos in nauim istam miserant; qui eam cum Celocibus ad classem traducerent.

Nauis Lusitanica Bon-Iesus nomine ab Hollandis expugnata.

Quod porro iam Mozambiquen Insulam attinet, ea à Cabo seu promontorio San Sebastiani, centũ & quinquaginta septem, ab Insulis Præmeriis vero tantum viginti septem miliaribus distat. Insula alias pulchra admodum & fertilis est, multis, Coquos siue nuces Indicas, mala aurea, Granata & oliuas ferentibus arboribus consita, in circuitu ad dimidium miliare Germanicum continet, & quamuis hodie à Lusitanis habitetur, Præto Iohannem tamen dominum agnoscit, & à continente eius regione vix vno atque altero sclopeti iactu distat. Incolæ eius, colore sunt fuligineo siue atro & piceo, statura breui, & capillis crispis, vellera detonsarum apud nos nuper ouium, æmulantibus. Mulieres præ cæteris breues admodum sunt, reperiunturque quæ liberos iam decem vel duodecim

Mozambiques Insulæ descriptio.

annos natos habent, quas vix ipsa, decimum vel duodecimum attigisse ætatis annum putes. Apta sunt membrorum dispositione, nisi nigredo gratiam ipsis auferret, quamuis vaccas omnes nocte nigras esse prouerbio vulgo iactetur. Omnes tam viri quam mulieres nudis corporibus incedunt, linteamine tamen exiguo ex gossypio vel cæruleo vel albo contexto pudendis obuelato. Ornatus eorum quo vtuntur, sunt circuli ex globulis vitreis albi, rubri, viridis & cærulei coloris varie inuicem permixtis constantes, quos collo ter quaterve circumdant, brachiis vero ad decem, duodecim & amplius circulos siue annulos cupreos vel stanneos, digitum crassos, indutos & vi tanta impactos habent, vt exuere eos, nisi secentur vel disrumpantur, non possint. Auriculas plerique omnes multis foraminibus pertusas & perforatas habent iisque frustula aliquot cupri vel aurichalci inserunt atque appendunt. Præterea non pauci inter eos tam viri quam fœminæ reperiebantur, qui multis fissuris & puncturis cutem suam tam in anteriori quam posteriore corporis parte instar vestimenti varie dissecti, deformarant, habebanturque pulchriores quo pluribus eiusmodi fissuris in manibus totoq; corpore deformati apparerent. Hollandi multos etiam Anthropophagos ibi reperiebant, qui quidem præ cæteris agnitu admodum faciles sunt, dentes scilicet habentes oblongos & instar subulæ acutos, sed & sub labiis foramen habent, tantæ magnitudinis, vt inserere digitum in illud facile possis, vultu plerunque ferino & truculento admodum præditi.

Numerus miliarium ab Ile de Maio ad Mozambiquen Insulam ad *2257.* computatur.

Die *22.* Augusti leuatis anchoris velificationem versus littus Goæ direxerunt, Lusitanis prius quos in naui Bon-Iesus ceperant ad Insulam quandam è regione Mozambiques sitam, expositis, & aqua panibusque ad duos dies instructis. Præfecto tamen & nauarcho, cum mercatore & scriba, secum retentis & abductis.

Perueniunt ad Cucumeres Insulam.

Die *25.* Augusti peruenerunt ad Cucumeres Insulam pulchram admodum & fertilem, à Mozambique octoginta miliaribus distantem. Insula ea diues est pecorum, incolas habens Ethicos plane, & nudo corpore incedentes. Possunt autem ibi omnis generis cibaria, vt pote boues, oues, mala aurea, Lemonia, Medica, & alia ad commeatum pertinentia pro exiguo pretio, permutatis nempe globulis vitreis, cochlearibus, cultellis, & aliis id genus, acquiri.

Tormentum aliquod disruptum damni plurimum facit.

Vltimo Augusti puer quidam in naui Admiralia Iohannes nomine Mercatori supremo sanguine iunctus, mortuus est, quem sequenti die, 1. nempe Septemb. horam circiter octauam matutinam, in mare demissum sepelierunt.

Accidit autem, vt displosum more veteri & recepto, tormentum aliquod, iuxta malum in superiori nauis parte constitutum, disrumperetur, & damni quamplurimū astantibus daret. Principio enim Constabilis famulo, Christophoro nomine, patria Amstelrodamēsi, duodecimū ætatis annum agenti occiput abripuit, ita, vt cerebrum capite effluens, in naui passim dispergeretur. Deinde tormentariorum magistro, Adolpho nomine, natione Hamburgensi latus alterum ita cōminuit, vt interiora corporis omnia paterent, crure insuper vtroq; pe fracto, vnde post quartam horæ partem, vna cū priori illo vita functus est: Tertio, Seruitori cuidam nautico, Petro nominē, patria Dantiscano, costas aliquot perfregit, qui spiri-

ſpiritum adhuc ad horæ dimidium traxit. Quarto, ſeruitori cuidam nautico alteri, nomine Henrico, patria Lubecenſi ſpinam dorſi cum vtroque femore comminuit, qui ad tres tamen horas ſuperuixit. Quinto, ſeruitori adhuc nautico alii, Hermanno Hermanni nomine, patria Embdano crus vtrumque perfregit, qui dolores inde donec moreretur ad tertium vſq; diem grauiſſimos pertulit. Sexto tormentorum adhuc magiſtro alii, Leonhardo nomine, patria Amſtelrodamenſi, crus vtrumque, alterum in femore, alterum ad talos perfregit. Et hic quidem fuit qui tormentum illud accendit, verum diſruptio non ipſi, ſed alii cuidam qui priori die tormẽtum iſtud puluere nimio onerarat, imputata eſt. Et quidem hic Leonhardus ſanitati iterum reſtitutus & in viuis conſeruatus fuit. Septimo miniſtro cuidam nautico, Petro Bauchio, patria Dantiſcano femur dextrum perfregit. Octauo Nauarchi famulo, Iohanni nomine, patria Lubecenſi, brachium ſiniſtrum duobus locis perfregit. Nono Conſtabili, nomine Simoni Nicolao, patria Amſtelrodamenſi brachium ſiniſtrum confregit, qui tamen cum poſterioribus duobus ſanitati reſtituti ſunt, & poſt ſeptimanas aliquot conualuerunt. Itaque defunctus iſte adoleſcens, infelici plane ſidere in mare demiſſus fuerat, cum quinque adhuc alios ſaluos etiamnum & incolumes, ſecum traxerit, quatuor reliquis ægre admodum à morte conſeruatis.

Die 2. Septemb. lineam Æquinoctialem, ſecunda iam vice in plaga ſeptentrionali traiecerunt, cum eam antea in plaga meridionali ſuperaſſent. Die 4. mare rubrum prænauigarunt, aqua ibi turbida admodum exiſtente, & inſtar ſeri lactis, quod à caſeorum compreſſione ſupereſt, albeſcente.

Lineam Æquinoctialem ſecundo iam traiiciunt.

Die 18. littus Goæ legerunt, & circa veſperam portum cum vniuerſa claſſe ingreſſi, anchoras in mare abiecerunt. Eſt autem Goa, pulchra admodum & magna ciuitas, ab Inſula quam Cucumeres vocant, ducentis & octoginta miliarib. diſtans, & ad dulcis aquæ fluuium, quatuor plus minus miliaribus à portu, vbi naues ſuas anchoris firmarant, diſtantem, in ſolo elegantiſſimo fundata & extructa. Eo autem loco quo fluuius iſte in mare ſe exonerat, & vbi naues ad vrbem profecturæ fluuium iſtum ingredi oportet, duo fortiſſima caſtella excitata ſunt, monaſterio itidem pulcherrimo è regione alterius caſtelli in monte quodam extructo. Sed & tria alia ad ripam fluminis iſtius, antequam ad Goam vrbem peruenias caſtella munita admodum & pulchra cernuntur, vt ad vrbem nauibus ſuis pertingere impoſſibile videretur. Cæterum in vrbe iſta negotiationes maximæ exercentur, quotidie enim ex India & longinquis locis aliis naues ad eam plurimæ appellunt, mercimonia varia ibi exercentes. Sed & Veneti mercaturam ibi agunt, & cum mercatoribus, qui ſingulis annis bis Venetias cum magno comitatu terra iter faciunt, ad vrbem iſtam peruenire quis ſine magno ſumptu facile poteſt. Reperiuntur in ciuitate iſta omnium fere totius orbis nationum populi, quamuis Luſitanos dominos agnoſcat, qui ad ſex miliaria omnia in poteſtate & iuriſdictione ſua poſſident, eo quem Viceregem per Luſitaniam vocant, ſedem ſuam in vrbe iſta obtinente. Quod ſi tamen ſine caſtellis iſtis fortiſſimis & munitiſſimis eſſet, & vrbs Goa, quæ veteribus Epheſus dicta fuit, non ipſamet etiam tam firma & munita exiſteret, imperium forte iam non amplius Luſitani ibi obtinerent, Guſaratæ enim, quorum regio duodecim inde miliaribus abeſt & Æthiopes vix miliaribus ſex ab vrbe diſſiti, Vatiniano eos

Perueniunt ad littus Goæ.

Goa ciuitas Epheſus veteribus dicta fuit.

odio proſequuntur, belláque perpetua cum Luſitanis gerunt, tyrannide nempe & facinoribus eorum, aliquo modo iam cognitis & perſpectis.

Naues quædam, Luſitanicas naues quæſitum ablegantur.

Die 21. quatuor Æthiopes ſcapha aduecti literas à præfecto ſuo ad Admiralem attulerunt, quibus ſignificabatur, ingentem nauem Luſitanicam non procul inde ſubſiſtere. Decretum igitur à Senatu militari eſt, tres Celoces eo mittendas eſſe, quemadmodum etiam ſtatim Arnoldus, Pauo & Gryphus Celoces leuatis anchoris ſuis itineri ſeſe accinxerunt. Sequenti die viſum eſt Admirali & Senatui militari, quatuor naues cum vna Celoce Calicuthum verſus præmittere, vt viderent nunquid naues aliquæ Luſitanicæ ibi forte hærerent, electæque ſunt Mittelburgum, qua Viceadmiralis vehebatur, Roterodamum, Cornu & Leo ruffus Sagittifer naues, cum Falcone Celoce, quibus id negotii committeretur, quæ omnes eodem adhuc die leuatis anchoris ſuis, mari ſeſe commiſerunt.

Admiralis ex ſua naui in aliam tranſit.

Poſt earum diſceſſum Admiralis ex vnita prouincia naui, qua hactenus vectus fuerat, in nauim Hollandiam quod hæc magnitudine multo illam ſuperaret, tranſit. Die autem 23. nauem iſtam Luſitanicam Bon Ieſus dictam, quam tres Celoces ad Mozambiquen interceperant, exonerare, merceſque inde ad ſuas naues transferre cœperunt, quod ea vitium contraxiſſet, & tantum aquæ ſorberet, vt ei exhauriendæ vix ſufficerent.

Die 25. Celoces tres quas nauem Luſitanicam oppugnatum miſſas diximus, ad claſſem iterum reuerſæ, Luſitanos retulerunt, vt vidiſſent ſeſe aduentare, diſſectis anchoris, ad vallum ſiue littus remis velis contendiſſe ibiq; Luſitanica quædam nauigia minora, ex Goa eo miſſa hærentia populum omnem cum pecunia & precioſiſſimis quibuſq; mercibus ſumma feſtinatione inde ereptum in terram detuliſſe, naui iſta maiori igne accenſa, vt ita ea maxima parte antequam adueniſſent conflagrarit, & ipſi non multum inde acquirere potuerint. Erat hæc itidem vna ex quinque illis ingentibus Olyſſipone hoc anno ablegatis nauibus, & præter merces alias bis mille dolia vino Hiſpanico optimo repleta deuexerat, quæ omnia flammis correpta cum vino perierunt.

Nauis Luſitanica Bon Ieſus nomine in profundū mergitur.

Die 26. Arnoldum Celocem ad littus Coromandelium ablegarunt, vt mercatorem primarium ex Cornu naui, vna cum ſex miniſtris nauticis & quatuor ſociis mercatoribus Beagalam, (vbi mercatores Hollandi ſubſiſtentes magna commercia veſtimentorum & aliarum mercium exercent,) deueheret. Nauis autem Luſitanica, Bon Ieſus nomine, & bonis & tormentis omnibus iam exonerata & euacuata, crebris foraminibus perforata fuit, vt aquis repleta in profundum mergeretur.

Ex littore Goæ diſcedunt.

Die 27. Æthiopes quidam ſcapha aducti nuncium Hollandis, de nauibus aliquot Luſitanicis ad triginta circiter miliaria, inde remotis attulerunt, itaq; Admirali & Senatui militari vtile viſum fuit, leuatis anchoris eas indagare, quod etiam circa veſperam quinque nauibus maioribus & duabus Celocibus, quæ ibi congregatæ adhuc fuerant, fecerunt. Eodem die etiam Turcas & Guſaratas, quos in oppido Mozambique, (vt ſupra dictum eſt,) deprehenderant & ad naues ſuas receperant, in terram expoſuerunt, cum eo loco ſe iam non procul à patria ſua abeſſe, dixiſſent.

Incolarum Goæ deſcriptio.

Toto illo tempore quo in littore ad Goam ſubſtiterant, Indiani ad eos magno numero confluxerunt fructus varios & alia ad neceſſitatem & ſuſten-

ſuſtentationem pertinentia ipſis afferentes, qui tamen pecuniæ ſatis pro cibariis iſtis expetere nouerant. Homines alioqui ſunt apta corporis & membrorum omnium diſpoſitione præſtantes, magnitudine & ſtatura Germanos æquantes, & colore fuſco ſubrubidoque prædíti. Nudi per omnia incedunt, niſi quod tenui linteolo præcincti pudenda paululum contegunt, & caput linteamine vel candido, vel verſicolore Turcarum inſtar obuelant. In more poſitum habent, vt vxorem ducentes, virginitatem ei non eripiant, nec virginem eam cognoſcant, in templis enim ſuis idolũ ſiue ſtatuã ex ære fuſam vel ex alia quacunq; materia factam habent, membro virili, inſtar Priapi præditam, cum igitur dicta iam nuptiis dies adeſt, Sponſa ab amicis & cognatis ab vtraq; parte proximis in templum ducitur & coram idolo iſto ſiſtitur, quæ velo ſiue linteolo à pudendis remoto amplecti idolum iſtud veluti ſponſum ſuum arctiſſime cogitur, & tum ad idolum iſtud corpore impellitur adeoque comprimitur, vt cornu iſto in pudenda vi ſumma adacto, apta poſtmodum ad coitum virilẽ reddatur, aſtantibus interim alta voce canentibus & tripudiantibus, ne eiulatus ſponſæ exaudiatur. Hoc facto poſtmodum ad ſponſum cum multo inſtrumentorum variorum clangore & cantantium ſtrepitu adducitur, qui eam lætus accipit; & honori laudique ſibi ducit, ſponſam ſuam ab idolo iſto compreſſam & virginitate orbatam eſſe.

Primo Octob. cum ad quindecim miliaria à Goa ciuitate, Mozambiquen verſus regreſſi eſſent, quam proxime ad littus ſeſe ſubmittentes anchoras in profundum miſerunt, idque eam ob cauſam, quod aduerſo fluctu, ventoque contrario progredi non poſſent, ſed & recentis aquæ penuria compulſi, de ea acquirenda curam ſuſcipere cogebantur. Sequenti vero die leuatis iterum anchoris, Goam verſus velificationem fecerunt, moxque nocte iſta vrbem & caſtellum vbi antea ſubſtiterant prꝑteruecti, curſum ſuum ad littus Malebaræ direxerunt, ab Æthiopibus qui ſcaphis aduecti eos acceſſerant, piſces, gallinas, Bananas, Batatas, Cucumeres & Oryzam iam coctam præſenti pecunia redimentes.

Goam oppidum præter vehuntur.

Homines qui in littore iſto habitant, nigriores ſunt paulo, & craſſioribus membris quam illi qui ad tria vel quatuor miliaria prope Goam oppidum habitant, verum ſuperſtitionibus, moribus & cultu alio ſibi inuicem omnes fere ſimiles ſunt; nudi itidem, vt illi, incedunt, pudendis ſolum exceptis, quæ tenui linteolo contegunt, in digitis cupreos plerunq; annulos geſtant; & barbam inferiorem, quemadmodum etiam capillum vndique abradunt, manipulo ſolum exiguo in vertice capitis relicto, qui vero iuuenes adhuc ſunt circa frontem etiam cæſariem geſtant, manipulumque iſtum in vertice, vt Chinenſes, conuoluunt, & annulo vel cupreo vel eburneo collectum exornant.

Mores hominum ad miliaria aliquot infra Goam habitantium.

Die 5. ad littus Malabaræ venientes, non procul ab oppido Cananore ſub monte Delio ſubſtiterunt, vt ibi ſe reficerent & recẽtem aquam, cuius penuria magna laborabant, conueherent. Sequenti igitur biduo ſtrenue admodum in opere fuerunt, vt aqua recenti dolia ſua explerent. Cogebantur autem eam à populis ibi habitantibus magno precio redimere, militibus interea in excubiis, ne forte ab aliis in opere opprimerentur, conſtitutis.

Perueniunt ad oppidum Cananor.

Regio hæc & oppidum Cananor 70. miliaribus à Goa oppido diſtat, vulgoq; pars Palæſtinæ putatur, Cananitis olim inhabitata, regno Perſico finitima eſt, quemadmodum etiam quotidie multi mercatores ex Perſia eo con-

Regionis & ciuitatis Cananoris deſcriptio.

eo cōfluunt. Eſt autem Cananor oppidum ingens admodum, tantæq; capacitatis, vt tria & amplius miliaria ambitu ſub complectatur. Regio ipſa populoſa eſt & admodum fertilis, profert enim oryzam magna copia & Mayſam, quod frumenti genus rotūda grana habet & ab aliquibus Mannæ aſſimilatur, quam Deus populo Iſraelitico in deſerto cœlitus ſuppeditauit. Conteritur autem frumentum hoc ab incolis, & in farinam redigitur, ex qua deinde admixto melle & oleo panes cōficiuntur, nec panem regio iſta alium vllum agnoſcit. Sacchari alioquin, Piperis item, Zingiberis, Cardamomi, Caſſiæ & Ambræ prouentus ibi ſatis magnus eſt, & Ambra quidem vili precio emitur. Sed & fructus pulcherrimos alios vtpote Bananas, Batatas, mala aurea, Limonia, nuces Indicas & alios, quorum Germanis incognita nomina ſunt, magna copia ſuppeditat. Melle abundat plurimo, reperiunturque in terra iſta leones, Tygrides, Pantheræ, Elephanti, Bubali & alia nobis ignota animalia, nec deſunt Pſittaci & varia volucrum genera, gallinæ item exiguo precio venales habentur.

Populorum in Regione Cananor habitantium deſcriptio.

Homines ibi habitantes eximia ſunt & decenti membrorum diſpoſitione præditi, colore ſpadiceo, quantitate & robore præſtantes. Vidiſſe enim ſe ibi nō paucos Hollandi aſſerunt, capitis totius magnitudine maximum ex ſuis ſuperantes, membriſque tam robuſtis & craſſis præditos, vt formidini & terrori multis eſſent. Non tamen omnes eius ſtaturæ ſunt. Neque enim plures quam decem Hollandis viſi. Capillos noſtro plane more raſos geſtant. Nobiles & proceres alii perforatas habent magnis foraminibus auriculas, & ab illis annulos quatuordecim vel quindecim aureos, eiuſdem qua nos eos in digitis geſtamus magnitudinis, vel maioris etiam, dependentes multiſq; precioſiſſimis gemmis conſpicuos geſtant. Nudi plerique omnes incedunt, & pudenda faſcia ſiue linteolo goſſypino vel candido vel verſicolore contegunt. Armis egregie admodum vti ſciunt. Suntque ea clypei rotundi vel ex ligno fabrefacti, vel ex viminibus & arundinibus artificioſe contexti, pulchri ſunt & perpoliti, cera Hiſpanica nigra vel rubra infuſi & leuigati, quæ quidem tanta eſt duritie & leuitate, vt ex ferro clypeos iſtos conſtare haud immerito diceres. Præter clypeos autem iſtos, gladios etiam & acinaces habent; itemque arcus & ſagittas egregie expolitas, quidam haſtis vtuntur varie coloratis. Aliqui præter cultros, arma nulla agnoſcunt, ſed eos oblongos & inſtar falcis meſſoriæ incuruatos.

Ius miniſtrorum & ſatellitum regiorum in Cananor.

Nobiles & primates huius Regionis multos habēt ſatellites, qui armati eos aſſidue comitantur & ſequuntur. Faciem & anteriorem corporis totius partem calce ex Sandalio ligno parata oblinunt, & pectoris medio manſā aliquot Beteles folia affigunt, quæ quaſi ſigilli alicuius impreſſi formam referunt. Primarii eorum miniſtri murino colore faciem inficiunt. Quod vero ad miniſtros ſiue ſatellites Regios quorum ad quadraginta millia numerantur, attinet, illis propriam habere vxorem nequaquam licet, ne tamen quid ipſis hac in parte deſit, hoc priuilegio & iure fruuntur, vt in quocunque oppido vel pago morentur, ad ædes cuiuſcunque vel ciuis vel agricolæ, pro libitu diuertere, & aliquid armorum ſuorum ibi deponere poſſint, donec abeant & commiſſum ſibi munus regium expediant. Ædes autem ingreſſi vel vxorem vel filiam vel ancillam pro libitu ſuo accerſunt, eique arma ſua aſſeruanda tradunt, quæ poſtmodum domo egredi non audet; ſed cogitur reditum ſatellitis iſtius expectare & ſe ad coitum vbi reuerſus fuerit, parare, idque abſque vlla tergiuerſa-

uerſatione, ita vt ne maritus quidem vel parens hiſcere contra ſub pœna maxima audeat, quemadmodum id Hollandi non ſemel viderunt & experti ſunt.

Mulieres eius loci lurido colore ſunt, Tartaros, qui incertis ſedibus hinc inde oberrant & vagantur æmulantes, ſupparum ex vmbilico ad genua vſque vel ex goſſypio cæruleo colore infecto, vel ex nucum Indicarum filamentis contextum demittunt, & tunicam manicatam ex eadem materia conſtantem induunt, Capillum habent, vt noſtræ mulieres longum, ſed omnino atrum & piceum, conuoluunt vero eum, & in cuneum circa ceruicem contorquent, apertis capitibus omnes tam mulieres quam puellæ incedentes, & caput haudquaquam tegentes. Primariæ quæque fœminæ catenulas à collo & brachiis aureas ſuſpendunt, eaſque multo appenſo auro condecorant. Præterea omnes tam diuites quam pauperes, tam adultiores quam iuniores auriculas habent tantæ capacitatis foraminibus pertuſas, vt quatuor vel quinque ſimul digitos admittant, illiſque quæ præſtantiores ſunt, annulos precioſos, & auri particulas inſerunt. Aliæ aures multis foraminibus perforatas, & multo auro condecoratas habent, pauperes vero & ruſticæ mulieres conuolutos ex ſtramine & viminibus annulos ab auriculis dependentes geſtant. De aliis gentis iſtius moribus deque ornatu corporis vario, plura hic annotare nimis longum foret. Suppeditat autem Regio iſta multos etiam precioſos lapides, vtpote Pyropos, Sapphiros, Smaragdos, & gemmas alias, itemque lapidem Bezoar & alia.

Calicuthum perueniunt.

Die 8. Octob. leuatis anchoris velificationem Calicuthum verſus fecerunt, quo etiam ſequenti die peruenerunt, cum decem non amplius miliaribus ab oppido Cananore diſtet, poſtquam autem portum ingreſſi eſſent rubrum leonem Sagittiferum, nauem ſcilicet ſuam, quæ 22. Sept. die vna cum quatuor aliis, ex claſſe abſuerat, inuenerunt.

Admiralis ad Imperatorem Calicuthenſem proficiſcitur.

Decimo Octob. incolarum plurimi multis canois ſiue nauigiis aduecti, fructus ipſis & cibaria varia, itemque gemmas & res alias attulerũt. Inter alios autem venerunt ad eos magni Imperatoris legati, qui Admiralem ſalutarunt, & ab eo vt ſequenti die ad Imperatorem ſuum in vrbem veniret expetierunt, qui 11. Octob. cum militaribus conſiliariis in terram deſcendit, & ducentis plus minus armatis claſſiariis ſtipatus in aulam Imperatoris profectus eſt.

Calicuthenſis regionis & vrbis deſcriptio.

Regio hæc Calicuthenſis, terram habet bonam & variorũ fructuum aromatumque feracem, profert autem maxime ingentem piperis, Zingiberis, Sacchari & Cardamomi copiam, ſuppeditat item varia pſittacorum & cercopithecorum genera, quorum tanta ibi affluentia eſt, vt vel pſittacorum vel cercopithecorum pulcherrimum quadrante Imperialis emere poſſis. Habentur ibi præterea multi apri, cerui, Elephãtes, & feræ nobis incognitæ aliæ. Quod ad vrbem Calicuthum attinet in qua Imperator ſedẽ ſuam habet, ea magnitudine ſua ad vndecim miliaria cõplectitur, eſtq; emporium tam celebre & populoſum, vt vix in toto mundo, frequentius reperiatur. Cõfluunt enim eo quotidie ex lõge diſſitis regionib. vtpote ex Cambeia, Chayro, Alexandria, Perſia, Arabia, Mecha, Turcia, Babylonia, &c. mercatores plurimi, qui cõmercia exercent in auro, argẽto, gemmis, Moſcho, Ambra, ligno Aloes, Braſilienſi, Rhabarbara, Thure, Charyophyllis, Cinamomo, nucib. myriſticis, foliis nucũ myriſticarũ, quæ ex Bãda Inſula eo transferũtur, ſed & croci, piperis, zingiberis, Benzui, ceræ

Hiſpa-

Hiſpanicæ,Gummi,ligni Sandalii,albi & flaui, Cappararũ, Spicæ, Oppii, Aluminis, Coralliorum, Mirabolani, Tamarindi, Caſſiæ fiſtulæ, Serici, panni Sericei, Elephantorum,& Pſittacorum magna ibi commercia peraguntur.

Elephanti tormenta ænea geſtant.

Elephas equidem animal eſt ingens admodum & formidabile, ita, vt maius & formidabilius vix Hollandis vllum viſum ſit,ſed tantæ prudentiæ, fortitudinis, & roboris eſt, vt comparari cum nulla fera alia poſſit, intelligit enim & facit omnia, quæ à Curatore ſuo ei imperantur. Viderunt Hollandi quod Imperator duos ex maximis ſuis Elephantib. ad littus maris mitteret, duo tormenta ænea, quæ ei ab Admirali, vna cum aliis prec oſiorib. rebus Mauritii Naſſouii nomine donata erant, inde ad aulam ſuam, ingẽtis miliaris itinere, allatum. Cum vero Hollandi Scapham qua in terram tormenta iſta ex nauibus vehebant, ad littus, propter ponderis grauitatem nimiam (Continebant enim ſingula libras bis mille & quingentas,) propellere non commode poſſent, Curator Elephanti alterius, feram allocutus eſt, quæ aquam ingreſſa adniti mole corporis non deſtitit, donec ad littus ſcapham quam proxime per arenas & breuia protruderet. Erat autem tormento vnicuique funis craſſus admodum alligatus. Cum igitur in littore ſcapha iam ſubſiſteret, Curatorum quilibet feram ſuam compellauit,quæ accedentes ſtatim,funes iſtos proboſcide apprehenſos dentibus inuoluerunt, ſublataque humo tormenta ad aulam vſque Imperatoris tanta facilitate,vt vix ferre aliquid viderentur,deportarunt, cumque in aulam eam veniſſent, tormenta ad pedes Admiralis depoſuerunt, & Imperatori quem forte in ſublimiori loco viderant, honorem, ter in genua procidentes exhibuerunt.

Regis Calicuthenſis deſcriptio.

Quod ad Imperatorem Calicuthenſem attinet, ſciendum eſt, eum potentiſſimum Monarcham eſſe, multis regnis & regionibus imperantem. Subiectos enim ſibi centum & amplius Reges habet, & breui tempore vltra decies centena millia armatorum in aciem producere poteſt. Bella aſſidua & perpetua gerit cum Perſis, Syris & Medis aliiſque vicinis regionibus, ſed & cum Luſitanis bella gerit, qui aliquot oppida ditioni eius ſubtracta, ope quorundam Regum qui & ipſi tamen ad imperium eius pertinent,& bellum tamen contra eum gerunt freti poſſident. In honore alioquin apud ſuos eſt maximo, quam primum enim nobilibus & potentioribus vel eminus ſaltem cernitur, caput ipſi inclinant, manus complicatas ter eleuant & in genua incuruato capite procidunt. Hollandi vbi cum Admirali ſuo ad aulam eius veniſſent, centenis aliquot procerum & nobilium ſuorum eum ſtipatum deprehenderunt, qui ſalutatus ab Admirali Hollandos amice admodum inclinato ipſis nonnihil capite & vultu hilari & periucundo excepit, apprehenſumque manu Admiralem in palatium ſecum abduxit, vbi aliquandiu commorati manſerunt. Poſtea cum multis vxoribus ſuis ex Palatio ſuo iterum egreſſus, in circuitu ſubſtitit, vt ab omnibus cõmode videri potuerit, quemadmodum etiam paulo poſt iterum inde deſcendit, & Hollandos accedens, multas inter eos confectiones aromaticas quas vxores & nobiles eius ingentibus patinis aſportarant, propriis manibus diſtribuit. Quod ad ornatum eius attinet, ſciendum eſt, eum toto corpore à vertice ad plantas vſq; pedum nudum inceſſiſſe, niſi quod parte intermedia ſupparo ſiue linteolo candido & ad latera colorato, ab vmbilico ad genua vſque propendente, præcinctus eſſet, in anteriori corporis parte, facieque tota colore fuluo ex Sandalio

ligno

ligno & herbis quibusdam aliis parato infectus erat. Cingulis in corpore quinque, vno rotundo, reliquis palmum latis circumdatus erat, quæ multis vndiq; gemmis rigebant, numerabanturque maxime in vno ducenti & amplius Rubini, fabas magnitudine æquantes, in quorum medio carbunculus magnitudine vnguis in pollice radiabat atque fulgebat. In dextro brachio quatuordecim gestabat armillas aureas, singulas duos digitos latas, vt totum fere brachium occuparent, multis itidem gemmis nitentes, cogebaturque semper ei aliquis ex proceribus adsistere, qui brachium nimio pondere grauatum leuaret. Sinistro autem brachio, vt & cruri sinistro duas tantum induerat armillas, duos ferme digitos crassos, & gemmis plurimis nitentes, digitis autem vtriusq; manus annulos aureos gemmis & vnionibus exornatos plurimos induerat. Auriculas à nimio auri & gemmarum pondere vsque adeo habebat distentas, & protractas, vt ad humeros vsque propenderent & axillis imminerent, rigebant enim multo auro & gemmis, eratque in medio insertus cuneus ex multis gemmis & vnionibus Orientalibus conglomeratus, quarum aliquæ tanta magnitudine erant, vt globulos lusorios quibus pueri apud nos ludentes vtuntur, ferme æquarent. Barbam habebat canis capillis intermistam & nonnihil prætonsam, in capite vero capillum gestabat oblongum & nodo in vertice colligatum, qui fascia, auro gemmisque & margaritis nitente, circumdatus & inuolutus erat, tanti precii, vt æstimationem omnem effugeret. Coram eo nobilium semper aliquis stabat poculum aureum in quem expuere forte volens, sputum mitteret, manibus tenens. Statura erat satis procera, & dentes in ore piceos habebat, quod quidem in omnibus fere populis istis cernitur, qui nigredinem ex perpetua Beteles, quæ folia sunt palmum & amplius lata, mansione contrahunt, & quo quis dētes nigriores habet, eo maiori eum honore dignum iudicant.

Muliebres in Calicuthia ornatus.

Quod ad nobiles, cōsiliarios, aulicosq; & ministros eius alios quemadmodum & vniuersos subditos, nec non nobilium, consiliariorum, aulicorum & omnium in genere subditorum vxores puellasque & virgines attinet, omnes nudo corpore incedūt, excepto quod supparo siue linteolo vel gossypino vel sericeo ab vmbilico ad genua demisso intermediam corporis partem obuelent, corpore alias bene proportionato & colore fusco siue puniceo potius cernuntur. Quo quis autem nobilior, præstantior & ditior est, eo auriculas longiores & humeris magis imminentes pluribusque aureis annulis ornatas habet. Idque mulieribus magis quam viris familiare est. Viros enim obseruarunt Hollandi, qui ab auribus centum & amplius annulos, quales nos in digitis gestare solemus, gemmis preciosissimis ornatos, dependentes habebant, sed in fœminarum auribus vltra ducentos numerarunt, qui pondere suo auriculas etiam infra humeros protraxerant, sed & armillas aureas multisque gemmis nitentes in collo, brachiis, pedibusque, nobilium vxores gestant, & vngues in digitis admodum prominentes & variis fissuris dissectos atque coloratos habent. Lasciuæ autem admodum sunt, & impudicæ, palmamque in meretriceo furore ponunt, eo maiori sibi honori & laudi ducentes, quo meretrices se maiores & diuturniores constantioresque probare possunt.

Nobiles in Calicuthia carnibus non vescuntur.

In more positum habēt, vt qui nobiles sunt, quemadmodum & Cæsar ipsemet cum vniuersa sua familia aulica carnibus piscibusque omnino abstineant, nec quicquam quod vitam habuit comedant. Adeo enim religiosi sunt, vt nec pediculum pulicemve vel aliud quodpiam insectum

interficiant, sed tametsi in corporibus forte suis deprehensum, folio viridi inuoluant & in terram exponant. Dicunt enim omne quod viuit, animam æque, vt homines habere. Verum à communi plebe consuetudo hæc minime obseruatur, tam enim carnibus quam piscibus, carne tamen suilla excepta, quæ ipsis abominationi est, vescuntur.

Religio populorum Calicuthensium. Religio ipsorum plane ethnica & superstitiosa est, Diabolum enim ipsum adorant, cuius in omnibus suis templis pictas habēt imagines, quin & in primario templi loco horribilem admodum habent Cacodæmonis statuam, tribus capitibus deformem ex aurichalco fusam, ad quam preces & sacrificia sua peragunt. Præterea Solem etiam & Lunam adorant, & circa matrimonia hunc morem obseruant, vt qui nobiles proceresq; sunt sponsam prima nocte non attingant, sed Braminem siue sacrificulū quendam, vel albi coloris hominem, vbicunque etiam eum inuenire possint, pro quadringentis vel quingentis florenis conducunt, qui prima nocte cum sponsa dormiens ad coitum eam aptam reddat. Verum qui promiscuæ plebis sunt, morem istum non obseruant, sed ipsimet labore isto facile defunguntur.

Vxores mortuo viro in ignem se præcipitant. Viro aliquo mortuo, cadauer eius non sepelitur sed comburitur, cineres autem in vas aliquod colliguntur, & in ædibus viri, instar alicuius thesauri preciosissimi asseruantur. Vna autem vxorum eius quam præ cæteris charam habuisse constat, (non enim vnam tantum vxorem, sed decem, viginti, triginta & plures habent,) octauo vel decimo post obitum viri die cognatos familiaresque & amicas suas omnes prandio excipit, seque cum illis oblectat. Finito autem prandio cum illis ad ignem, ab aliquibus sub prandio isto in fouea quadam paratum, multa cum lætitia & exultatione abit, salutatisque amicis in ignem se præcipitat, amicis inter clamores & vociferationes cantusque varios choreas ducentibus & tripudiantibus, donec in cineres mulier ista redacta sit. Hoc enim ei honori datur, & quæ hoc facit, beata prædicatur, contra vero si quæ id facere recuset, ab omnibus culpatur & ignominia afficitur.

Calicuthia in veteri Testamento Moria dicta fuit. Quod ad alia attinet, quam grati nempe & accepti Regi Calicuthensi Hollandi fuerint, quam honorifice eos exceperit, & quam multa mirabilia ipsis ibi visa sint, ea hic quidem omnia commemorare, longum nimis foret. Cæterum regionem hanc in veteri Testamento Moriam dictam putant, commonstratus enim Hollandis mons fuit, in quo Abrahamus filium suum Isaacum mactare & in sacrificium Deo offerre voluit.

Scribæ in Calicuthia. Papyrum populus iste non habet, sed quicquid annotatum volunt, nucum foliis stylo ferreo inscribunt. Et quidem in aula Imperatoris, Scribæ plurimi reperiuntur, viderunt enim Hollandi non paucos nucum folia manibus tenentes, quibus populo id petenti supplicationes, vel aliud quodcunque exiguo admodum precio contenti, inscriberent.

Hollandi ex Calicutho discedunt. Die 13. & 14. venationem aprorū Imperator in Admiralis gratiam instituit, centū aliquot viris emissis, qui quadraginta & amplius apros eximię magnitudinis breui tempore ceperunt, quos omnes Admirali donatos, Hollandi ad naues traduxerunt. Cum igitur Admiralis negotium omne apud Imperatorem confecisset, & aliquos qui vino inebriati, modestiæ fines in nauibus transierant, more nautico pœnis cohercuisset, præfectum Nauclerū & Mercatorē, quos in naui Lusitanica Bon Iesus nomine interceptos, secū hactenus habuerāt, in terram exponi, Imperatoriq; captiuos deti-

detinendos tradi iussit. Quo facto, subleuatis 16. die Anchoris, vela ventis iterum commiserunt. In itinere autem, cum ad tria fere miliaria progressi essent, ad castellum aliquod cui Banane nomen erat delati sunt, illud seditiosi quidam & Imperatori rebellantes obtinebant, itaq; Celocibus quam proxime aduecti, tormenta in illud viginti, (ad mandatum Imperatoris) exonerarunt & disploserunt.

Die 17. summo mane ad Cutsinum venerunt, quod proprium quidem Regem habet, sed ad Imperatorem tamen Galecuthensem etiamnum pertinet. Rex autem iste cum Lusitanis sentiens, rem eo perduxit, vt Lusitani maximam & vrbis & arcis partem in potestate sua habeant, & magna ibi commercia tractent, bellum cum Imperatore perpetuum gerentes. In portu autem isto tres suarū nauium, quæ paulo ante ad Goam, ab ipsis, vt suo loco dictum est, abierunt, Roterodamum nempe, Mittelburgum & Horniam, deprehenderunt, itaque ad illas venientes, anchoras statim proiecerunt. Admiralis autem exonerato tormento signum reliquis nauibus dari curauit, itaque militaris ad eum statim Senatus sese contulit, decretumque ibi est, vt cum propter oppidi & castelli robur viresque maximas, itemque propter populi ibi habitantis frequentiam profecturos sese nihil viderent, velificationem persequerentur, vt ad ea tandem loca venirent, quæ proposita sibi haberent, vnde, cum ad nauem suam se quisque recepissent, ad continuandum iter conuersi sunt. Distat autem oppidum & castellum Cutsinense à Calicutho 30. miliaribus.

Perueniunt ad Cutsinum.

Die 19. ad Promontorium quod Cabo Cummerin, vulgo vocant, & sexaginta miliaribus à Cuthscino distat, venerunt. Ablegabant autem statim eodem die nauiculam cum sedecim personis, Bantanum versus, vt mercatoribus & procuratoribus suis significarent, se cum classe sua iam aduenisse. Non longū autem inde in Mesopotamiam interuallum est, breuissimus item ad littus Coromandelium, quæ pulchra admodum & præstans regio est, traiectus.

Perueniunt ad promontorium Cummerinum.

Die 22. ad Insulam & terram, quam Xailan vocant, peruenerunt. Distat ea à Cabo Cummerino, octoginta miliaribus, estque terra bona admodum & fertilis, trecenta miliaria ambitu suo complectens. In hac Insula Paradisum fuisse multi sunt qui credunt, idque eam præcipue ob causam, quod quatuor ista primaria totius mundi flumina, quæ per Paradisum fluxisse Moses in veteri Testamento asserit, per Insulam istam labantur. Ingens in Insula ista Cinnamomi prouentus est, habeturque illud pro optimo, quod in toto orbe terrarum reperitur. Suppeditat etiam Insula ista gemmarum & auri plurimum, & Pyropi quidem seu Rubini tam præstantes ibi sunt, vt reliquos omnes facile vincant & superent. Reperiuntur ibi & Ciconiæ & Capræ aues, quas nullibi per totam Orientalem Indiam reperire est. Populus Insulæ istius colore, religione & moribus, à Calicuthensi parum differt, & Germanis admodum fauet, quamuis Lusitani duo etiam ibi castella siue propugnacula habeant, quod tamen ipsis valde admodum dolet, qui multo cum Germanis conuersantur & negotiantur libentius. In Insula istâ, magna etiam ista potensque ciuitas Candia sita est, in qua Rex potentissimus qui quatuordecim sub se Reges alios habet, sedem suam obtinet.

Perueniunt ad Insulam Xailan quā Paradisum fuisse multi credunt.

Die 23. Celocem Gryphum Erschinum ablegarunt, vt ex procuratoribus & mercatoribus Hollandis cognosceret quid noui in Insulis istis

Perueniunt ad Sumatram Insulā.

iſtis eſſet, quæ quidē celox poſt dies pauculos ad claſſem iterū reuerſa eſt.

Die autem *30.* ad Sumatram ſeu Taprobanam Inſulam venerunt. Ea à priori Xailan ducentis diſtat miliaribus, eſtque ingens admodum & magna, ad ſexcēta miliaria ambitu ſuo cōplectens. Quin imo poſt Madagaſcarem, maxima totius mundi cenſetur. Eſtque fertilis admodū & bona, piper proferens totius mundi præſtantiſſimum, & gemmas plurimas, vtpote Smaragdos, Hiacynthos & alias, nec non lapidem Bezoar, & vniones ſiue margaritas precioſiſſimas, multumque auri ſuppeditat.

Etſchinum aula Regis in Sumatra.

In Inſula hac Etſchinum oppidum eſt, vbi Hollandi mercatores & procuratores ſuos habent, qui magna commercia cum incolis aliiſque populis exercēt. Habet autem in oppido iſto & Rex Inſulæ ſedem ſuam, cuius poteſtati adhuc quinque Reges alii, qui itidem in Inſula iſta imperant, ſubiecti ſunt. Rex eſt potentiſſimus & ditiſſimus, Elephantos in aula vltra trecentos habet. Satellites autem quibus vtitur, omnes fœminæ ſunt, numeranturque ad tria millia, quæ arma tractare æque ac viri didicerunt, prudentia militari non exigua præditæ, quam ob cauſam à Rege etiam magno in honore & precio habentur.

Separantur ab inuicem tēpeſtatibus.

Die 1. Nouemb. tempeſtatem & procellam cum multis imbribus experti ſunt, eratque aer obſcurus & turbidus ita vt non longe proſpicere poſſent, itaque tres, prouincia nempe vnita, Hornia & Selandia, tempeſtatibus iſtis à claſſe abreptæ & diſiectæ fuerunt, ita, vt ante decimum nonum Nouembris diem videri amplius non potuerint.

Die 7. ad terram venientes, oberrare ibi, ob ventorum contrarietatem, ad decimum vſque coacti ſunt. Eo die cum tribus ſcaphis ad terram peruecti ſunt exploratum, qualis ea terra eſſet, cum propter obſcurum iſtum & nebuloſum aerem proſpicere non poſſent, vbi nam locorum verſarentur. Cum autem ad littus perueniſſent, ad Sumatram illud adhuc pertinere cognouerunt, ſed ab illo loco, vbi 30. Octob. fuerant, ad centum miliaria abeſſe. Terra erat ſatis bona, ſed homines ibi degentes Anthropophagi eſſe dicebantur, qui nec accedere ad eos, nec cibariorum aliquid & fructuum ipſis ſuppeditare volebant. Ingens ibi Elephantorum, Leonum & Bubalorum copia eſt, ſed Hollandi locum nullum inuenire poterant, vbi aquam potabilem acciperent, itaque ad naues iterum cum ſcaphis ſuis reuerſi ſunt. Cumque 11. die ventum ſibi fauentem nacti eſſent, curſum ſuum recta ad fretum Malaccæ direxerunt. Premebantur autem aquæ penuria. Itaque cum eo die valde admodum pluere cœpiſſet, pluuiam iſtam colligere & ad futuros vſus reſeruare modis omnibus adlaborarunt.

Ingrediuntur fretum Malaccæ.

Die 12. initium freti Malaccenſis aſſequebantur, die autem 14. perueniebant ad ſeptem minores Inſulas, non longe ab inuicem remotas, ab Inſula autem Sumatra quinquaginta & amplius miliarib. diſtantes, iamque medio inter ſeptem iſtas Inſulas & ingentem terræ tractum itinere curſum ſuum tenebant. Terra eā admodum montoſa & ſcopuloſa eſt, non procul à continenti Malaccæ regione diſtans, inculta plane & nullis hominibus, quemadmodum & ſeptem modo dictæ Inſulæ, habitata, itaque veſperi ſub terra ſeſe demiſerunt.

Die 16. curſum ſuum Orientem verſus direxerunt, ſed ventum admodum inconſtantem habebant, & circa veſperam in arenas deferebantur, ita, vt profunditatem vix quatuor cum dimidia Orgyarum obſeruarent, & ſtatim anchoras ſuas proiicere cogerentur.

Die

Die 17. leuatis iterum anchoris, velificationem ſuam occaſum verſus, vt ab arenis iſtis remoueretur, direxerunt. Circa veſperā quieta erant & tranquilla à ventis omnia, itaque cum fluctum haberent plane contrarium, firmare iterū anchoris naues ſuas coacti ſunt. Sub noctis medium, ventum commodiorem aliquanto nacti leuatis ſtatim anchoris progreſſi ſunt Non erat autem ventus iſte diu conſtans, ſed ſtatim iterum remittebat, quo facto anchoras iterum in profundum mittebant.

Die 18. velificationem ſuam Meridiem verſus direxerunt, verum nocte ſequente profunditatem vix ſeptem cum dimidia Orgyarum deprehendebant, & propterea anchoras iterum proiiciebant.

Die 19. leuatis anchoris, ad velificationem continuandam ſeſe accingebant, verum cum vix paululum progreſſi eſſent, reſpicientes, ſex naues ſeſe ſequi, eminus proſpexerunt, itaque anchoras iterum abiecerunt, earum aduentum præſtolaturi & quæ eſſent, viſuri. Pluebat autem valde admodum, vt multum inde aquæ colligere & ſeſe à nimio æſtu reficere quam optime potuerint. Cum igitur naues modo dictæ ad ſex miliaria adueniſſent, abiectis anchoris, ſubſtiterunt, miſſaque ad eas ſcapha quænam eſſent inquiſiuerunt, quæ ſimulatque aduenisſet, ad naues iſtas pertinere, quæ *1.* Nouemb. die, tempeſtatum iniuria diſſitatæ ab aliis & diſiectæ fuerant, agnita eſt, itaque eam inclamantes, nauclerum ad naues receperunt, quin & accenſo igne, tria tormenta diſploſerunt, ſignum illis, ſe ad claſſem iſtam pertinere, præbentes.

Naues hactenus diſperſæ coniunguntur.

Die *20.* cum naues iterum omnes coniunctæ eſſent, leuatis anchoris ſimul progreſſæ ſunt, curſum ſuum Euroauſtrum verſus dirigentes, verum cum venti ſtatim remitterent, naues firmare iterum cogebantur.

Perueniunt ad vrbem Malaccam.

Die *21.* velificationem cœptam continuarunt, & circa veſperam, remittente vento, anchoras proiecerunt.

Die *22.* ventum iterum conuenientem nacti, curſum ſuum Euroauſtrum verſus direxerunt. Sequenti autem die, Septentrionem verſus vela flectentes, curſum recta ad vrbem & caſtellum Malaccam direxerunt, quam circa meridiem etiam eodem die aſſecuti ſunt, quæ quadraginta quinq; miliaribus à ſeptem iſtis, quarum ſupra mentio facta eſt, Inſulis, diſtat.

Poſtquam proiectis anchoris ibi conſediſſent, milites ſtatim aliqui in ſcaphas expoſiti & ingentem nauem Luſitanicam, quæ ſub oppido ab anchoris hærebat, oppugnatum, emiſſi ſunt. Verum cum oppidani id vidiſſent, multis nauiculis aduecti, precioſiora quæque ex naui iſta eripuerunt, diſpoſitis ad puluerem tormentarium fumigantibus funiculis, vnde puluis ignem concipiens, nauem ne in Hollandorum manus veniret, diſperderet. Cum igitur reuerſis ad oppidum Luſitanis, Hollandi aduentarent, puluis accenſus, partem aliquam nauis diſiecit, ſed Hollandi nihil eo fragore perterriti nauem ingreſſi ſunt, cumque nihil precioſum in ea inueniſſent, ea flammis accenſa, ad naues ſuas iterum illæſi reuerſi ſunt, tametſi enim ex vrbe & caſtello tormenta in eos non pauca diſploderentur, nihil tamen damni ipſis illatum eſt, cum tamen Hollandi contra diſploſo exiguo tormento, nauiculam Luſitanicam, quæ ex caſtello ad magnam iſtam nauem miſſa ferebatur, diſſipatam vndis plane ſubmerſerint.

Hollandi scaphas aliquot extruere incipiunt.

Die 24. ablegatis Goeram versus duabus scaphis, Regi eius loci significarunt, se cum classe sua eo aduenisse, & oppidum castellumque (dummodo auxilio sibi cum suis venire vellet) obsidere decreuisse, sperantes omnino victoriam à Lusitanis reportare, & castello eos oppidoque profligare.

Diem 25. aquis ex parua quadam Insula trans oppidum sita, ad naues suas couehendis totum tribuerunt.

Die autem 26. quinque scaphas in parua Insula alia, que Ile de Petre vulgo dicitur, & dimidio miliari cis oppidum Malaccam sita est, extruere cœperunt; expositis in terram centum militibus, qui naupegos istos, seu fabros nauticos in opere tuerentur, & ab insultu Lusitanorum tutos securosque præstarent.

Lusitani ab Hollandis in Insula de Petre, male excipiuntur.

Die 27. Lusitani ex oppido & castello erumpentes, cum quinque triremibus & quinquaginta circiter nauiculis aliis, summo mane ad Insulam de petra appulerunt, sperantes Hollandos ibi opprimere & omnes trucidare, quemadmodum etiam in terram magno cum feruore descenderunt, & summo in Hollandos impetu mouerunt. Verum Hollandi viriliter ipsis resistentes, tanto eos cum feruore ad nauigia repulerunt, vt licet numero viribusque multo superiores essent, magna tamen cum contentione triremes repetierint & non paucos ab Hollandis cæsos post se reliquerint, inter quos Admiralis ipsemet seu præfectus maris eius loci, qui ex crucigerorum equitum numero erat cum tribus Capitaneis, & sex primariis aliis officiariis erat præter multos gregarios milites, quorũ multi occubuerunt, multi cęsi & semianimes, nauigiis se ingesserunt, & ad oppidum delati sunt. Ex Hollandis septem tantum occubuerunt, & tres in Lusitanorum potestatem viui peruenerũt. Peracta autem pugna ista, plures ex nauibus classiarii in Insulam expositi sunt, vt excubias maiores agerent, & si quid tentare denuo Lusitani conarentur, maioribus eos exceptos viribus dispellerent.

Æthiopes mansionem apud Hollandos faciunt.

Die 28. multi piratæ Æthiopes cũ quindecim nauigiis, quæ ipsi Fregatas vocant, ad naues Hollandorum appulerunt, & ab Admirali, vt liceret sibi dies aliquot cum illis commorari, quod amici Regis Goerii & hostes Lusitanorum essent, petierunt, quibus id ab Admirali facile concessum & permissum fuit, sed & eodem die quadraginta & amplius Aethiopes tam viri quam mulieres magna naui ad Insulam istam ex continente regione aducti, tuguria quædam ibi excitarunt, & cum Hollandis quandiu ibi commorati sunt habitarunt.

Gallus quidam Lusitanorum captiuus ad Hollandos peruenit.

Die 1. Decembris piratæ quidam Aethiopes tribus nauigiis ad continentem regionem aduecti sunt, visum an forte Lusitanos aliquos comprehendere possent, qui vesperi reuersi, virum quendam secum adducebant, ex quo, cum examinaretur, cognitum postea est, quod non inuitus se comprehẽdi passus esset, & quod eo fine ex castello discessisset, vt comprehensus Hollandis traderetur. Erat enim natione Gallus, patria Rupellanus, ante sex annos à Lusitanis, ex Warvviccii comitatu comprehensus & abductus.

Iuncas siue scaphas Lusitanicas intercipiunt.

Die 3. scapham satis magnam, pipere, Oryza, Aracca & gallinis oneratam & ad oppidum tendentem, comprehenderunt. Scaphas istas, Lusitani Iuncas vocant, quibus ad merces ex vno loco in alium deuehendas vtuntur. Artificio mirabili factæ sunt, vt mirum sit tanta eas onera admittere posse.

Die

Die 6. duæ celoces Gryphus & Pauo, quas Admiralis ablegauerat, ad naues iterum reuerſæ ſunt, Iuncam adhuc vnam, Oryza, pipere, Aracca & gallinis oneratam, quæ in oppidum etiam tendere voluerat, ſecum afferentes.

Die 7. ſcapha ipſorum, quam 24. Nouemb. Goeram ablegauerant, reuerſa, non procul inde duas naues Luſitanicas, quæ ex China veniſſent, ſubſiſtere, quam ob cauſam Hornia ſtatim nauis cum Ruffo Leone Sagittifero, & Grypho, Pauoneque Celocibus, eas interceptum miſſæ ſunt. *Expugnant duas Luſitanicas naues, admodum diuites.*

Die 9. de expugnatis iſtis duabus nauibus nuncium acceperunt, quemadmodum etiam ſequenti 11. die naues ad claſſem reuerſæ, Luſitanicas iſtas ſecum adduxerunt. Naues hæ Luſitanicæ ex China venerant, Goam profecturæ, erantque auro, holoſerico, panno aurato, moſcho, ſerico, ſaccharo, charyophyllis, & aliis precioſiſſimis mercibus, oneratæ, ita vt quadragies centenorum millium æſtimarentur, numerabantur in illis ducenti & ſex viri, octo mulieres & ſex pueri. Mulieres autem cum liberis iſtis Arabicæ & Guſaraticæ erant, Luſitanorum enim tantum centum & triginta erant, reliqui Arabes, Chineſii, Guſaratæ & Turcæ erant, quibus Luſitani tanquam mancipiis vtebantur.

Die 14. Mercatorum ſiue Procuratorum Hollandicorum, qui ad Goeram ſubſiſtunt, aliquis ad naues aduectus, referebat Admirali, non poſſe hoc tempore Regem iſtum obſidioni Malaccenſi vacare, aut Hollandis in ea opem ferre, propterea quod triremes & naues ſuas quibus ad eam opus eſſet, ad manus iam non haberet. Itaque Hollandi obſidionem iſtam ſoli tentare operæ precium non duxerunt. *Rex Goerenſis Hollandos in obſidione Malaccenſi iuuare non poteſt.*

Die 15. Ruffus Leo Sagittifer, cum Grypho Celoce ab illis, verſus fretum Malaccæ Syncipur nomine abierunt, cum mandato, vt tres vel quatuor ſeptimanas ibi hærentes in naues ex China forte venientes intenti eſſent, & iis intercipiendis operam darent.

Die 17 miniſter quidam nauticus, Iohannes Hubertus nomine, natione Pomeranus, patria Lauenburgenſis mortuus, & in Inſula trans Malaccam, vnde aquam potabilem afferebant, ſepultus eſt.

Die 19. adhuc alius ad vnitam prouinciam pertinens, natione Anglus, patria Chilenſis, nomine Iohannes Hixius, mortuus & in Inſula de Petra ſepultus eſt.

Die 20. Luſitanum quendam ex illis quos cum interceptis nauibus comprehenderant, in vrbem cum literis miſerunt, & tres Hollandos, quos captiuos ſecum ex Ile de Petro abduxerant ſibi vti reſtituerent, rogarunt, qui paulo poſt ex vrbe reuerſus literas retulit, quibus omnes Luſitanos, quotquot in duabus iſtis nauibus fuiſſent, & præterea adhuc equitem cruciferum, qui ante hæc tempora ab Admirali Madeliſio comprehenſus fuiſſet, & iam Bantami captiuus detineretur, dimittere iubebantur, addita promiſſione, vbi hoc feciſſent, captiuos iſtos tres Hollandos, & præterea miniſtrum quendam nauticum, quem ante aliquot annos ex Stephani Verhagii naue comprehenderant, dimiſſum iri, cui quidem petitioni aſſentiri Hollandi non poterant, cum de conditione & ſtatu equitis iſtius cruciferi, qui Bantami detineretur, nihil ipſis conſtaret. *Captiuos ſuos redimere à Malaccenſibus fruſtra nituntur.*

Die 21. ſcaphæ iſtæ quinque quas hactenus in Inſula de Petra extruxerant, paratæ plane & in mare delatæ ſunt, quo facto ſequenti ſtatim die milites claſſiarii omnes ad claſſem, nauibus vento iterum commiſſis, reuerſi ſunt. Die 24. Epiſcopus ex Maccari in China, qui in *Epiſcopus ex Maccau captiuis Hollãdis liberationem cõciliat.*

duabus

duabus iſtis nauibus inter alios etiam comprehenſus fuerat,in terram delatus eſt,promiſerat enim Admirali effecturum ſe,vt Malaccéſes captiuos iſtos Hollandos,cum Luſitanis iſtis quos ſecum in naui habebant permutatos dimitterent,quod etiam fecit,veſperi nempe reuerſus cum reſponſo, quod Luſitani conditionem iſtam acceptare parati eſſent.Interim tamen Luſitani circa meridiem cũ nauigiis aliquot ad claſſem appulerant, vt aliquid in eam tentarent, verum cum Hollandos in excubiis inueniſſent poſt tormentorum aliquot diſploſiones, iterum diſceſſerant.

Recipiunt Hollandos ſuos captiuos.

Die 25. nauem ex duabus Luſitanicis quas nuper ceparant, vnam exoneratam, accenderunt, alteram vero exonerarunt quidem, ſed cùm bonam adhuc eſſe deprehenderent, rebus omnibus eam inſtruxerunt, & claſſiarios aliquot ei adiunxerunt, vt eam ſecum ducerent.

Die 26. Luſitanos captiuos omnes in terram expoſuerunt, & oppidanis illæſos tradiderunt, captiuos ſuos Hollandos pro illis recipientes, Arabes vero, Guſarattas, Turcas & Chineſios cum vxoribus & liberis in nauibus ſecum retinuerunt.

Diſcedunt à Malacca.

Die 28. leuatis iterum anchoris ſuis, velificationem continuarunt, circa meridiem autem multi Piratæ Æthiopes duodecim Fregatis aduecti, gallinas & Tabaccam eis tolerabili precio vendiderunt.

Die 29. curſum ſuum Euroauſtrum verſus direxerunt, & nuncium de Mercatorum in Ruff, Leone Sagittifero præfecti obitu acceperunt.

Malaccæ vrbis & caſtelli deſcriptio.

Quod autem attinet ad oppidum & caſtellum Malaccæ, ſciendum eſt, vrbem eam arcemque pulchram admodum & eleganter ædificatam eſſe. Caſtellum cis oppidum ſitum eſt, munitum admodum & mari tam prope adiacens, vt fluctus à turbato nonnihil mari muros etiam feriant. In medio ciuitatis duo montes ſunt admodum præcelſi, in quorum vno monaſterium pulchrum & muratum, Ordinis Cappucinorum, in altero templum elegans admodum & magnum extructa ſunt. Oppidum ipſum cum caſtello à Luſitanis, ante centum fere annos excitatum eſt, à quibus etiamnum poſſidetur. Diues autem eſt & multis mercatoribus inhabitatum, multa enim commercia ibi à vicinis populis exercentur, etiamſi aere admodum pernicioſo fruatur. Homines ibi paſſim in freto Malaccæ habitantes, colore ſunt ſpadiceo, facie lata, naſis incuruatis & labiis craſſis, nudi plerunque omnes incedunt, ditioribus ſolum exceptis, qui tunicas manicatas, ex viridi vel cæruleo goſſypio cõtextas, ad genua fere propendentes inductas habent, prudentia ſingulari in negotiationibus ſuis præditi ſunt, idque admirationem potiſſimum meretur, quod pueri eius loci, annos forte duodecim vel tredecim nati, prudentiam multo maiorem in ſermone & negotiationibus omnibus quam ſeniores præ ſe ferunt & oſtentant.

Die 30. leuatis anchoris, curſum ſuum Euroauſtrum verſus direxerunt, ſequenti vero die Orientem verſus progreſſi ſunt, veſperi anchoras ſemper in profundum mittentes, vt pericula à ſcopulis & Inſulis quæ ibi frequentes ſunt euitarent.

Perueniunt ad fretum ſynciput.

Calendis Ianuarii Anno 1609. leuatis iterum ſummo mane anchoris, curſum ſuum orientem verſus direxerunt, circa veſperam ad fretum Malaccæ, Syncipút nempe pertingentes, vbi rubrum Leonem Sagittiferum & Gryphum Celocem viderunt, ſtatimque ventum aduerſum nacti anchoras in profundum miſerunt. Sequenti die multi Æthiopes nauigiis ex terra aduecti, gallinas, oua, piſces, mala aurea, Lemonia, Bannanas &

fructus

fructus alios ipsis vendiderunt. Die 3. leuatis anchoris fretum Syncipur ingressi sunt, verum sub ingressum se submittere iterum ob ventum contrarium cogebantur.

Die 4. circa orificium freti aliquandiu oberrarunt; donec illud tandem ingrederentur. Vix autem ad dimidium miliare progressi, subsistere ibi iterum, ob frequentiam Insularum coacti sunt, quo die classiariorum aliquis, Martinus Haslingerus nomine; Ratisbona oriundus, mortuus, atque ibi in freto isto, quod cercopithecis admodum abundat, sepultus est.

Die 5. Admiralis cum senatu militari in scapham descendit, vt Goeram quam primum delatus, Regem conueniret.

Admiralis ad Regem Goerensem vehitur.

Die 7. cum ventum satis oportunum nacti essent, ad fluuium vsque qui Goeram labitur processerunt, ibique ad ostium fluminis sese submiserunt. Sequenti die sublevatis anchoris fluuium istum vti ingrederentur modis omnibus adlaborarunt, verum cum id facere non possent, submittere sese iterum coacti sunt, factum est autem, vt cum anchoram proiicerent, funis rumperetur, itaque anchoram aliam expedire coacti sunt, vt periculum à scopulis ipsis imminens euitarent, anchora priori in aquis relicta. Eo die Chinenses quidam, ex illis qui Goeræ habitant, nauicula ad classem aduecti, fructus eis & commeatum alium suppeditarunt.

Die 9. leuatis anchoris fluuium qui Goeram ducit ingressi sunt, verum non longe progressi ventum fluctusque tanto impetu sibi reluctantes deprehenderunt, vt se submittere cogerētur. Accidit ibi, vt miles quidam ex societate Selandica in aquam lauatum descendens, à duobus piscibus, quos Haien Hollandi dicunt, comprehenderetur, & disruptus deglutiretur. Eodem die etiam nauclerus quidā, in scapha ad Amstelrodamum nauem pertinente, à ministris nauticis grauiter percussus, diem suum obiit.

Miles quidam à belua marina deuoratur.

Die 10. leuatis iterum anchoris, in fluuio isto, vsque ad Goeram veterem progressi & iuxta pagum cui Scharlo nomen est, sese demiserunt. Vetus hæc Goera, oppidum est, à Malacca triginta miliaribus distans, fuitque olim ingens admodum & pulchre extructa ciuitas, nuper autem ante quatuor annos à Lusitanis plane deuastata & ad eam formam redacta est, vt vix paucula ædificia amplius reliqua habeat, quæ tamen satis frequenti adhuc populo habitantur, quamuis primarii quique ad nouam Goeram tribus inde miliarib. distantem, concesserint, & etiamnum plures eo concedant, cum oppidum istud à Rege nuper extrui cœptum sit.

Perueniunt ad veterem Goeram.

Die 11. Miles quidam qui ante hæc tempora in Insula de Maio supplicio afficiendus fuerat, ex naui in aquam decidit, vndisque suffocatus periit.

Die 12. multi Arabes, Persæ & Turcæ mercatores ad classem aduecti, commercia varia cum Hollandis exercuerunt.

Rex Goeræ ad naues Hollandorum aduehitur.

Die autem 14. Rex Goeræ, assumptis fratre & filio, multisque proceribus & vxoribus suis; qui omnes duodecim triremibus, nauigiisq; fregatis vehebantur, ad classem Hollandorum, cum Admirali & senatu militari, vt naues Hollandicas perlustraret, aduectus est. Sequenti autem die duæ militum cohortes cum ducentis ministris classiariis, omni armorum genere instructæ, in terram expositæ sunt, vt instructa, in patenti quadam veteris Goeræ area, acie, militaris pugnæ siue conflictus Regi exhiberent.

Descriptio Regis Goeræ.

Quod autem ad Regem Goeræ, Ratiſpontum nomine, attinet, is vir adhuc iuuenis eſt, triginta plus minus annorũ. Cum ad naues veniret, interulam induerat candidam goſſypinam, ad genua vſque pertingentem, & eleganti faſcia goſſypina verſicolore ſuccinctam, quæ faſcia tam longa erat, vt ad pedes ipſi propenderet, in pedibus ſoleas habebat ex holoſerico nigro conſutas, caput faſcia item nigra ſericea obuoluerat, torques ſiue catenulas aureas tres à collo ſuſpenſas habens, multis gemmis nitentes, ſiniſtro brachio duos annulos aureos ſatis craſſos, dextro vero vnum induerat, in digitis ſex magni precii annulos geſtabat, eratque pugione miro artificio terribili, quales ipſi Criſſas vocant, armatus; cuius capulus vaginaque tota ex ſolido auro, multis Adamantibus, Sapphyris & pyropis exornato, conſtabat, ita, vt ad quinquaginta florenorum millia ab Hollandis æſtimaretur. Proportione formaque ſatis decora erat, mediocri longitudine, ſermone moderato & placido, albeſcenteque per vniuerſum corpus colore. Vxorum ſecum ad triginta habebat, quæ varii coloris interulis tunicisque itidem indutæ cernebantur, ſed & triremi vtebatur pulchre admodum exornata & quatuor columnis aureis, cadurcum ſiue tectum aliquod, ſub quo in ſolio ſuo reſidebat, ſuſtinentibus, conſpicua.

Rex Goeræ veſtitum germanicum ab Admirali dono accipit.

Die 16. Rex cum fratre & procerum nobiliumque ſuorum aliquibus in naui Mittelburgo, ab Admirali conuiuio exceptus fuit, qui eum etiam Mauritii Naſſouii nomine, veſtitu germanico decoro admodum, donauit, quem ſtatim in gratiam eius induere nihil quicquam veritus fuit. Sequenti die Rex cum populo ſuo ex nauibus iterum diſceſſit, & nouam Goeram verſus, vbi ſedem ſuam regiam habet, aſſumptis ſecum Admirali, & Viceadmirali, profectus eſt. Vbi Admiralis quidem & Viceadmiralis cum Senatu militari ad 24. vſque commorati ſunt, quo die cum ad claſſem iterum reuerſi eſſent, Celocem Gryphum ex freto Synciput ad claſſem aduenisse vidit, idque eam ob cauſam, quod morbis dimidiam fere claſſiariorum partem correptam haberet.

Miniſter quidam nauticus à belua marina diſcerptus.

Die 25. Rex cum decem triremibus & fregatis nauibus ad claſſem iterum aduectus eſt, ſed non diutius, quàm vnicum ſolum diem ibi moratus eſt.

Die autem 28. miles quidam ex vnita prouincia naui oppidum ingreſſus, à miniſtro quodam nautico inter pocula cultro lethaliter vulneratus fuit, qui factum illud vlturus maxillam ei diſcidit.

Die 29. quidam ex nauibus in aquam lauatum deſcenderant. Accidit autem, vt belua quædam marina, ſeu piſcis ingens, quem Hollandi Haien vocant, ſub naui proſiliens, miniſtrum quendam nauticum, Matthiam Iunckes nomine, ex Friſia orientali oriundum comprehenderet, & crus ſiniſtrum, cum femore, virilibus & dimidio latere, vno morſu impetuq; à corpore eius auelleret, sociis qui itidē in aqua erant, eum ſtatim arripientibus, & ex fauce dentibuſq; beluę extrahentibus, qui in ſcapham naui adnexam reclinatus, ſpiritum ad horam dimidiam, donec eum plane exhalaret, traxit, ſermonem fere nullum edēs, cum inteſtina ei ex ventre diffluerent & propenderent. Piſcem iſtum Hollandi eo adhuc viuo, adunco in aquam ferro cui fruſtum carnis adfixum erat proiecto, ceperunt, caudaque & capite truncatum exenterarunt, cumque membra iſta quæ homini abripuerat adhuc integra in ventriculo eius inueniſſent, ea cadaueri addita, ſepelierunt, beluam vero fruſtulatim diſſectam, ex naui abiece-

abiecerunt, quæ duodecim pedes longa & vlnas duas cum dimidia lata fuerat.

Circa vesperam eius diei miles quidam ad Selandicam societaem pertinens ministrum quendam nauticum ex Grypho Celoce, absque vlla causa, immeritum plane & insontem, Crissa pugione trucidauit, peractoq; facinore ad fruteta confugit, vbi, quamdiu ibi Hollandi adhuc substiterunt, absconditus permansit.

Miles aliquē sine causa interficiens, in syluam se abscondit.

Tertio Februarii die, Admiralis cum militari Senatu ex noua Goera reuersus, parari omnia ad discessum curauit, itaq; 6. Februarii leuatis anchoris iterum inde soluerunt, & ad iter suum continuandum absoluendumque conuersi sunt. Peruenerunt autem eodem die ex fluuio ad fretum Syncipur, vbi Ruffum Leonem Sagittiferum in excubiis adhuc deprehenderunt, iuxta quam naues deinde omnes anchoras suas abiecerunt, Grypho Celoce excepta, quæ in fluuio isto, ad veterem Goeram remanserat, vt vbi ægroti sanitatem iterum recuperassent, eos aueheret, & tum, prout in mandatis habebat, ad rubrum Leonem Sagittiferum nauem, quæ eam ad fretum Syncipur præstolari debebat, se reciperet. Circa vesperam autem vnus ex tonsoribus siue chirurgis, quos secum habebant, Henricus nomine, natione Westphalus, patria Lippiensis, mortuus est, quem sequenti die ex naui leuatum in mari sepelierunt.

Discedunt ex regno Goerensi.

Quod attinet iam ad regionem & regnum Goer, in quo aliquandiu iam versati fuerunt, illud potens admodum & magnum est, totum enim fretum & vniuersus ille tractus Malaccæ ad illud pertinet, quamuis Lusitani non parum inde occuparint & abripuerint, vnde Rex perpetuum cum illis bellum gerit. Regio est admodum populosa, verum populus est valde lasciuus & impudicus, mendaciis & ignauiæ totus deditus, ita quidem, vt ignauiores Orientalis India vix ferat. Gregarii & plebeii homines nudi toto corpore incedunt, præterquam quod linteolum per pedes ad tegenda pudenda missum gerant. Qui vero ditiores & nobiliores sunt, tunicam gestant gossypinam, rubro, viridi, cæruleo vel alio colore infectam, nostris indusiis fere similem, laxis manicis, ab anteriori parte ad pectus vsque apertam, & ad genua vsque pertingentem. Fascias præterea duas habent ex serico vel gossypio eiusdem cum tunica ista coloris textam, quarum vna corpus præcingunt, extremitatibus ad pedes vsque propendentibus, altera caput inuoluunt. Vngues digitorum colore flauo & fuluo inficiunt, & quo quis nobilior est, eo vngues vel in pollice vel in alio aliquo digito magis prominentes habet, vt quasi aquilæ vngues gestare videatur. Colore sunt fusco & spadiceo, facie lata, nasis incuruatis, & dentibus nigris siue piceis, quibus vsque adeo student, vt quo nigriores quis dentes habet eo pulchrior existimetur. Superbia ipsorum maxima in Crissis siue pugionibus cernitur, illis enim auro gemmisque exornandis vnice student, qui annulos in brachiis digitisque gestent, rariores ibi quam in Calicuthia cernuntur, cum aurum ea in regione, gemmæque non quanta in Calicuthia copia inueniatur. Salutaturi aliquem manus complicatas ipsi eleuant. Quod vero ad religionem eorum attinet, de ea operæprecium non est multa scribere, cum de Deo eiusque verbo parum aut nihil sciant credantque. Terra alioquin bona & fertilis est, multum piperis, sacchari, cinnamo-

Descriptio regni Goer.

 mi, po-

mi, pomaque Limonia, Bananas, Batatas, Anasses, & fructus alios, tanta præstantia, quanta vix vllibi per vniuersam Indiam proferens. Mala citrina ibi caput humanum magnitudine æquant. Elephantos regio ista pulchriores & maiores quam vlia alia habet. Rex Ratisipontus Elephanto vtitur, colore candido & niueo fere conspicuo, cum tamen alii plerunque murino colore cernantur. Habentur ibi bubali etiam & vaccæ, nec non cerui & apri magna copia, quorum non paucos milites, dum Goeræ essent, noctu in syluis latentes, sclopetis confectos ad naues detulerunt. Sed & Fabiani & Simii, Cercopithecique, Monstra item marina & volucrum genera varia, quæ omnia hic describere longum nimis foret, ibi reperire est.

Discedunt ex freto Syncipùt.

Die 7. leuatis iterum anchoris, cursum suum Euroaustrum versus direxerunt. Sub vesperam autem ventum ingentem nacti sunt, qui ad vndecimum vsque durauit. Mansit autem ad orificium freti Synciput in excubiis Ruffus Leo Sagittifer, cui certum tempus, quamdiu nempe ibi hærere deberet, constitutum fuerat, quo finito, debebat cum Celoce Grypho in Bethaniam, indeque porro in Lapponiam, quæ vltra Chinam sita regio est, mercatores quosdam Hollandos, (qui aliquot annos ibi subsisterent & commercia exercerent, donec ab aliis inde liberarentur) eo delatum, contendere, mercesq; ab Hollandis ibi coemptas & in Hollandiam destinatas accipere.

Mercatores quidam Goeram mittuntur.

Eodem die Mercatorum subpræfectus, cũ adsistente siue socio aliquo, ex vnita prouincia naui, Goeram dimissi sunt, vt ibi cum Mercatore primario, ex Selandia naui, tribusque adhuc aliis sociis ex aliis nauibus, eo destinatis, per tres annos maneret, & commercia exerceret: Contra vero Submercator alius qui triennium iam ibi fuerat, ex Goera ad classem reuersus est. Circa vesperam inter multas Insulas consederunt.

Die 8. cursum suum continuantes, inter innumeras Insulas, maxima parte incultas & nullis populis inhabitatas, nauigarunt.

Die 9. in mare iterum delati, cursum suum occasum versus direxerunt, cumque circa meridiem ad tres exiguas & incultas Insulas appulissent, à sinistra earum parte, ad vesperam vsque nauigarunt, qua appetente ad sex Orgyas se submittere coacti sunt.

Nuncium accipiunt de pace cum Hispanis facta.

Die 10. leuatis rursus anchoris, velificationem suam Euroaustrum versus direxerunt. Circa meridiem nauim quandam peregrinam, in occursum sibi contendere eminus viderunt, cuius nauclerus cum propius ad classem accessisset, ante decem menses ex Hollandia se discessisse, & ad classem eam inquirendum missum esse, vt nimirum ipsis significaret, in Hollandia iam inter Hispanum & ordines vnitos pacem factam esse, inque ea Orientales istas regiones itidem comprehensas esse, sed initium tamen pacis in regionibus istis à primo demum Aprilis, Anni sequentis fieri debere, quod nauigationum Indicarum præfecti significandum Admirali censuissent. Postquam igitur nauis ista nuncium hoc Admirali attulisset, se classi isti adiunxit, cursumque cum ea Bantamum versus instituir.

Perueniunt ad Sumatrã, in plagam li-

Vespera ea ad alterum latus Sumatræ regionis, nempe ad latus lineæ Æquinoctialis meridionale peruenerunt; cum antea, 30. nempe Octob.

Octob. præteriti Anni, in parte ſeptentrionali eiuſdem lineæ fuiſſent. Lineam enim æquinoctialem, per medium regionis Sumatræ ſe extendere ſciendum eſt.

Linea æquinoctialis meridionalem.

Die 11. leuatis anchoris, curſum ſuum verſus ortum direxerunt, facta ad tres integras horas iuxta terram Sumatræ velificatione, quo loco aquam maris dulcem, turbidam & ſubrubicundam, experti ſunt, non ſine ſumma omnium admiratione, quod aqua, in medio ſalſi maris, dulcis reperiretur.

Circa meridiem curſum ſuum verſus meridiem direxerunt, inter continentem Sumatræ regionem, & multas Inſulas, quarum nomina ipſis incognita erant, progredientes. Et ſanè continens iſta Sumatræ regio pulchra admodum ibi & plana erat, Inſulæ vero ei ex aduerſo obiectæ, montoſæ admodum & ſcopuloſæ apparebant.

Die 12. velificationem auſtrum verſus tenebant, ſequenti vero eam verſus occaſum dirigebant, quo die ad duas Inſulas peruenientes, eas ad ſiniſtram reliquerunt, & circa verſperam, Piperis montem (qui mons eſt altiſſimus in Iaua Maiori, quam proxime ad Bantamum ciuitatem ſitus) in conſpectum acceperunt.

Perueniunt ad montem Piperis.

Circa veſperam tempeſtatem experti ſunt cum tonitruis & coruſcationibus maximam, ita, vt vela contrahere & anchoras in mare proiicere cogerentur. Sub medium autem noctis, magna iterum tranquillitas facta eſt, itaque leuatis iterum anchoris, naues ſine velis, donec illuceſceret, oberrare in mari paſſi ſunt.

Die 14. vela ſua iterum explicarunt, & curſum auſtrum verſus direxerunt, venientes circa meridiem ad Inſulam quandam, non longe à Iaua Maiore ſitam, quam Longam vulgo vocant. Ad Inſulam iſtam nauem quandam Solem dictam ab anchoris hærere videbant, ad claſſem Madeliffii pertinentem, quæ ex pugna quam Madelifius iſte ad Malaccam cum quatuordecim Luſitanicis nauibus inierat, huc confugerat, tam fœde tormentorum ictibus deformata, vt fere totam de nouo extrui neceſſe eſſet.

Perueniunt Bantamum.

Circa meridiem ad Bantamum ciuitatem appulerunt, & iuxta exiguam Inſulam, quam Cœmiterium Hollandorum vocant, vix ad ſclopeti ictum ab vrbe diſtantem ſeſe demiſerunt, vbi Admiralis quidem tormenta maiora quinque, Viceadmiralis vero quatuor, & naues reliquæ tam Celoces quam onerariæ, ſingulæ tria exonerarunt. Eodem die iudicium de aliquibus, qui Aracca, potu nempe Luſitanico, quem ex Oryza conficiunt, inebriati, petulātes ſeſe & proteruos in freto ad Goeram geſſerant, ſumptum eſt. Pœna eorum fuit, quod ter in aquam dimiſſi, ad malum procumbere & plagas aliquot nudi accipere cogebantur.

Die 15. Amſtelrodamum nauis, cum Pauone Celoce, mandatum acceperunt, vt Iaquerram & Criſſam præcurrentes Araccam & Oryzam pro claſſe coemerent, ne naues reliquæ vbi eo aduenissent diu ibi ſubſiſtere & moram trahere cogerentur, ſed commeatum ſuum accipere primo quoque tempore poſſent.

Naues quædam Iaquetram mittuntur.

Die 20. ſcapha quædam ad Delphos nauē pertinens, quam ante aliquot dies per tempeſtatem ex claſſe amiſerant, in portum ad Bantamum iterum appulit.

Iauæ Maioris descriptio.

Quod ad Iauam Maiorem attinet, in qua Bantamum ciuitas sita est, ea quidem regio pulchra admodum & fertilis est, piper, Oryzam, Saccharum, & alios fructus, Germanis nostris plane incognitos, magna copia proferens suppeditat, & Bubalos, vaccas, capras, oues, anseres, gallinas, & id genus alia, quæ tolerabili precio emuntur.

Bantami ciuitatis descriptio.

Bantamum ciuitas, centum & septuaginta miliarib. à Goera distat, estque locus vbi Hollandi merces suas, quas per totam Orientalem Indiam coemunt, deponere & conuehere solent, itaque naues omnes ex Hollandia venientes ibi appellere coguntur, nec vlla præternauigare audet, quin responsum & instructionem suam, quid porro facere, & quo cursum vertere ad accipiendas merces debeat, ab Hollandorum procuratore acceperit. Sed & Chinenses Bantami commercia tanta quanta vllibi per vniuersam Indiam exercent, duabus enim vicibus Iunccæ seu naues Chinenses ibi in anno appellunt merces varias ex China afferentes, quemadmodum etiam mille aliquot Chinenses ibi, diuitiis opibusq; multis affluentes, habitant.

Chinensium Bantami habitantium descriptio.

Chinenses isti flauo sunt colore per faciem & vniuersum corpus. Quidam reperiuntur etiam inter illos colore albo, nobis Germanis similes, sed omnes tam viri quam mulieres lata sunt facie, paruis oculis & simis incuruatisque naribus. Viri crines in barba raros admodum habent, ita quidem, vt numerari facile possint, & reperiuntur quam plurimi, quibus vix viginti aut triginta crines barbam integram constituunt, quod visu admodum mirabile & fœdum est, in capitibus vero omnes capillum habent longum & instar mulierum, passum colore piceo, quem in vertice capitis comprehensum nodo constringunt, reticulo ex setis equinis contexto, superimposito, & apte circum caput colligato. Quod ad ornatum & vestitum corporis alium attinet, caligas plerunque longas laxasque ex linteo gossypino, albi cæruleive coloris, vel etiam ex serico factas gestant, quæ ad pedes ipsis fere pertingunt, sed & tunicas ex eadem materia constantes laxas, indusiis fere nocturnis similes in superiori corporis parte induunt, & in pectore multis ligulis constringunt. Populus alioqui artis mercatoriæ peritissimus, & tanta subtilitate dexteritateque in parandis rebus variis præditus, vt vix toto Romano Imperio inueniantur, qui æmulari eorum opera possint, interim autem lasciuiæ & fornicationibus scortationibusque toti dediti.

Forum Bantami frequens & elegans.

Commercia ibi quotidie varia à variis peregrinis nationibus, vtpote à Turcis, Arabibus, Gusarattis, Persis, Syris, Malaccis, Ægyptiis, Iapponibus & aliis exercentur. Et quidem nundinationes ibi singulis diebus binæ habentur, ad quas populus tanta frequentia confluit, vt singulis vicibus, ad triginta hominum millia, commercia inuicem emptionum & venditionum exercentium, in magno Basare quod forum ciuitatis publicum est, reperiantur. Quin imo, quam diu nundinationes istæ, (quæ, vt dixi bis in die, matutino nempe & vespertino tempore habentur) durant, plateæ omnes tam copiosis hominibus frequentantur, vt vix magno labore transitum tibi parare possis. In magno autem Basare seu foro isto omnia tam eleganter & apte disposita & distincta sunt, vt ordinem tam decentem in populo isto barbaro merito mireris. Principio enim Collybistæ seu Nummularii, inde Gemmarii, post Sericarii, tabernas suas habent, porro ad Armamentopolas, & sic consequenter

ad fru-

ad fructuum, merciumque quarumcunque aliarum venditores peruenitur.

Incolæ autem Bantamenses, vt & passim per vniuersam Iauam Maiorem habitantes indigenæ iracundi sunt admodum & vindictæ cupidi, ita, vt, vel ob vnicum verbum, imo ob aspectum solummodo minus gratum & iucundum, alter alterum Crissa seu pugione confodere minime dubitent. Quin exiguo precio redimere aliquem & subornare ibi quis potest, vt alterum sibi forte inuisum interficiat & è medio tollat, tametsi enim sciant, si in facinore isto comprehendantur, certo moriendum sibi esse, nihil tamen id curant, vitam suam exiguo lucello postponentes. Nullum ibi, nec puerum minimum inuenias, qui non Crissam siue pugionem à tergo dependentem secum circumferat. Corporibus autem nudis tam viri quam mulieres incedunt, præterquam quod fascia siue linteolo gossypino intermediam corporis partem, ad pudenda nonnihil contegenda præcingant. Statura omnes exigua præditi sunt, colore Spadiceo, superstitionibus Mahumeticis addicti.

Bantamensium incolarum descriptio.

Rex qui ciuitati Bantamo & parti etiam Iauæ Maioris imperat, iuuenis adhuc admodum erat, videbatur enim vix sedecim vel septendecim ad summum annos natus, incedit æque, vt subditi eius toto corpore nudus, nullo auro vel alio cultu ornatus, præterquam quod fasciam seu linteolum gossypinum coloratum pudendis instar aliorum obuolutum habeat, & in capite pileolum gossypinum albi coloris gestet, qui quidem magni à subditis æstimatur; quamuis Hollandorum nemo eum vnico Imperiali redemisset, causa autẽ cur tanti æstimetur, est, quod Rex manibus propriis pileolos istos ipsemet conficiat, inde enim tam grati nobilibus existunt, vt vel quingentis vel sexcentis Imperialibus vnum redimant, & ita coemptum inter res preciosissimas asseruent.

Regis Bantamensis descriptio.

Bellum tum temporis, cum Hollandi cum classe sua aduenirent, Rex gerebat aduersus procerum suorum aliquem, nempe aduersus Admiralẽ maris eius loci, & vterq; cum ingenti multorum millium armatorum exercitu in vrbe sese oppugnabant, tormentis, machinisque muralibus & sclopetis plurimis in plano campo hinc inde breuissimo ab inuicem interuallo dispositis, vbi muricibus vias omnes infestas reddiderãt, ne excurrentes machinas alter alteri abducerent. Quandocunque igitur lubebat, displosis vtrinque tormentis, magnoque excitato clamore, in pugnam proruebant, sed tormentis damnum nemini inferebant, nimis enim ea eleuarant & ita disposuerant, vt aerem potius quam hostem ferirent. Hollandis quidem licebat, quamdiu ibi hærebant, ad castra vtriusque partis pro libitu accedere, & omnia intueri atque perlustrare. Tametsi enim Rex apud Admiralem instaret, vt arma suis coniungeret, & in oppugnando hoste suo operam sibi præstaret, tamen id ipsi denegabatur, hac moderatione & excusatione addita, se quidem in regiones istas non venisse, vt bellum aduersus incolas quoscunque gererent, sed, vt amice cum omnibus, quo ad eius fieri posset, agerent, commercia cum incolis tractarent. Omnes autem vrbis incolas se agnoscere amicos, nec cuiquam damni quid inferre posse. Hoc responsum omnibus placuit, qui id etiam dederunt operam, vt dum adhuc præsentes ibi Hollandi essent, pax inter eos componeretur, idque hac conditione, vt aduersarius Regis, Admiralis nempe maris eius loci, cum sex vel octo millibus, qui Regi omnes rebellauerant, ex vrbe discederet, & Iaquetram, quod

Rex Bantami aduersus procerũ suorum aliquem in vrbe bellum gerit.

quod duodecim miliaribus inde distans oppidum est, se conferret. Cumque Iaquetra ad alium Regem pertineret, actum cum eo est, vt eos lubens in suam ditionem acciperet, atque ita pax tandem & tranquillitas vrbi restituta fuit.

Discedunt Bantamo.

Die 24. Admiralis tormentum aliquod exonerari curauit, quo facto naues omnes, Mittelburgo & SpeCeloce, quæ nuper ex Hollandia, vt supra dictum, venerat, & Bantamo Ternatem versus cum Mittelburgo naui excurrere debebat, visum quomodo res ibi se haberent, exceptis, anchoras suas leuarunt, & cursum suum versus Moluccas Insulas direxerunt. Circa vesperam autem Hollandia nauis in breuia & arenas delata, consedit, itaque tria tormenta exonerauit, vnde reliqui colligere potuerant, non bene cum ea actum esse, quare velis statim contractis ibi substiterunt.

Perueniunt Iaquetram.

Die 25. nauis ista Hollandia, accedente æstu maris à breuiis iterum liberata fuit, itaq; facta tormenti displosione signum reliquis dedit, quæ leuatis statim anchoris, cursum suum Septentrionem versus multas Insulas prætervecti direxerunt. Sequenti die cum horam vnam atque alteram progressi essent, summa tranquillitas facta est, fluctu igitur ipsis aduersante, anchoras proiecerunt, sed post horas tres, ventum iterum nacti commodum, subleuatis anchoris progressi sunt, & eadem adhuc vespera Iaquetram appulerunt. Est hæc elegans itidem vrbs, duodecim miliaribus Bantamo distans & commerciis Hollandorum addicta, qui semper ibi procuratores & mercatores suos habent, commercia Hollandica, (cum multum ibi piperis, Oryzæ & Araccæ haberi possit) indesinenti studio promouentes.

Multi in classe ægrotare incipiunt.

Inuenerunt ibi nauem Amstelrodamum, quæ ante dies aliquot, vt dictum est præmissa, ab anchoris ibi hærebat, itaque iuxta eam sese demiserunt.

Die 27. multum Araccæ nauibus illatum est, qui potus quidem à Mercatore Amstelrodamensis nauis, pro vniuersa classe, antea coemptus fuerat.

Die 28. leuatis iterum anchoris, discesserunt, Amstelrodamum autem nauis ibi ab anchoris substitit, vt Viceadmiralem & Spem expectaret, cum quibus postmodo Ternatem excurrere debebat. Breui autem tempore isto, quo Bantamo abfuerant, multos ægrotos in omnibus nauibus acceperant, ita, vt in Vnita prouincia, vnica nempe naui, sexaginta quatuor ægroti numerarentur, idque omne insalutari auræ, qua vsi ibi fuerant, acceptum ferebant, nec tamen morbus iste admodum tenax & diuturnus erat, sed per tres quatuorve dies durabat, cum multo capitis dolore coniunctus. Cæterum Iohannes Verccius, ex cuius consignatione hanc nauigationem & historiam descripsimus, dysenteria tum correptus, ad quatuor septimanas decubuit, desperantibus de vita eius omnibus, tandem tamen sanitati iterum per gratiam Dei restitutus est.

Die 7. Martii nauis, cui Diabolo Delphensi nomen erat, nocte ex incuria & negligentia excubitorum & ad clauum sedentium, in puppim Vnitæ prouinciæ nauis proiecta est, vt damni inde vtraque non parum contraxerit.

Perueniunt ad Chrimmogauam Insulam.

Die 14. ad Insulam Chrimmogauam venerunt, quæ exigua Insula est, nullis hominibus habitata, miliaribus quinquaginta octo à Iaquetra distans, & in medio mari sita, quam Hollandi ad sinistram reliquerunt.

Die 15.

Die 15. Araccam cœperunt loco vini bibere & militibus pro potu ordinario exhibere. Sequenti autem die supremus eorum Medicus & Chirurgus, Achatius nomine, ex Leouartia oriundus, cum aliquamdiu dysenteria laborasset, mortuus est. Eodem morbi genere, die 17. etiam Nauarchus ex Hornia naui, itemque Signifer cohortis Selandicæ interierunt.

Paulus à Carten Admiralis quidam Hollandicus ab Hispanis ad Ternantem capitur.

Die 18. cum panes subinde minuerentur, tres tantum panis libras in septimanam singulis præbere cœperunt.

Die 19. nauis quædam exigua ex Moluccis Insulis, Draco nomine, ad classem venit, retulitque se Bantamum ablegatam esse, vt Hollandis ibi significaret Admiralem Hollandicum Paulum à Carten, qui integro anno cum dimidio ante hanc classem ex Hollandia cum classe quadam profectus fuerat, ad Ternatem, præcipuam ex Moluccis Insulam, in qua Rex omnium istarũ Insularum sedem suam habet, ab Hispanis, qui cum tribus millibus armatis ex Manelis Insulis, quæ ad trecenta inde distant miliaria, Hollandos oppugnatum venerant, in mari, cum in aliam quandam Insulam, non procul à Ternate distantem, velificationem facere voluisset, cum septuaginta duobus classiariis esse. Hispanos item oppido & arce Ternatensi per proditionem expugnatis, Regem ipsum captiuum Manelas abduxisse. Eius tamen filium iuniorem nempe Regem fuga euasisse, & cum maxima incolarum Ternatensium parte, apud Hollandos, qui castellum adhuc aliud, horæ fere vnius itinere ab oppido remotum possiderent, iam commorari.

Die 21. ad Maduram Insulam appulerunt, quæ pulchra quidem & fertilis est, copiosam Oryzam & fructus multos alios proferens. Distat autem à Chrimmogaua triginta sex miliaribus, & septendecim miliaria ambitu suo complectitur.

Perueniunt ad Maduram Insulam.

Die 22. Celox ista Draco nomine ab illis iterum discessit, cursu suo Chrissam versus directo, vt Celocibus ibi hærentibus significaret, classem iam præteriisse, debere eos igitur Oryzam Celocibus inferre & eam ad Bandam Insulam sequi. Sed & hoc officii Celoci huic demandatum erat, vt mercatores, qui Chrissæ tres annos manere & mercaturam ibi exercere deberent, eo deportaret, nam & ibi Hollandi negotiationes exercent, cum ex primariis totius Indiæ Orientalis locis sit, & à Chinensibus aliisq; multum frequentetur, qui vili precio merces suas ibi diuendunt.

Die 23. magnam ventorum pluuiarum & tonitruum tempestatem experti sunt, itaque hac die copiosam aquam pluuiatilem collegerunt & in futuros vsus asseruarunt, cum magnam iam aquæ penuriam naues singulæ sentirent, quæ nec Bantami, nec Iaquetræ aquam vllam hauserant, quod ea istis in locis putris admodum & fœtida minime salutaris reperitur. Nocte illa nauis cui Diabolo Delphensi nomen est, vna cum Lusitanica quadam naui, quam in freto Malaccæ ceperant, & magna aliqua scapha, tempestatibus disiectæ, & à classe separatæ fuerunt.

Colligunt multam pluuiam, eamq; ad vsus necessarios reseruant.

Die 24. durabat quidem etiamnum tempestas illa, sed ea circa vesperam cessante ad montem eleuatum admodum in finibus Iauæ Maioris sitũ peruenerunt. Huc vsque enim Iaua Maior se extendit, Insula nempe ad centum & quadraginta quinque miliaria in longitudine continens.

Die 25. peruenerunt ad Balim Insulam, quæ pulchra itidem & fertilis Insula est, multis fructibus & commoditatibus aliis dotata. Distat à Madura Insula quadraginta miliaribus, & multis apris, Bubalis equisque abundat.

Perueniunt ad Balim Insulam.

undat.

undat. Montoſa eſt admodum, & duobus inter cæteros montibus altiſſimis conſpicua.

Deſcriptio populorum in Bali Inſula habitantium.

Qui Inſulam hanc inhabitant populi, ſtatura ſunt ſatis decôra & conuenienti, nudi per omnia incedentes, præterquam quod intermedia corporis parte linteolo ſiue velamine præcincti conſpiciantur, fuſco omnino in facie & toto corpore colore. Regem habent, eumque magno honore proſequuntur, quando enim proficiſci ad locum aliquem conſtituit, in curru ſedens à duobus albis bubalis vehitur, comitante eum multo populo, qui plerique haſtis oblongis & coloratis, clypeis item & gladiis armati incedunt. Rex autem in curru ſedet multo auro gemmiſque conſpicuus, geſtatque in capite coronam auream, quod alias nulli Indianorum Regum familiare eſt. Nudus quidem toto corpore eſt, ſed adſtantem ſibi ſemper aliquem in curru habet, qui Cadurco ſiue tegmine eum ab æſtu ſolis defendat.

Vxores viuæ cum defunctis viris cremantur.

Homines iſti ſuperſtitionib. Mahumeticis minime addicti, ſed gentiles plane & ethnici ſunt, permiſſumque eſt vnicuique tot ducere & habere vxores, quot ſuſtentare potis eſt. Mo is autem apud eos eſt, vt viro aliquo defuncto, cadauer eius in rogum delatum comburatur. Accenſo autem igne adſunt ſtatim vxores eius, & viuæ ſe in eum præcipitant, vt cum viro ſuo crementur. Qui mos originem quidem inde traxit, quod mulieres olim in hac Inſula impudicæ admodum & ſupra modum laſciuæ fuerint, ita quidem, vt viros cupiditatibus ſuis ſatisfacere non valentes, veneno interficere & è medio tollere non dubitarint. Cum igitur malitia iſta nimis inualeſceret, imperatum à Rege conſtitutumq; fuit, vt vxores cum viris defunctis omnes comburerentur. Et hæc quidem conſuetudo vſque adeo inualuit, vt ſtricte etiamnum tam inter diuites quam inter pauperes ſeruetur. Edoctæ vero ſuo incommodo mulieres viros vnice obſeruant, eorumque curam agunt, vt ſi fieri poſſit, vitam eis quam diutiſſime conſeruent.

Equi & mulieres in Bali pulchræ.

Cæterum incolæ equitationibus & decurſationibus ſe crebro exercent, & modum ea in re ſatis elegantem mirabilemque habent. Equi autem quibus vtũtur humiles ſunt, vix aſinos magnitudine æquantes: carnoſos tamen & ſatis robuſtos, quorum Iohannes Vercciusipſemet non paucos ſclopeto confecit, & in cibum parari curauit. Inſula ipſa magnitudine & circumferentia ſua triginta continet miliaria, eſtque admodum populoſa & hominibus vndiq; inhabitata. Mulieres pulcherrimæ in hac Inſula omnium cenſentur, quæ ad ſexcenta miliaria reperiuntur, quam ob cauſam etiam ad trecenta vel quadringenta ſæpe miliaria diuenditæ inde abducuntur. Ingens certe earum numerus quotannis in Bandam Inſulam deuehitur, vbi ſexaginta vel ſeptuaginta ſingulæ Imperialibus veneunt, quin imo quæ pulchræ & tredecim vel quatuordecim annorum puellæ ſunt, centum ſæpe Imperialibus venduntur.

Perueniunt ad Balim inſulam.

Die 27. ad Iauam Minorem peruenerunt. Inſula ea itidem montoſa & ſcopuloſa eſt, quinque miliaribus à Bali Inſula diſtans multique in ea cerui & apri capiuntur. Non eſt autem tam fertilis & populoſa, vt Bali Inſula. Reperiuntur in ea quidem etiam equi, ſed non magna copia. Incolæ ſuperſtitionibus Mahumeticis ſunt addicti, & viri quidem defuncti in rogum itidem exponuntur & comburuntur, verum, vt mulieres viuæ ſe in ignem præcipitent, & cremari ſinant, id perſuaderi ipſis nulla ratione poteſt.

Die

Die 29. ad valde excelsum montem venerunt, quem ardentem vocant. Situs est is quidē adhuc in Iaua minori, sed tamen ad viginti octo ab initio Insulæ miliaria, nominaturque ardens propterea, quod die nocteq; perpetuo quasi ardens fumum flammasque euomat. Eodem hoc die Diabolus Delphensis nauis, ad classem iterum reuersa est, de naui autem Lusitanica, quemadmodum etiam de scapha, quæ cum ea fuerant, nihil cognoscere etiam num potuerunt.

Mons ardens in Iaua minore.

Die 30. peruenerunt ad promontorium, cui Cabo de ferre, vel Cabo des Gevvalchas nomen est, distatq; à monte ardente viginti miliaribus. Sequenti die peruenerūt ad promontorium aliud, quod Cabo des flores vocant, distatque à superiori sex miliaribus. Circa vesperam ad excelsum iterum & rotundum montem delati sunt, qui vna cum coniuncto ei colle solus in medio mari absque vlla circumiacente terra positus cernitur, numeranturque à Cabo des flores ad montem istum octo miliaria.

Cabo de ferre.

Cabo des flores.

Die 1. Aprilis ad montem adhuc alium excelsum admodum & forma rotunda conspicuum, qui æque, vt prior ille in medio mari solus positus est. Vocatur vulgo Teraltas, distatque à priori isto monte & colle, ad quem præterito die venerant, octo miliaribus. Eodem die præfectus classis Selandicæ Cappendicus nomine, quem tribunum militum Malaccæ fecerant, ex dysenteria mortuus est.

Mons Teraltas.

Die 17. ad rupem seu scopulum admodum excelsum in medio itidem mari, ab alia terra longe remotum, delati sunt. Scopulus iste viginti quatuor miliaribus à monte Teraltas distat, continet in circuitu iter dimidiæ horæ, habetque in vertice ingentem hiatum siue voraginem, vnde fumus perpetuo ignisque die & nocte absque vlla intermissione prorumpit, vt sine admiratione vel stupore potius eum intueri non possis. Hoc die Mercator quidam in Vnita prouincia naui, Theodoricus Arizsen nomine, patria Harlemiensis ex Hollandia mortuus est.

Scopulus in mari ardens.

Die 5. Bandam Insulam, quæ & ipsa ad Moluccas pertinet, in conspectum acceperunt. Cum autem vesperi non procul iam ab ea abessent, ingens tranquillitas facta est, vt ita per noctem istam & sequentem etiam diem, hinc inde oberrare & sine vento fluctuare cogerentur, ad tria fere miliaria retro acti.

Die 7. ventulum aliquem nacti sunt, sed plane cōtrarium, ita, vt fortiter ei obluctare necesse esset, quo die supremus eorum Naupegus Eccardus Ianſonius nomine, dysenteria mortuus est.

Die 8. ventum iterum bonum & commodum nacti sunt, quare cursum suum recta ad Bandam Insulam direxerunt. Cumque in portum venissent, quatuor ibi naues inuenerunt, quarum vna Anglicana, reliquæ Hollandicæ erant, Haia nempe, quæ ante quinque fere annos ex Hollandia abierat, reliquæ duæ ad Pauli à Carten classem pertinebant, Banda nempe & Enchusa nomine. Quamprimum autem ipsis visæ essent, singulæ naues quatuor tormenta exonerarunt, quibus Hollandi in classe tribus ex singulis nauibus tormentis responderunt. Sed & Admiralis simulatque in portum venisset, septem eas displosionibus salutauit, cui naues istæ singul ę quinis responderunt, Anglicana tamen excepta quæ tormentum nullum exonerauit. Eodem die in Vnita prouincia naui iudicium habitum est de præfecto rerum capitalium, Iacobo Gronenburgio, natione Dano, idque eam ob causam quod die præterito, Aracca inebriatus, nauclerum conuitiis proscindere non dubitasset. Coactus igitur est ad

Perueniunt ad Bandam Insulam.

malum decumbere, & plagas à dimidia parte populi qui in vna naui erat accipere, quæ tantæ fuerunt, vt eas vix mente integro superare potuerit.

Descriptio Insularum Bandæ.

Quod ad Insulas Bandæ attinet, sciendum est septem eas numero esse, non procul ab inuicem distantes. Complectuntur enim toto suo circuitu vix decem miliaria, distantque à scopulo ardente, apud quem die mensis huius secundo fuerant, octoginta miliaribus. Præstantissimæ autem sunt totius Orientis, proueniunt enim in eis nuces myristicæ & folia nucum, quæ in nullo totius mundi loco crescunt, estque earum tanta copia, vt toti mundo sufficiant, possunt enim quotannis duæ ingentes, quingentorum vel sexcentorum onerum naues, nucibus ibi onerari. Nomina insularum istarum sunt, Banda, Nero, Roseleio, Prilevvey, Puleron, Gunappi, & Bananas Insula, quæ inculta est, nullisque hominibus habitatur, reliquæ vero satis populosæ sunt, ita, vt ad decem vel duodecim millia in eis numerentur.

Coguntur aquã emere.

Die 11. nauis quædam, Sol magnus nomine, quæ ante quatuor annos cum Admirali Madelifio ex Hollandia soluerat, ad eos in portum venit, tribus tormentorum displosionibus Admiralem salutans, cui is displosione vnica respondit. Constituerant hac die aquam potabilem ab Insula Banda ad naues deferre, verum incolę hoc ipsis permittere nolebant, donec centum Imperiales, & duo vasa puluere tormentario repleta ipsis pro aqua ista persoluerent.

Die 14. Arnoldus Celox, quam *26.* Septemb. Anno superiori 1608. ad littus Coromandelium ablegarant, ad eos in portum reuersa est, septemque tormenta in gratiam Admiralis displosit, cui is tribus displosionibus respondit. Circa vesperam Falco etiam Celox, quæ *22.* Septemb. superioris 1608. Anni, ad Goam ab ipsis discesserat, in portum iterum ad eos reuersa est, & tormenta septem in Admiralis gratiam exonerauit, cui ipse vnica displosione respondit.

Die 16. Haia nauis, quam ibi in portu inuenerant, soluens inde Amboinam versus cursum suum direxit, Admirali tribus tormenti displosionibus valedicens, cui ipse vnica displosione respondit.

Admiralis in oppidum Ortattan proficiscitur.

Die 19. Admiralis cum Senatu militari in Bandam Insulam traiecit, & ad Ortattamum ciuitatem progressus est, comitantibus eum trecentis armatis, qui cum in terram descendissent, in duas sese acies distribuerunt, è regione domus Hollandicæ in qua Hollandi suos procuratores hactenus, commerciis promouendis intentos & destinatos, habuerunt, postea Admiralis cũ Senatu militari primatibus Ortattani & Londoræ quæ duo oppida vix dimidiæ horæ itinere ab inuicem distant conuocatis, petiit, vt populus tam ex ista quam ex vicinis etiam Insulis conuocaretur, habere enim se literas & mandatum à Comite Mauritio, ipsis prælegendas.

Incolæ ex Bandis Insulis conuocantur.

Hoc cum audiuissent medio inter Ortattamum & Londoram itinere tres pelues ex Orichalco & truncum quendam excauatum & cruda pelle instar tympani constratum, baculis pulsarunt, magnumque sonum excitarunt, quo facto multæ statim nauiculæ, quas Prauas & Carcollas vocant, vndique ex vicinis Insulis conuenerunt, Sabundaras & Orancheos, Magistratum nempe & præfectos Insularum vehentes, qui cum ministris & mancipiis subditisque suis armati in terram statim excensionem fecerũt, & Hollandis quam proxime sese coniunxerunt, ita, vt armis etiam ipsorum imminere & insidiari viderentur, vnde colligere statim potuerunt aliquid monstri eos alere, quamuis subinde amicos sese profitentes

tentes, nihil mali Hollandos timere debere dicerent, quod Hollandi quidem audierunt, sed credere haud quaquam potuerunt in arma sua magis magisque intenti.

Cum igitur Admiralis cognouisset præcipuos quosque ex Insulis & oppidis cōuenisse, cum Senatu militari ex castris Hollandicis procedens literas Mauritii in patina argentea positas, sibi præferri curauit, sub caduco siue tegmine quod quidam supra patinam istam gestabat. Adfuit autem statim Orancheus quidam, & Admiralem amice exceptum, cum comitatu suo sub ingentem arborem, vbi primarii isti Insularum præfecti cum subditis suis congregati, in circulo instar Sartorum Hollandicorum, pedibus suis diuaricatim infra se absconditis, ad ducentos consederant, duxit. Cum a. Admiralis in circulum istum venisset, in stragulo quodā ex foliis nucum Indicarum contexto sedere iussus est, vbi salutatis prius omnibus & honore debito vnicuique exhibito literæ istæ Mauritii apertæ & lingua Lusitanica primum, postea lingua Malaica à mercatore nauis quam magnum Solem vocari diximus, ipsis prælectæ & explicatæ fuerunt.

Hollandi propugnaculi extruendi in Insulis Bandæ copiam sibi fieri expetūt.

Hac quidē sententia; Comitem Mauritium ab Hollandis mercatoribus, qui sexennium fere iam & amplius in Insulis istis hærentes, tam cum incolis ipsis, quam cum aliis populis, qui ex locis variis cum Oryza, Sage, (panes sunt Indici ex contuso ligno pisti) gallinis, capris & aliis id genus rebus eo aduenire solent, commercia exercuerint, & pro obtinendo, vt nucum myristicarum foliorumque commerciis soli fruerentur, nec aliis præterquam solis Hollandis, nuces ab incolis venderentur, iure, ingentes hactenus sumptus fecerint muneraque non exigua erogarint, cognouisse promissis suis incolas haudquaquam stare, sed & nuces istas aliis diuendere, & Hollandos iniuria sæpe maxima afficere, petere igitur & velle, vt Hollandis permittant, castellum aliquod in aliqua Insularum istarum, loco nempe qui ipsis maxime oportunus videbitur, excitare, non quidem, vt detrimentum aliquod & incommodum incolis inde fieret, sed vt sese & vniuersam istam regionem ab aduentantibus forte Lusitanis tueri & defendere possent, interim tamen debere ipsis Hollandos pro loco, lapidibus & omnibus ad structuram istam pertinentibus, abunde satisfacere, ne qua in re molesti incolis fuisse dicerentur.

Incolæ Insularum Bandæ, iram aduersus Admiralem concipiunt.

Lectis literis, ingens inter eos tumultus extitit, commotisq; animis omnes Hollandos, (quemadmodum paulo post re ipsa experti sunt) trucidare & opprimere statuerunt, sed à vi tamen sibi temperare & abstinere, tum quidem cogebantur, quod scaphas Hollandorum, in littore tormentis aliquot armatas hærere scirent, constitutis iuxta machinas singulas, cum fumigante funiculo tormentariis, vt suæ suorumque præfectorum vitæ timere quam maxime cogerentur, maxime cum scire non possent, quis classiariorum Hollandicorum, qui confertim in acie stabant, numerus esset, putarentque aliquot millia ipsorum, (vt ex propria ipsorum confessione postmodo patuit) adesse. Quæ causæ quidem fuerunt conseruati tum temporis Admiralis, sine illis enim si fuisset, proculdubio omnes periissent, nec difficile hoc ipsis fuisset, nisi Deus malum istud clementer auertisset & prohibuisset, cum incolarum eo tempore ad quatuor millia ibi adfuerint. Cæterum habito inter se sermone, responderunt Admirali, debere eum hac quidem vice ad naues iterum cum suis concedere, se quidem cum reliquis Insulanis rem communicaturos, & post

& poſt triduum reſponſum ei daturos. Itaque Admiralis tympanum iterum pulſari iuſſit, moxq; conſurgens ex circulo ipſorum ad ſcaphas ſuas, naues repetiturus deſcendit, Inſulanis itidem ad Carcollas & Prauas, nauiculas nempe ſuas ſeſe conferentibus & ad inſulas oppidaque ſua ſingulis ſe recipientibus.

Incolæ Bandæ locum Hollandis ad extruendũ propugnaculum denegant.

Die *22.* Inſulani reſponſum Admirali huiuſmodi dederunt, quod nempe nullo modo locum petitioni ipſorum dare vellent, ſed ad internecionem potius cum Hollandis pugnare, quam locum ipſis ad extruendum caſtellum aliquod concedere, decreuiſſent, Quo accepto, ad pugnam ſeſe in nauibus præpararunt, vt ad *25.* armati in terram deſcenderent, & prælium cum ipſis inirent, quemadmodum eadem adhuc veſpera, nauis vna cum duabus Celocibus ſub Neronem Inſulam quam proxime, vt per eam claſſiarii pro libitu vagarentur, acceſſit.

Inſulani faciunt Hollandis copiam caſtelli ad Neronem Inſulam extruendi.

Die *24.* Inſulani quidam ad Admiralis nauim aduecti, petebant, vt ſibi adhuc tres dies permitterentur, quibus deliberarent, pugnam ne inire cum Hollandis, an vero petitioni eorum locum dare præſtaret, cum enim viderent, Hollandos cum nauibus ſuis quam proxime ad terram accedere, facile quid conſilii ipſis eſſet, colligere poterant. Ad petitionem vero eorum reſponſum ipſis eſt, tempus nullum ipſis conceſſum iri, decreuiſſe enim ſe, ſequenti ſtatim die excenſionem facere, & eos vi armata aggredi, nec repugnare ſe quin fortunam ſuam itidem experirentur. Hoc accepto reſponſo ad littus abierunt, paulo poſt autem reuerſi referebant, vtilius viſum Inſulanis à pugna abſtinere, & Hollandis caſtelli in Nerone Inſula extruendi copiam poteſtatemque facere, quod permittere etiam hoc ipſo ipſis velint.

Hollandi ad Neronem Inſulam traiiciunt caſtellum ibi extructuri.

Die *25.* Hollandi cum ſex militum cohortibus, quarum ſingulæ ex centum & quinquaginta armatis conſtabant, ad Neronem Inſulam aduecti ſunt, cumque eo veniſſent, duo oppida Neronem & Radam plane deſolata & hominibus vacua inuenerunt, incolæ enim omnes ad alteram Inſulæ partem diſceſſerant, itaque Hollandi in ſtationes diſtributi, excubias vndique agere cœperunt.

Die 3. Maii ingens in Inſula iſta terræmotus factus eſt, ita vt terra omnis tribus vicibus concuteretur. Verum Hollandi poſtmodo cognouerunt, nihil id noui aut inſolens iſthic loci eſſe, ſed quotannis commotiones iſtas aliquoties ibi fieri ſolere.

Incolæ Inſulæ Neronis cupiunt cum Admirali tranſigere.

Die 4. Maii fundamentum futuro caſtello in Nerone Inſula iactum eſt.

Die 11. Enchuſa nauis cum Falcone Celoce, inde ſoluens, Amboinam verſus iter inſtituit.

Die *21.* Inſulani ad Admiralem miſerunt, petentes, locum ſibi nominari, vbi cum Admirali & ſenatu militari conuenire, & de offenſis omnibus tranſigere poſſent.

Die *22.* Admiralis cum aliquibus ex ſenatu militari, horæ dimidiæ itinere ab inchoata nuper ſtructura ſua, quam proxime ad Radam oppidum, (quod tum temporis ab habitatoribus, qui ad alia iſtius Inſulæ oppida diſceſſerant, plane vacuum erat) ſub ingentem arborem, in ipſo littore conſpicuam, centum & quinquaginta militibus comitatus, proceſſit. Cum autem eo veniſſet, & in medio conſtitutus armatos plurimos ſecum haberet, Fiſcalis quidem cum ſubmercatore ſocietatis Hollandicæ, aſſumptis tribus pueris & vno Adſiſtẽte ſiue ſocio, linguæ Malaicæ gnato,

obſides

obſides ad inſulanos in oppida vbi ſe detinebant miſit, petiitque, vt aliquos ex Magiſtratu ipſorum ad ſe cum poteſtate plenaria de omnibus tranſigendi mittere vellent.

Admiralis ad Inſulanos in ſyluam proficiſcitur.

Cum igitur Fiſcalis cum adiuncto ſibi comitatu Kiacum veniſſet, & ſub arbore eos præſtolari Admiralem ſignificaſſet, ipſi Adſiſtentem ad Admiralem remiſerunt, & vt ad Sabandaras Orancheoſque ſiue primates inſularum non procul inde in ſyluula quadam congregatos venire Admiralis dignaretur, petierunt, addita excuſatione, quod etſi ad eum ſub arborem venire libenter vellent, aliqui ex eorum numero eſſent, qui vim Admiralis pertimeſcentes, ne à militibus comprehenſi male mulctarentur, metuerent. Admiralis igitur hoc audito cum Senatu militari ſtatim ſurrexit, & periculi nihil metuens aſſumptis tantum duobus tormentariis, duobuſque pueris aliis, ad eos in ſylua congregatos abiit, imperans militibus, vt arma ſua obſeruarent, reditumque ſuum eo in loco expectarent.

Admiralis & alii ab Æthiopibus trucidantur.

Cæterum cum vix ad quadrantem horæ ab eis abfuiſſet, ingentem milites clamorem ſemel atque iterum in ſylua editum, & binas tormentorum diſploſiones factas audierunt, qui ſiniſtri ſtatim aliquid ſuſpicati, Iohannem Verccium, cum ſex ſclopetariis ſyluam adire & quid rerum ibi ageretur, videre iuſſerunt, quod ab ipſis quidem etiam continuo factum eſt.

Cum autem vix ad triginta paſſus in ſylua progreſſi eſſent, aliquot ſtatim centeni Æthiopes armis inſtructi inſultum in eos fecerunt, itaque Iohannes Verccius cum hoc vidiſſet, diſploſiones ſtatim in eos fieri, & milites ad arma conclamari iuſſit, quo facto Cronenburgius cum militibus auxilio eis venit inque ſyluam irruit. Antequam autem e s aſſequi poſſent, Æthiopes quidem duos ex ſeptem il is trucidarant, quin & Verccius ipſemet iaculo ſeu haſta miſſili, in caput percuſſus, & leuiter vulneratus fuerat, poſtquam autem milites Hollandi omnes adueniſſent, fortiſſime in eos mouerunt, qui perterrefacti admodum in fugam ſeſe coniecerunt, Hollandis eos celeri curſu & non ſine multo eorum damno inſequentibus, quamuis Hollandorum in hoc conflictu non plures quam duo iſti ſupra dicti, Iohannis Verccii Comites, ſexque præterea alii occubuerint, & quinque vel ſex vulnerati fuerint. Cum autem Hollandi iam aliquandiu Æthiopes perſecuti eſſent, tandem ſub ingentem arborem venerunt, ibique Admiralem ſuum cum ſenatu militari, tormentario milite & duobus pueris, Adſiſtenteque eis ſocio, trucidatos repererunt, alter autem tormentarius miles fuga elapſus fuerat. His viſis milites admodum perterrefacti ſunt, cumque viderent, Æthiopes iſtos agiliores eſſe, quam, vt omnes aſſequerentur, illis omiſſis, Admiralem & reliquos in humeros ſublatos ad inchoatum ſuum caſtellum ſiue propugnaculum detulerunt.

Hollandorum quadraginta duo caſi.

Æthiopes Admiralem & Grunmagium Delphenſem capitibus truncarant, eaque ſecum abſtulerant. Interfecerant vero eodem die etiam nauclerum Vnitæ prouinciæ, itemque nauclerum magni Solis nauium, qui ſeſe recreandi gratia in ſyluam abierant, quemadmodum eodem die etiam ad viginti quatuor miniſtros nauticos trucidarant, qui in ſyluam nuces allatum abierant, ita, vt interfectorum numerus qui eo die ab Æthiopibus cæſi fuerant, ad quadraginta duas perſonas aſcenderit.

Fiſcalis Hollandorum ab Æthiopibus trucidatur.

Die 23. Hollandi cum quatuor cohortibus ad Ciacum ciuitatem profecti, Fiſcalem ſuum vna cum ſubmercatore & tribus pueris trucidatos inuenerunt. Poſtquam igitur præliati paululum cum Aethiopib. fuiſſent, in quo quidem prælio vnus cæſus & tres vel quatuor vulnerati fuerunt, ad caſtellum iterum reuerſi ſunt. Accipiebant autem eodem die nuncium de mercatoribus & procuratorib. ſuis in Banda & Puleuai ab Inſulanis comprehenſis, & poſt multos, quos perferre coacti fuiſſent, cruciatus, tandem miſere interfectis, itaque irati admodum hoſtiles literas 24. die ad omnes iſtas Inſulas ignem & gladium incolis denunciantes miſerunt.

Die 29. miles quidam in Vnita prouincia naui, nomine Nicolaus Reinholdus, natione Ditmarſus mortuus eſt.

Hollandi incendia paßim omnia vaſtant.

Die 30. cum duabus militum cohortibus ex caſtello erumpentes, horæ vnius itinere omnia incendio deformarunt & vaſtarunt, Iunquis, Caracollis & prauis nauibus ſcilicet Inſulanorum quas in littore paſſim reperire poterant omnibus accenſis.

Hollandi Iunquam in mari capiũt.

Primo Iunii die Arnoldum Celocem Amboinam & Ternatem ablegarunt, vt de proditione iſta nefaria Hollandos ibi ſubſiſtentes edoceret.

Die 6. Miniſter quidam nauticus, in Vnita prouincia naui, Iohannes Libranus nomine, natione Anglus mortuus eſt.

Die 12. nuncio de Iunqua quadam naui, in mari accepto, ſcaphas quaſdam eam expugnatum ablegarunt. Cum autem ad eam veniſſent Aethiopes ad arma conuerſi deditionem facere recuſarunt, perieruntque in pugna iſta nauali, quatuor miniſtri nautici, duo ad vnitam prouinciam, & duo ad Roterodamum naues pertinentes. Hollandi tamen tandem Iunqua potiti, eam exoneratam accenderunt, Aethiopibus quinquaginta in ea trucidatis.

Caſtellum Naſſouium in Nerone Inſula excitatum.

Die 13. caſtelli ſtructura ad finem ferme perducta fuit, itaque ex vniuerſa claſſe duæ cohortes, ducentis militibus conſtantes, præſidio ei datæ fuerunt, præfecto eis Henrico Cronenburgio, Legato, Iacobo Wigando, Signifero Matthia Henrici, & tribunis, Iohanne Verccio, Guilielmo Anglo, Henrico à Segen, & Iodoco Ioritio attributis. Caſtellum Naſſouium dictum eſt Gubernatore Iacobo de Pitter Harlemienſi deſignato.

Die 14. miles quidam in Vnita prouincia naui, Paulus à San Margretha nomine, mortuus eſt.

Die 16. nouus ille nauclerus in modo dicta naui, qui 23. Maii, priori in ſylua trucidato ſucceſſerat, vt & ſequenti die ſupremus vietor in eadem naui mortui ſunt.

Banda nauis nucibus myriſticis onerata domum repetit.

Die 17. nauis Banda, multis nucibus myriſticis & nucum foliis onerata inde ſoluit, velificatione in Hollandiam directa.

Die 21. miniſter nauticus in vnita prouincia naui, Bernhardus Noemannus nomine mortuus eſt.

Die 22. circa ſecundam noctis horam terræmotus iterum in Nerone Inſula animaduerſus fuit.

Die 23. miles claſſiarius in vnita prouincia, Chriſtianus Laurentius nomine, patria Hafnienſis, exauctorarus & infamis factus eſt, idque eam ob cauſam, quod cum à Legato militum ob delictum aliquod vreberibus plecteretur, reluctari ei non dubitarit, itaque gladius eius eo in-

eo inſpiciente confractus, & ipſe compedibus vinctus in cuſtodiam datus eſt.

Die 30. Henricus Cronenburgius præſidiariorum caſtelli præfectus mortuus eſt.

Henricus Cronenburgius præfectus caſtelli moritur.

Die 4. Iulii, duo milites, vna cum Subchirurgo ſiue tonſore, & adſiſtente quodam in vnita prouincia naui mortui ſunt.

Die 8. Iulii, Iacobus Theodoricus Pautus, qui legatum cohortis Selandicæ egerat, præfectus præſidiariorum caſtelli, in locum defuncti Cronenburgii factus eſt, cumque legatus præſidiariorum Iacobus Wigandus, nouo iſti præfecto iuramentum præſtare grauaretur, ab officio remotus eſt, nomine eius ex libro plane deleto & expuncto.

In locum autem eius Signifer Matthias Henricus ſuccedens, legatus præſidiariorum, & Iohannes Verccius Signifer factus eſt. Cæterum quæ reliquo tempore, quo ibi fuerunt, acciderint, quomodo nempe Hollandi Inſulanis propugnacula & munitiones omnes in Nerone Inſula eripuerint, quomodo item oppidum aliquod in Banda Inſula Comboram nomine, vbi aquam potabilem initio, vt ſupra dictum eſt, emerant, expugnarint, item quomodo Inſulani cum Hollandis tranſigentes, pacem fecerint, ſed pactis tamen minime ſteterint, quid item Hollandis, donec cum claſſe iſta domum redirent, reliquo nauigationis tempore acciderit, ea omnia, in peculiari quadam relatione alia deſcripta, lectori propediem etiam, volente omnipotente Deo, communicabuntur.

Iohannes Verccius Signifer eligitur.

FINIS.
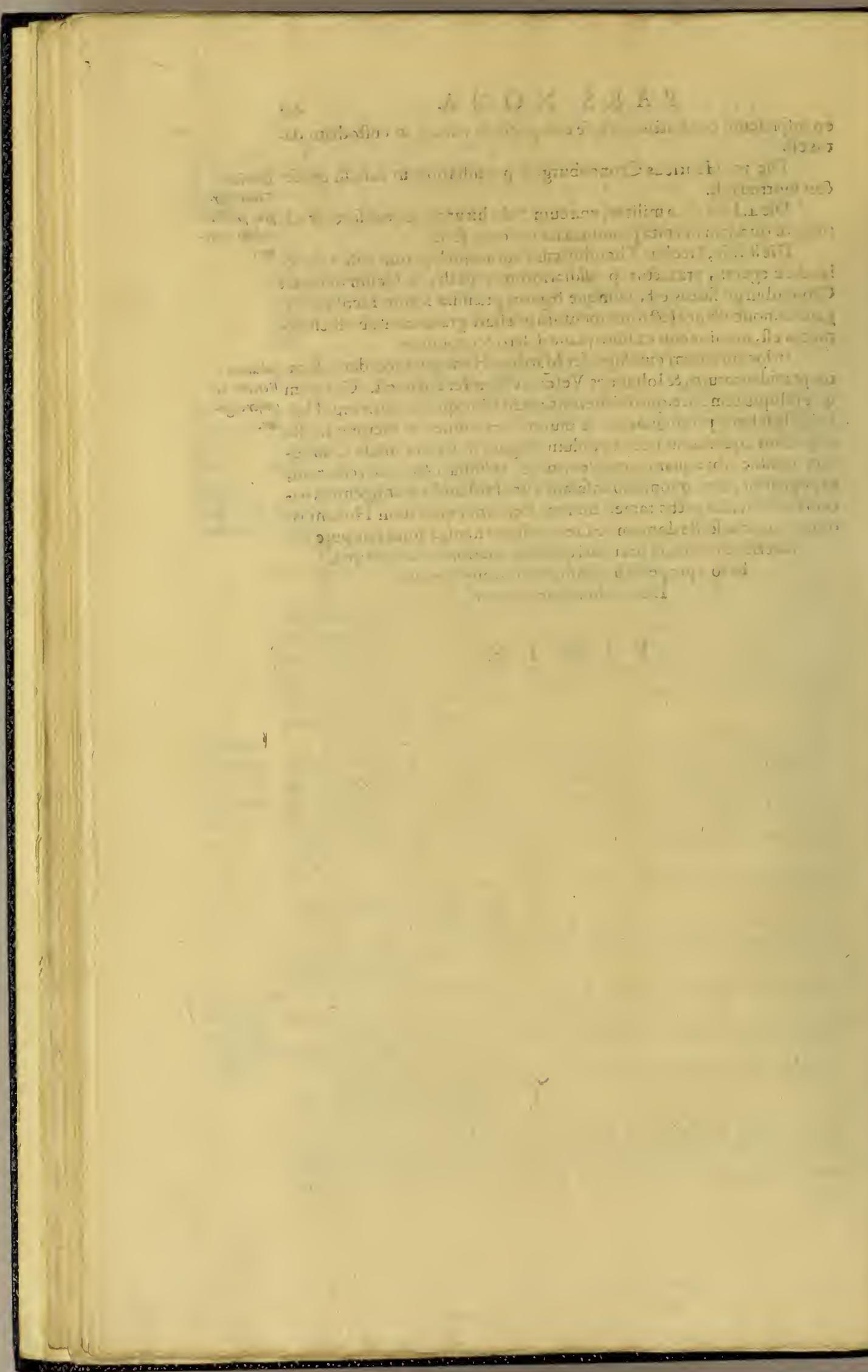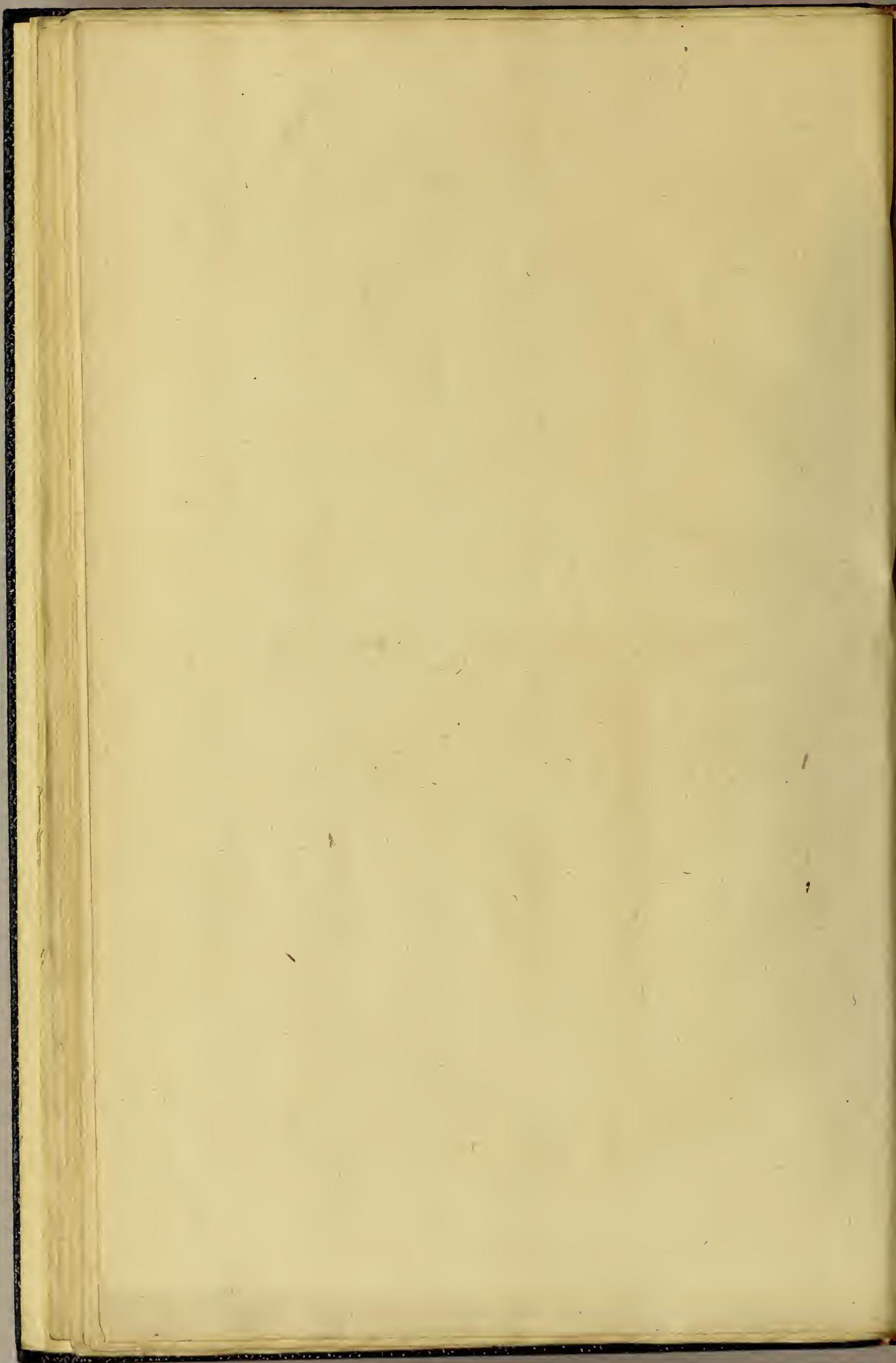
ICONES,

OMNIA, QVÆ MEMORATV MAXIME DIGNA IN HAC NAVIGATIONE CONTINENTVR, QVÆQVE TAM HOLLANDIS QVAM LVSITANIS aliisque populis acciderunt, ad viuum repræsentantes;

TABVLIS ALIQVOT EXIMIA DEXTERITATE in æs incisis declaratæ & illustratæ,

Opera & studio,

IOHANNIS THEODORI DE BRY.

FRANCOFVRTI,
Ex officina Typographica Wolffgangi Richteri.
M. DC. XII.
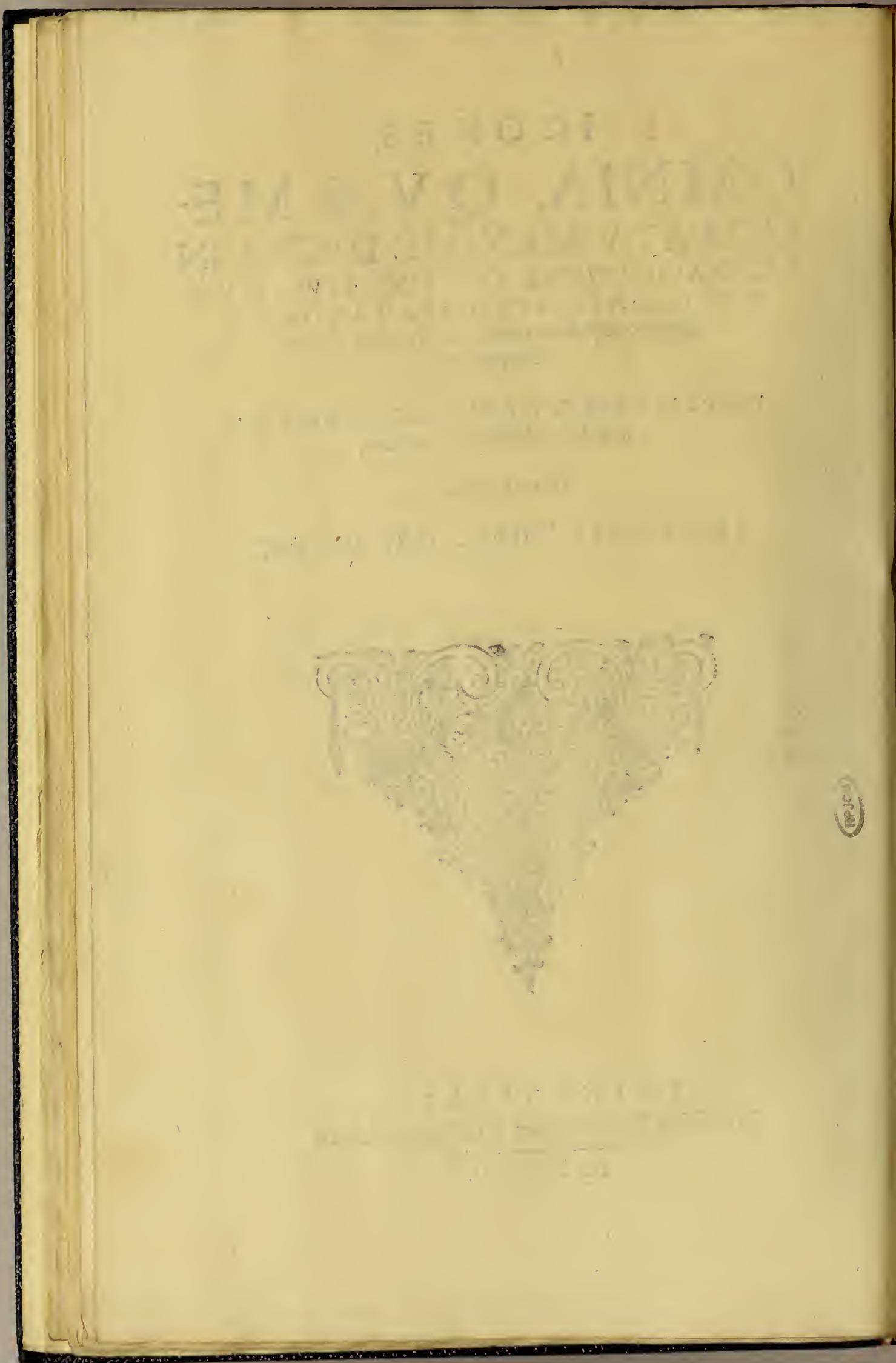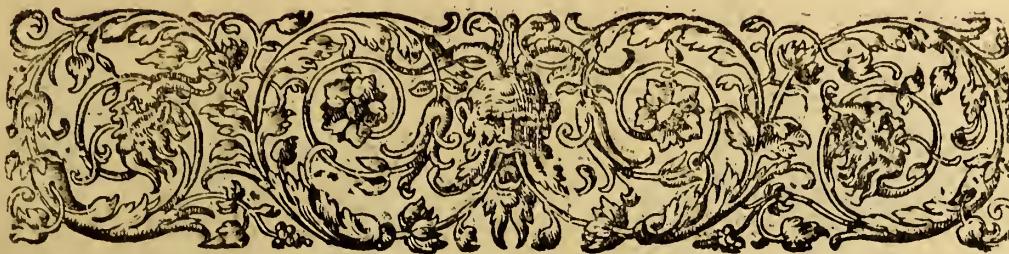
LECTORI BENEVOLO S.

TAMETSI, Lector optime, nauigatio hæc descriptione non vsque adeo prolixa constet, multis tamen historiis illustrata & repleta deprehenditur, nec abs re forte fuisset, tabulam aliquam Cosmographicam, ex qua situm locorum istorum omnium, totiusq; cuius in ea mentio facta est tractus, oculis intueri & perspicere potuisses, apponere. Quandoquidem autem in memoriam nobis reuocauerimus, quod tabulam eiusmodi Cosmographicam superioribus annis confecerimus & tomo tertio Indiæ nostræ Orientalis adiunxerimus, Lectorem quidem ad eam, ne actum ageremus, remittendum duximus, vbi similiter expressas Ciuitatis Goæ & fori Bantamensis icones atque effigies beneuolus Lector inueniet. Cæterum quod ad Mozambiquen, itemque San Helenæ Insulas attinet, cum earum in hac nauigatione descriptio, paulo quam in superioribus Tomis prolixior & vberior contineatur, earum quidem expressas effigies & icones, quin hic apponeremus, intermittere non potuimus, Lectorem, vt studium nostrum boni consulat, maiorem in modum rogantes.
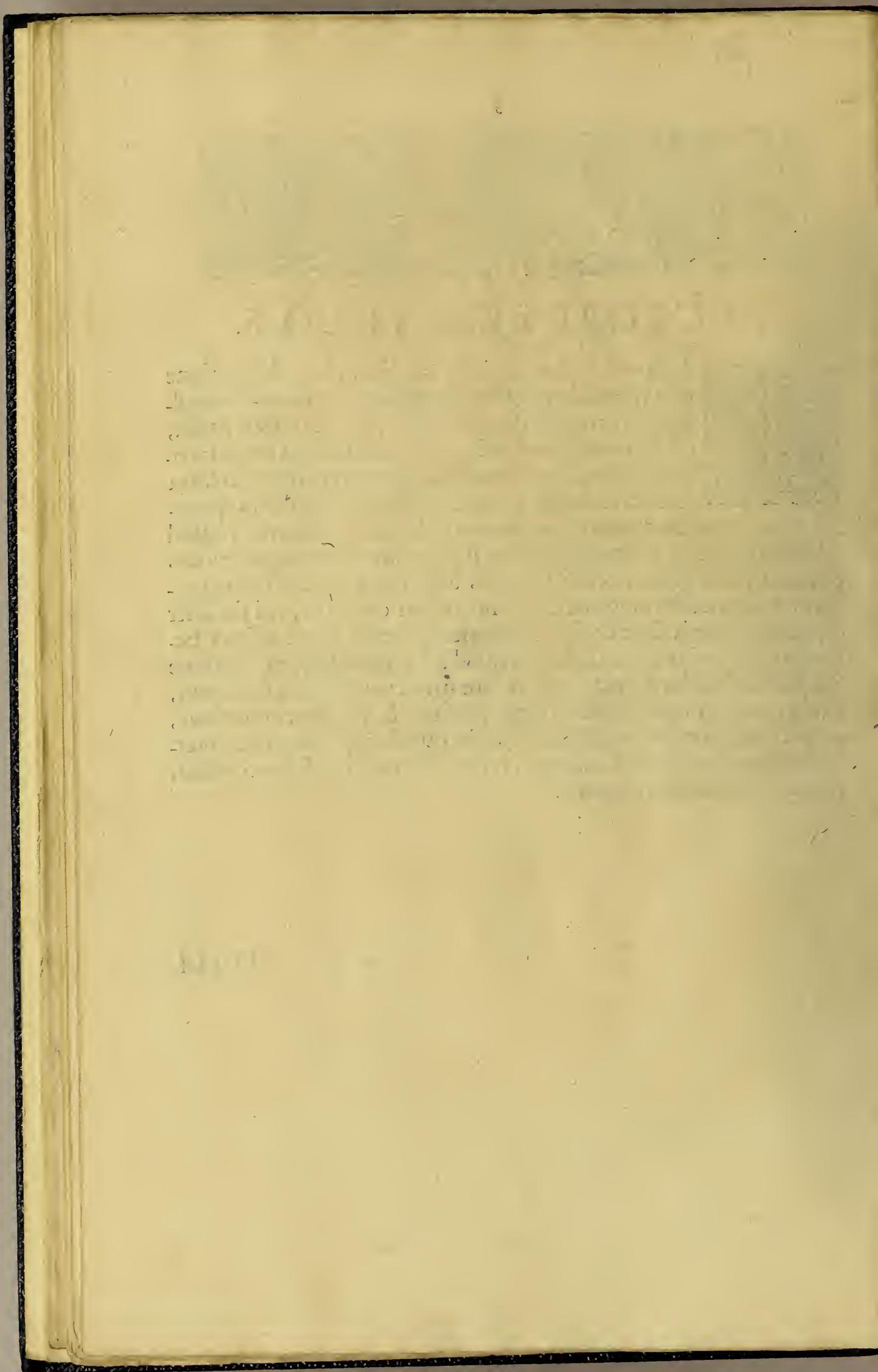
I.

DELINEATIO MIRABILIS CVIVSDAM ARBOris in Inſula El ferro repertæ.

INTER Canarias Inſulas quædam eſt, El ferro dicta, aqua dulci & potabili plane deſtituta, ne tamen penuria eius hominibus reliquiſque animantibus exitio ſit, Deus defectum eius ita ſuppleuit. Reperitur in Inſula arbor quædam ingens admodum & procera, ea nube obſcura perpetuo inuoluta & contecta latet, vnde folia tantum contrahunt humoris, vt aquam perpetua deſtillatione ſudent atque profundant. Itaque incolæ vaſa omnis generis vel ramis appendunt vel ſub arbore collocant, vt aquam inde excipiant, & ad vſus neceſſarios adhibeant, quod quidem miraculum Dei non exiguum exiſtimandum eſt.

II. DELI-
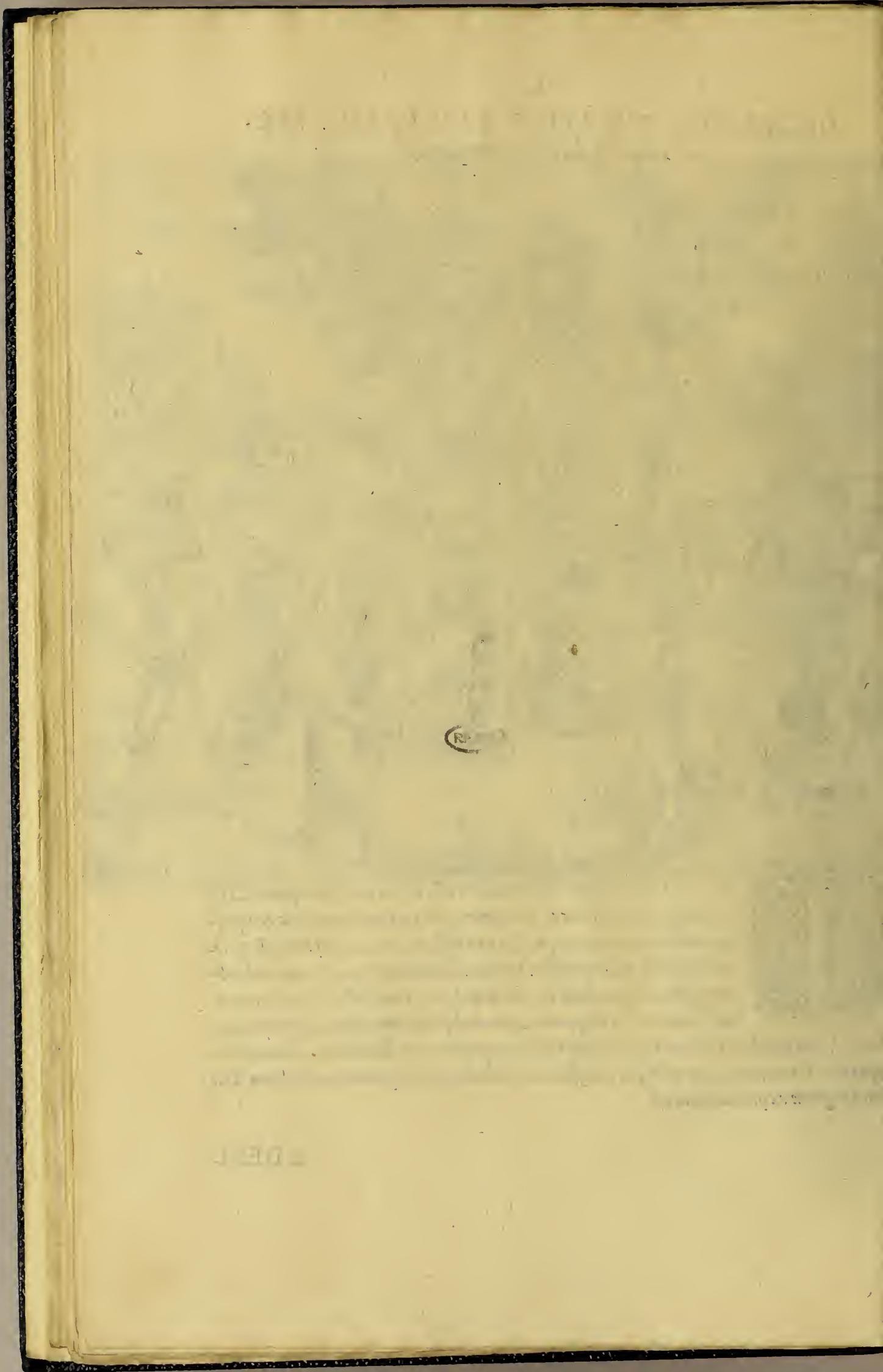
II.

DELINEATIO PROMONTORII, QVOD CABO de bona Esperanca vulgo vocatur.

CAPVT bonæ spei extremitas est terræ, à continenti Africæ regione, ad quinquaginta vel sexaginta miliaria in mare excurrentis, pericula multa, à latentibus & absconditis in vndis scopulis aduentantibus nautis obiiciens. Frigus ibi ad ducenta miliaria cis & trans propugnaculum, tam intensum, furentibus subinde niuibus imbribusq; deprehenditur, vt vini adusti haustulo ibi vti & aduersus vim eius sese præmunire, nauigantes oporteat. Mare eius loci multis herbis, quas Trombas vulgo vocãt, natatur, estque herba ista arundinibus nostris quas algas marinas vocant, non absimilis, nisi quod longitudine ad tres vel quatuor Orgyas excrescãt, & latitudine brachium virile adæquent. Est etiam ingens ibi volucrum nigro colore rostrisque candidis præditarum copia, qualium nusquam alibi prouentus reperitur.

III. OB-
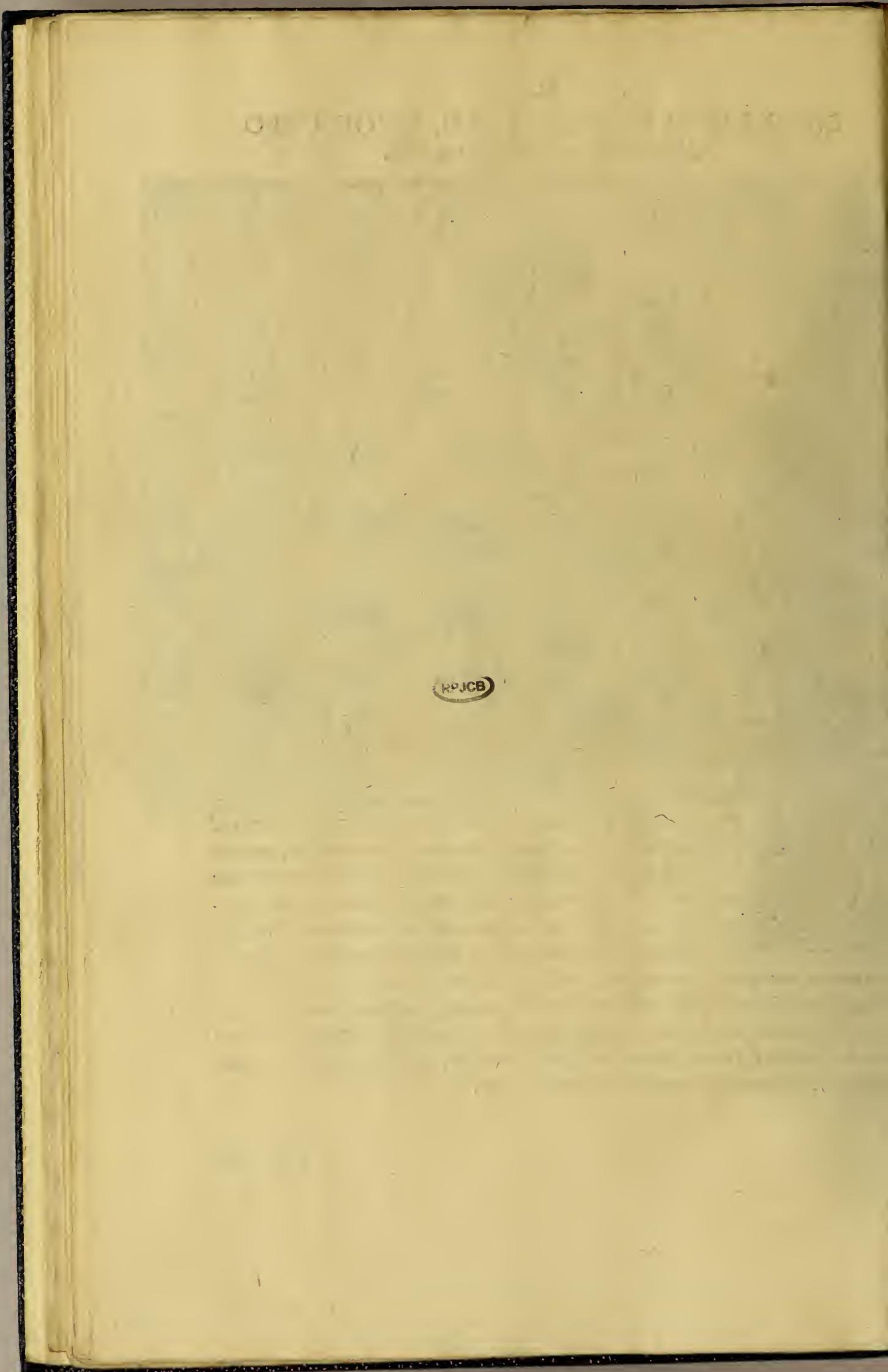
III.

OBSIDIO VRBIS ET CASTELLI Mozambiquenſis.

H*OLLANDI cum ad fines oraſque Moſambiques venißent, decreuerunt vrbem & arcem ſiue Caſtellum Luſitanorum ibi oppugnare, moxque ad mille armatos in terram expoſuerunt, qui vrbem quidem nullo negotio, reluctante ſcilicet & repugnante nemine occuparunt. Ea ſatis magna muris firmiſſimis munita, ædificiiſque muratis exornata erat, quin & multis nō infimæ ſortis Luſitanis habitabatur, quemadmodū id vel inde colligere facile erat, quod tametſi precioſiora quæque ad Caſtellum ſecum incolæ traduxerãt, non exiguas tamen adhuc opes & diuitias Hollandi ibi reperirent, Quamuis vero paratis foſſis & munitionibus, iam Caſtelli mœnia tormentis quatere & oppugnare Hollandi ſtrenue cœpiſſent, cum tamen non ſolum firmum admodum & munitum deprehenderetur, ſed tempus etiam moram ibi diutius trahere non permitteret, obſidione tandem ſoluta ad naues redire, oppido pagiſque aliquot aliis igne deletis, coacti ſunt.*

IV.

HOLLANDI A CÆSARE CALECVTENSE præclare admodum excipiuntur.

POSTQVAM Hollandi Calecutum aduenissent, multi statim ad naues incolæ, fructus varios, cibaria item & res preciosas alias nauigiis vehentes aduolarunt, cum regio maxime ista pecoris fructuumque & aromatum, nec non aliarum rerum diues admodum deprehendatur. Cæsar autem missis quamprimum ad præfectum Hollandicum legatis, vt ad se in arcem suam veniret, eum rogauit, qui ducentis circiter militibus stipatus eo profectus est, Cæsaremque duobus tormentis æneis 2500. librarum, vna cum aliis preciosis muneribus, Comitis Mauritii nomine, donauit. Cæsar iste potens admodū est, multis populis regnisque imperans Reges sibi subiectos centum & amplius habet, potestq; breui tempore ad decies centena millia in aciem producere. Præfectum Hollandicum præclare admodum excepit, & multa Sacchāro condita aromata, quæ vxores eius ipsum comitatæ portabant, inter classiarios milites propriis manibus distribuit.
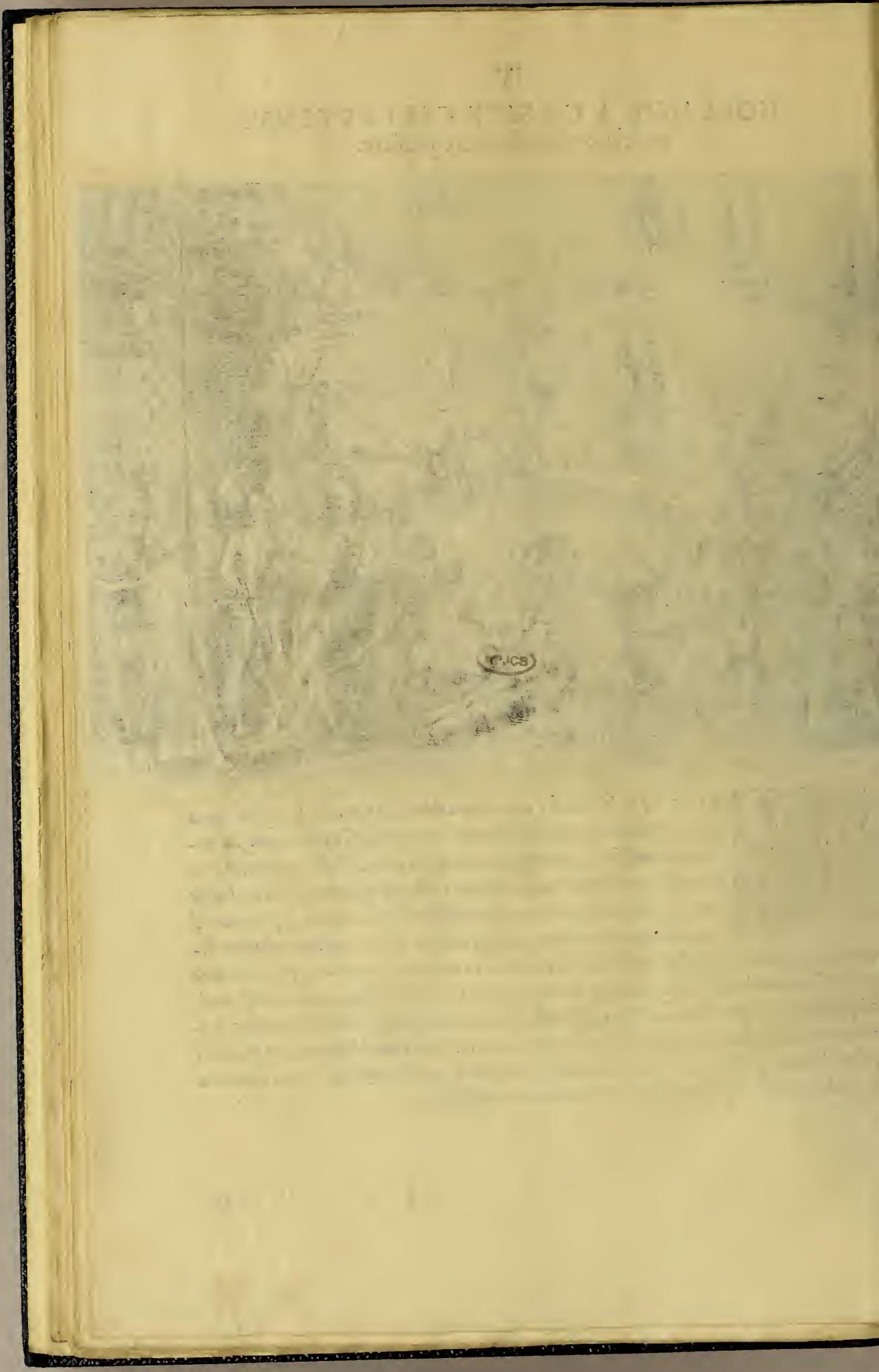
V.

FOEMINÆ CALICVTENSES DEMORTVIS maritis in ignem se præcipitant.

INcolæ Calicutenses ethnici omnes sunt & gentiles, Solem & Lunam, quin imo Diabolum ipsum adorantes. Cum vir quidam ibi moritur, cadauer eius in rogum delatum comburitur & in cineres redigitur, cineres vero isti in vasculum colliguntur, inque domum defuncti istius viri relati, preciosissimi thesauri loco habentur atque asseruantur. Vna autem ex vxoribus eius, quam præ cæteris charam in vita habuit, octauo vel decimo à morte eius die prandium instruit, & cum amicis familiaribusque suauiter conuiuatur, finito prandio ad locum cum amicis, vbi interim ingens ignis extructus est, procedit, salutatisque illis, in ignem læta prosilit, amorem suum erga maritum defunctum hac ratione comprobatura, quod ipsum ab astantibus & tripudiantibus amicis in honorem & beatitudinem ipsi reputatur.

VI.

LVSITANI AD MALACCAM AB HOLLANdis in fugam aguntur.

POSTQVAM Hollandi Malaccam venissent, excensione ad exiguam Insulam, Ile de Petro dictam & dimidio miliari à Malacca distantem, facta, scaphas quasdam extruere & ædificare cœperunt, constitutis in excubiis centum classiariis militibus, qui ab insultu hostium fabros lignarios tutarentur. Videntes autem hoc Lusitani ex ciuitate Malacca cum quinque triremibus & multis minoribus nauigiis, ad Insulam istam Hollandos in opere isto oppressuri & interfecturi processerunt. Verum cum in terram descendissent, ab Hollandis ita excepti sunt, vt magno iterum impetu ad naues proruerint, & amissis ducibus aliquot primariis, fugam statim arripuerint.

VII. REX
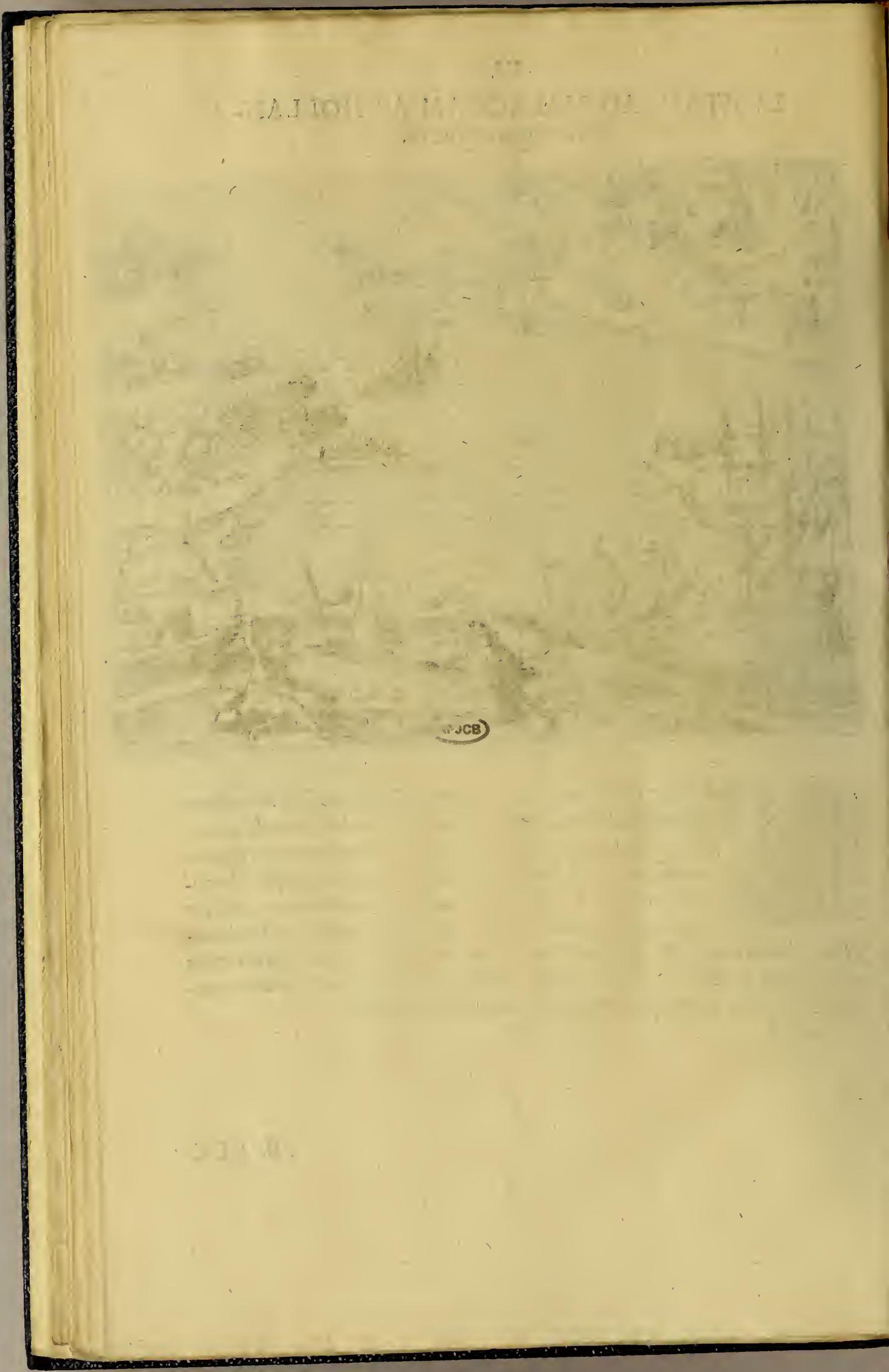
VII.

REX GOERENSIS QVOMODO AD NAVES Hollandorum profectus sit.

CVM Hollandi Goeram venissent, à Rege istius loci amice admodum excepti sunt, qui multis et triremibus & nauigiis, cum insigni vxorum suarum, fratris item & filii sui comitatu, semel atque iterum, ad naues eorum aduectus & ab Hollandis liberaliter lauteque habitus est. Triremis qua ipsemet vehebatur, pulchre admodum adornata, & quatuor ingentibus aureis columnis, tegmini sustinendo destinatis conspicua erat. Admiralis vero siue præfectus Hollandorum, elegantem ei vestitum, qualis apud Germanos in vsu est, Comitis Mauritii nomine Regi donauit, qui in eius gratiam eum statim etiam, dum in naui adhuc esset, induit.
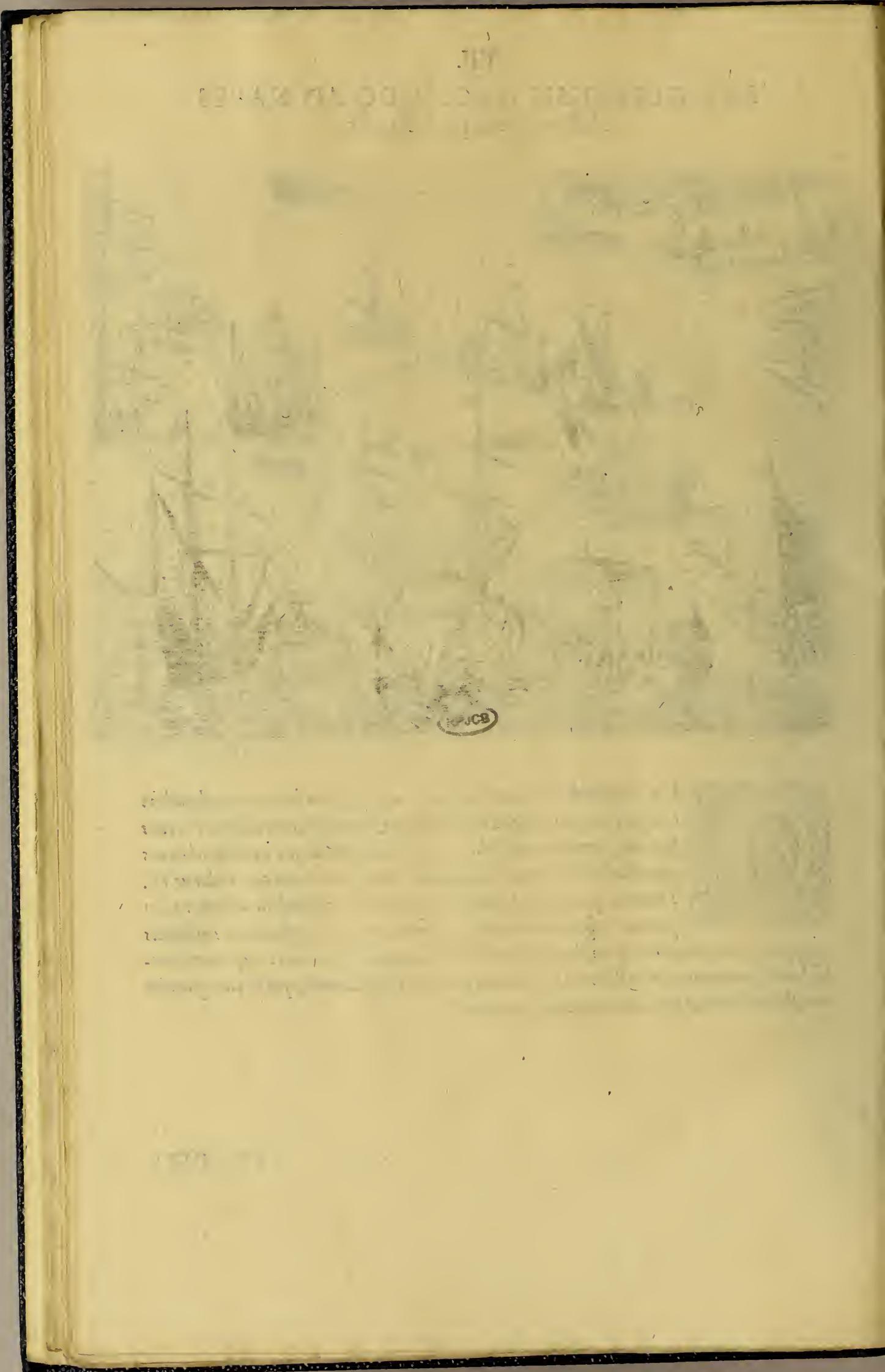
VIII.

DELINEATIO CIVITATIS Bantamensis.
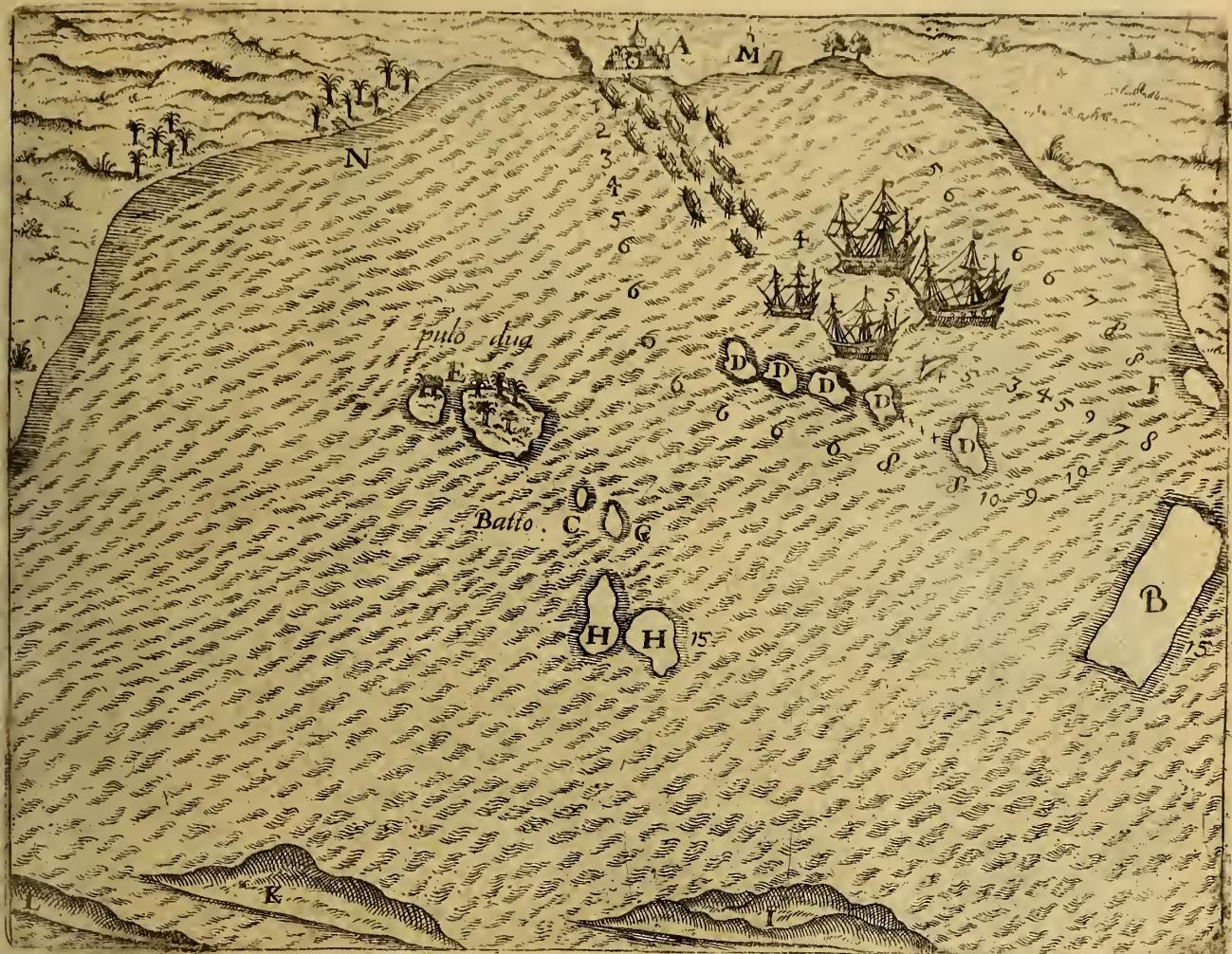
HOLLANDI stationem suam totius Indiæ Orientalis præcipuam Bantami habent, nec vlla nauis Hollandica vrbem istam præternauigare audet, quin ibi appellat & quo cursum suum, vt merces expetitas accipiat, vertere imposterum debeat, ex Generali Hollandorum, qui ibi residet, Procuratore cognoscat. Est autem hæc vrbs omnium mercimonia quidem in India Orientali exercentium quasi metropolis maxima, vnde etiam multis peregrinis nationibus, vtpote Chinensibus, Turcis, Arabis, Persis, Ægyptiis, Iapponibus & aliis frequentatur. Forum ibi nundinarium publicum singulis diebus binis vicibus, matutino nempe & vespertino tempore habetur tanta hominum frequentia, vt ne vnum quidem forum transeat, quin ad triginta hominum mercaturam inuicem exercentium millia, in eo numerare possis, mercibus omnis generis per tabernas tam conuenienti & decenti ordine dispositis, vt admirationem maximam res ista mereatur.

IX.

REX BALIVS PRECIOSISSIMO CVRRV ab albis Bubalis circumuehitur.

REx Balius à subditis suis in magno honore habetur, qui eum in preciosissimo curru duobus albis bubalis circumuehunt, & magno numero hastis, clypeis gladijsque armati comitantur, ipse autem in curru multo auro & gemmis ornatus sedet, coronamque in capite gestat auro gemmisque nitentem, quod apud nullum alium Regem per totam Orientalem Indiam reperitur. Quin & assistentem sibi ministrum habet, qui cadurco seu tegmine caput corpusque eius obumbrat & à feruore Solis defendit. Subditi equitando etiam & decursando sese haud raro oblectant, equos enim habent plurimos, magnitudine tamen sua asinos nostros vix æquantes. Mulieres omnium quotquot ad sexcenta miliaria in regionibus istis sunt, pulcherrimæ censentur.

X.

PRÆFECTVS HOLLANDICVS INDIANIS ORTATtani & Londoræ habitantibus literas Comitis Mauritii exhibet.

CVm præfectus siue Admiralis Hollandicus Ortattanum venisset, Concionem haberi & primores plebis congregari petiit, qui tres pelues, & tympanum, siue truncum aliquem excauatum & cruda pelle instratum pulsare cœperunt, sonumque tam ingentem & terribilem dederunt, vt vndique in finitimis Insulis exaudiretur. Cum igitur præfecti Insularum cum subditis suis armati conuenissent, Admiralis quidem eos accedens, literas Mauritii Comitis in phiala argentea sub cadurco siue tegmine præferri sibi curauit, quem Insularum præfecti, sub ingentem arborem, vbi ducenti circiter Æthiopes congregati, in terram consederant, deduxerunt, atque ita literæ Mauritii ipsis, postquam Hollandi in tapetibus ex nucum Indicarum foliis contextis consedissent, eis lingua primum Lusitanica, postmodum lingua Malaccia prælectæ sunt.

XI. DELI-

XI.

DELINEATIO DVORVM OPPIDORVM, ORTATtani & Londoræ in Banda Insula sitorum.
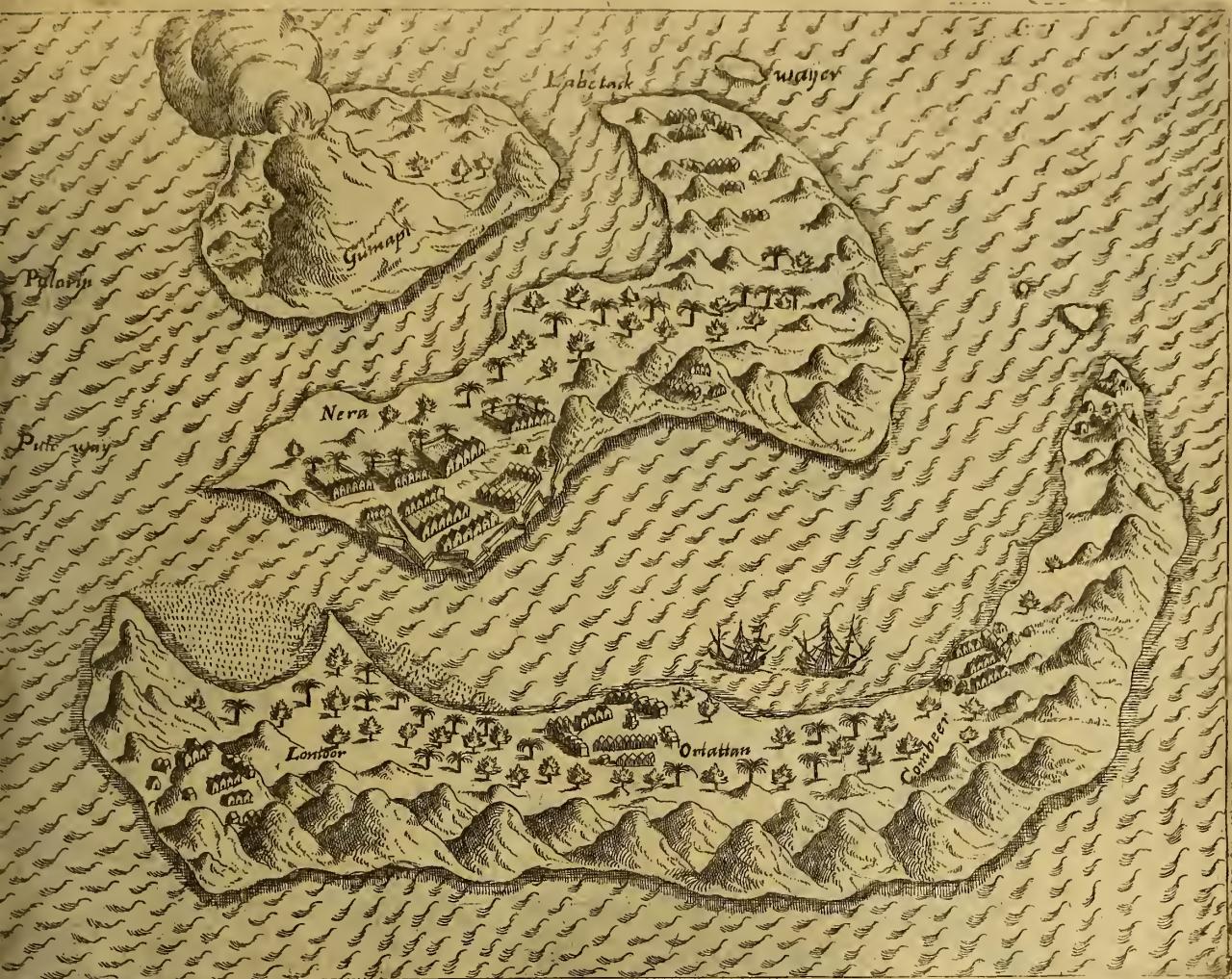
EXHIBETVR tibi hac delineatione situs & commoditas Bandæ Insulæ, cum excelso monte siue scopulo perpetuum ardente, qui ibi visitur. Quin & duo hic videre poteris oppida, Ortattamum nempe & Londoram, quæ vix quadrantis horæ itinere ab inuicem distant, in quibus quidem oppidis, præfectus siue Admiralis Hollandicus literas Mauritii Nassouii, incolis magna cum solemnitate prælegi curauit.

XII. HOL-
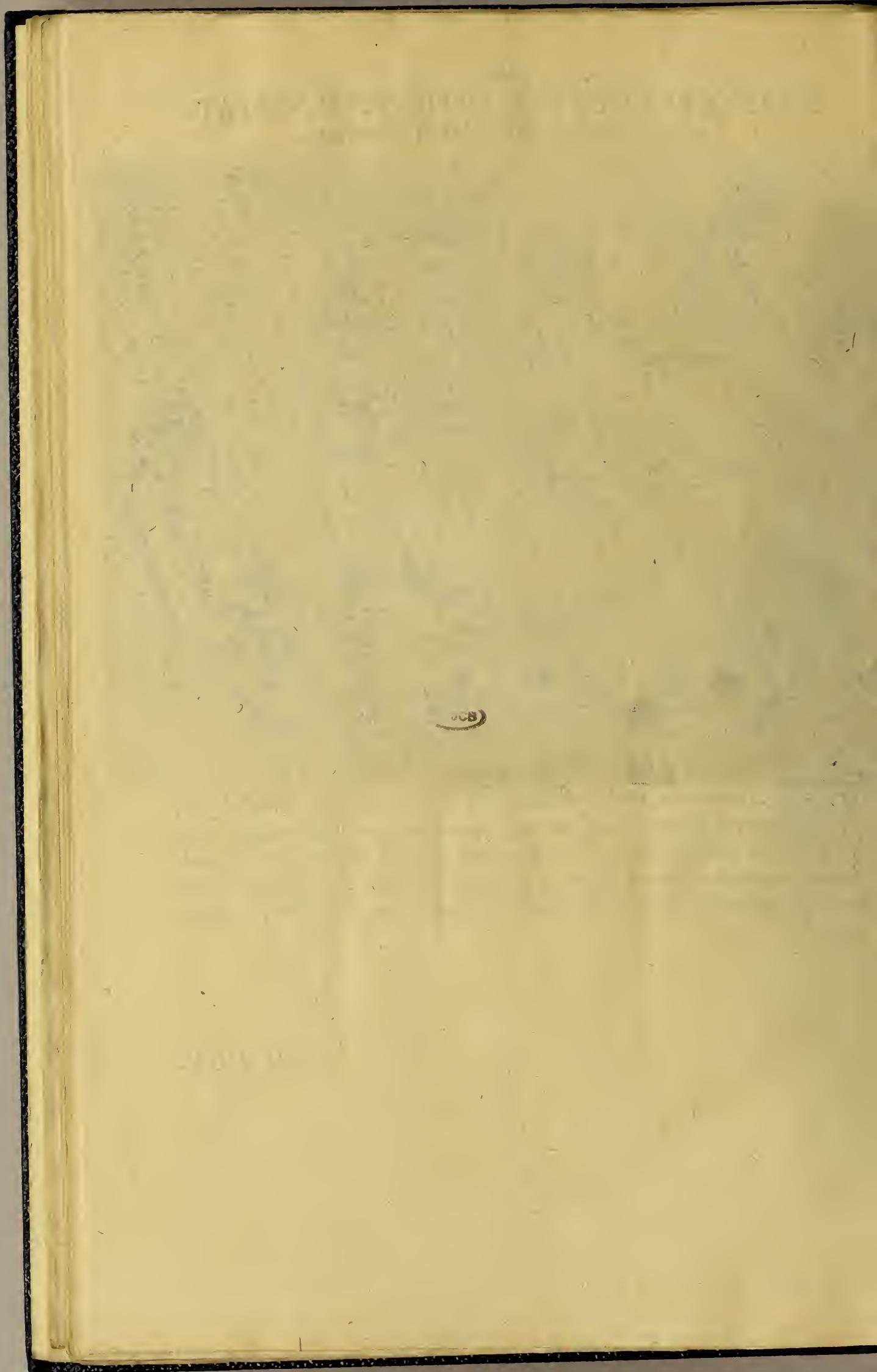
XII.

HOLLANDI PROPVGNACVLVM SIVE CASTELlum aliquod in Neronis Insula ædificant, & ab Æthiopibus opprimuntur.

Postquam Hollandi ad Neronis Insulam venissent, propugnaculum ibi siue Castellum, vt à Lusitanis sese eo melius tuerentur, extruxerũt, repugnantibus omnino incolis, qui variis modis structuram siue opus istud turbare & impedire conati sunt. Cum vero vi summa proficere nihil possent, Admiralem tandem Hollandicum ad familiare colloquium inuitarunt, cumque is insidias nullas metuens, duobus Sclopetariis militibus & ministris pueris comitatus ad eos in sylua quadam congregatos accessisset, ipsi eum insidiis circumuentum & vndique cinctum occiderunt. Quin & multos classiarios, qui quæsitum eum postmodum emissi fuerant trucidarunt. Itaque irritati hoc tam nefario facinore Hollandi, facta ex castello eruptione, pagos circumiacentes & finitimos omnes totius horæ itinere, vna cum nauigiis incolarum in littore repertis, incendio vastarunt.

FINIS.